

Засновник: Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського. Видається з 01.01.1998 р. Виходить двічі на місяць. **Головний редактор** В. Горовий, д-р іст. наук, проф., заст. гендиректора НБУВ. **Редакційна колегія:** М. Закіров (заст. голов. ред.), канд. іст. наук, заввідділу політологічного аналізу, Л. Чуприна, канд. наук із соц. комунікацій, заввідділу оперативної інформації, Т. Дубас, заввідділу синтезу соціокультурних мережевих ресурсів. Комп'ютерний дизайн: Г. Булахова. **Адреса редакції:** НБУВ, Голосіївський просп, 3, Київ, 03039, Україна. Тел. (044)524-25-48, (044)525-61-03. E-mail: siaz2014@ukr.net, www.nbuviar.gov.ua. Свідоцтво про державну реєстрацію КВ № 5358 від 03.08.2001 р.

Україна: події, факти, коментарі

Інформаційно-аналітичний журнал

№ 15 2018

ЗМІСТ

Коротко про головне

Президент України зустрівся з делегацією Сенату США.....	3
Президент провів зустріч зі Спецпредставником США по Україні К. Волкером.....	3

Аналітика

Політичні акценти

Дем'яненко М. День Незалежності: святкування 27-ої річниці.....	4
Рудь І. Євроінтеграція – український вибір.....	7
Тарасенко Н. Проблеми інтеграції внутрішньо переміщених осіб в Україні.....	11
Якименко Ю. Перспективы участия А. Гриценко в президентских выборах 2019 года в Украине в оценках СМИ.....	19

До нових стандартів самоврядування

Пальчук В.

Становлення системи надання соціальних послуг в ОТГ.....27

Економічний ракурс

Рябоконт А.

**Летня девальвация гривны в отражении СМИ и оценках
экспертов.....36**

Наука – суспільству

До 100-річчя НАН України

Основні напрями діяльності НАН України.....	41
Сучасні дослідження та розробки академічної науки.....	47
Наукові видання НАН України.....	50
Міжнародне співробітництво в галузі науки і освіти.....	51
Загальна характеристика наукової і науково-технічної діяльності.....	53
Перспективні напрями розвитку української науки.....	56
Аерокосмічна і авіаційна галузі.....	61
Здобутки української археології.....	65
Розробки та дослідження для агропромислового комплексу.....	68

Проблеми розвитку соціальних комунікацій

Закіров М.

**Взаємозв'язок політичного міфу і суспільного наративу в контексті
еволюції соціальних комунікацій.....72**

До уваги держслужбовця

Фіх Ю.

Історія України у виданнях видавництва «Темпора»:

*Список літератури з фондів Національної бібліотеки України
імені В. І. Вернадського (2002–2017 рр.)80*

Коротко про головне

Президент України зустрівся з делегацією Сенату США

Президент України П. Порошенко у Вашингтоні провів зустріч із двопартійною групою сенаторів США.

П. Порошенко висловив вдячність за важливу роль Сенату США у захисті суверенітету та територіальної цілісності України, включаючи послідовну підтримку надання Україні летальної оборонної зброї та посилення санкційного тиску на Росію.

Було скоординовано подальші кроки щодо посилення міжнародних зусиль для деокупації українського Криму та Донбасу. Глава держави привернув увагу до протиправної діяльності РФ в акваторії Азовського моря та Керченської протоки.

Відбувся обмін думками щодо загроз для енергетичної безпеки Європи через реалізацію проекту «Північний потік-2».

Було обговорено прогрес України у реалізації програм реформ та розвиток співпраці з МВФ.

Президент України також висловив сподівання на підтримку сенаторами зусиль України, що спрямовані на офіційне визнання США Голодомору геноцидом українського народу *(Офіційне інтернет-представництво Президента України (<http://www.president.gov.ua>). – 2018. – 01.09).*

Президент провів зустріч зі Спецпредставником США по Україні К. Волкером

У Вашингтоні Президент П. Порошенко провів зустріч зі Спеціальним представником Сполучених Штатів Америки з питань України К. Волкером.

Співрозмовники обговорили безпекову ситуацію на Сході України і скоординували подальші кроки для деокупації Донбасу.

П. Порошенко подякував США за продовження санкційної політики проти РФ. Глава держави наголосив на важливості посилення тиску на Росію для негайного звільнення українських заручників.

Президент П. Порошенко та Спецпредставник США також обмінялися думками щодо посилення обороноздатності української армії.

Крім того було обговорено питання посилення співпраці між Україною і США для недопущення втручання Росії в українські вибори *(Офіційне інтернет-представництво Президента України (<http://www.president.gov.ua>). – 2018. – 01.09).*

Аналітика

Політичні акценти

М. Дем'яненко, наук. співроб. СІАЗ НБУВ

День Незалежності: святкування 27-ої річниці

24 серпня цього року Україна відзначала 27 річницю своєї незалежності. В останні роки День Незалежності став одним із найважливіших державних свят. Приємно усвідомлювати, що для більшості громадян цей день є не лише «зайвим вихідним», але й святом, що єднає всіх українців навколо спільної мети – розбудови по-справжньому незалежної, сильної та процвітаючої України.

При цьому соціологи відзначають, що саме серед молоді популярність Дня Незалежності суттєво більша, ніж серед старших людей, а останні дослідження показують, що важливість цього свята зросла після початку подій на Донбасі <https://www.bbc.com/ukrainian/features-45198434>.

В Україні з нагоди Дня Державного прапора (23 серпня) та Дня Незалежності було заплановано понад тисячу урочистих заходів за участю близько 700 тис. людей, а охорону порядку на цей час забезпечували понад 30 тис. правоохоронців. Масштаби та програми святкування у залежності від регіону проведення були різні. Люди виходили на вулиці та площі міст у вишиванках і з національними прапорами у руках. Представники влади та громадськості вшанували пам'ять борців за незалежність України, покладаючи квіти до пам'ятників героям нової України. Навіть в окупованому Донецьку активісти розклеїли листівки з привітаннями до цього свята. А в Авдіївці Донецької області в небо запустили прапор площею в 120 квадратних метрів.

Було навіть зафіксовано кілька рекордів. Так, 23 серпня у Дніпрі підняли державний прапор на найвищий флагшток України. Він важить 23 кілограми. Його підняли на висоту в 72 метри. Розміри прапора і висоту його підняття зафіксували представники Книги рекордів України. Наприклад, у Києві 23 серпня, встановили національний рекорд, розгорнувши на вулицях найдовший прапор України <https://hromadske.ua/posts/viiskovy-parad-do-dnia-nezalezhnosti-ukrainy-u-kyievi-nazhyvo>.

Святкування 27 річниці Незалежності відбувалося також і за межами України. Так у столиці Польщі відбулася низка культурних, освітніх та розважальних подій до Дня Незалежності України, в яких взяли участь сотні людей. Головний символ бразильського міста Ріо-де-Жанейро – 38-метрову статую Ісуса Христа – п'ятий рік поспіль підсвітили кольорами українського прапора на честь Дня Незалежності України. А у Вашингтоні біля меморіалу Лінкольна пройшов флешмоб на честь Дня Незалежності України. Величезний тризуб і напис UA виклали із стаканчиків зі свічками всередині.

Люди прийшли у вишиванках, одязі кольорів національного прапора України та з жовто-блакитними прапорами і співали гімн України.

Привітання з Днем Незалежності та свою підтримку України висловили низка світових лідерів. Президент США Д. Трамп надіслав привітання на адресу президента П. Порошенка <https://www.president.gov.ua/news/narodu-ukrayini-ye-chim-pishatisya-za-ci-chotiri-roki-prezid-49054>. «Від імені народу Америки я хочу привітати Вас і народ України з 27-ю річницею вашої незалежності, яку ви відзначатиме 24 серпня. Народу України є чим пишатися: упродовж чотирьох років Україна мужньо протидіє російській агресії і є благословенною яскравим громадянським суспільством, зростаючою економікою та Збройними Силами, які є потужними як ніколи раніше», – зазначив Д. Трамп.

Президент США наголосив: «Пам'ятайте, будь ласка, що Сполучені Штати завжди стоятимуть поряд з Україною, в той час, коли вона захищає свій суверенітет та територіальну цілісність в межах міжнародно визнаних кордонів». Зауважимо, що важливим свідченням підтримки з боку США стала присутність на урочистостях у Києві радника президента США з питань національної безпеки Дж. Болтона.

Прем'єр-міністр Канади Дж. Трюдо привітав Україну з Днем Незалежності, наголосивши, що Канаду та Україну пов'язують міцні зв'язки і країни поділяють спільні цінності <https://hromadske.ua/posts/kanada-ta-ukraina-rozdiliaiut-spilni-tsinnosti-premier-kanady-pryiednavsia-do-pryvitan-iz-dnem-nezalezhnosti>.

Д. Трюдо нагадав, що Канада була першою західною країною, яка визнала незалежність України. Він розповів, що в 2019 році Канада проведе Конференцію з питань реформ в Україні, на якій будуть присутні міністри закордонних справ країн ЄС, «Великої сімки» і НАТО. «Сьогодні Канада та Україна поділяють спільні цінності – прихильність до демократії, свободи та верховенства закону», – йдеться в заяві канадського прем'єра.

Президент Франції Е. Макрон направив президенту П. Порошенку вітання з нагоди Дня Незалежності України, в якому також привітав весь український народ <https://narodna-pravda.ua/2018/08/23/viddanist-frantsiyi-makron-pryvital-ukrayinu-z-dnem-nezalezhnosti/>. «Франція залишається поруч з Україною у пошуках сталого вирішення конфлікту, який лютує на Сході країни. Наша підтримка України є постійною через залучення Франції в «нормандський формат». Хочу підтвердити прихильність Франції, як і Європейського Союзу, суверенітету і територіальній цілісності України в її міжнародно визнаних кордонах», – йдеться у вітальному листі.

Серед інших, Королева Великої Британії Єлизавета II та президент Південної Кореї Мун Дже Ін, глава Китайської Народної Республіки Сі Цзіньпін привітали П. Порошенка з 27 річницею Незалежності України. Також привітали Україну з Днем Незалежності Папа Римський та король Швеції.

Міністр закордонних справ Литви Л. Лінкявічюс записав відеопривітання до 27 річниці незалежності України в прифронтовому селі

Катеринівка, що на Луганщині. А Посольство Великої Британії в Києві зробило танцювальне відеопривітання до Дня Незалежності нашої країни.

У самій же столиці України для киян та гостей міста на честь свята влаштували різноманітні святкові заходи. Це, зокрема, Всеукраїнський фестиваль-конкурс «Ти у серці моїм, Україно!» у Печерському ландшафтному парку. Фестиваль етнічних громад «Мати Україно – ти одна у нас!», концерт класичної музики «Класик Пікнік», вуличний фестиваль «Найбільша карта мрії». <https://day.kyiv.ua/uk/news/240818-u-kyuevi-rozprochalysya-svyatkovi-zahody-do-27-go-dnya-nezalezhnosti-krayiny>.

Вже традиційно відбувся забіг у вишиванках до Дня Незалежності України. Святкові заходи цього дня проходили у парку культури і відпочинку «Перемога», парку «Партизанської слави», «Гідропарку», Центральному парку культури і відпочинку. У святковій програмі була і регата з вітрильного спорту.

Ще одним подарунком до Дня Незалежності став концерт групи «Океан Ельзи» на НСК «Олімпійський». Після річної перерви український рок-гурт повернувся з великим концертом. За цей час «Океан Ельзи» зіграли свою музику в понад 30 країнах по всьому світі, і тепер знову вийшли на найбільший стадіон України, щоб привітати українців із Днем Незалежності.

Проте, безперечно, найголовнішим дійством до Дня Незалежності став один із найбільших військових парадів у Києві. Він отримав назву Марш нової армії. 4,5 тисячі військових та близько 250 зразків української військової техніки, в тому числі й ті, які лише проходять попередні випробування, продемонстрували всю силу та міць української армії. Новацією параду стало нове офіційне вітання українських Збройних Сил «Слава Україні! – Героям слава!». Також, уперше за дев'ять років у параді взяла участь військова авіація. А справжньою окрасою параду стала участь жіночого батальйону, поруч з чоловіками пройшли 120 жінок-військовослужбовців.

Приймав військовий парад Верховний головнокомандувач, а участь у ньому взяли перші особи держави та іноземні делегації, а також 300 представників армій з 18 країн світу, переважно членів НАТО. Президент П. Порошенко розпочав святкову промову рядками з Маршу нової армії, при створенні якого за основу взяли слова гімну ОУН. «Плекав нас біль за долю України, зростив нас гнів і лють на ворогів», – процитував Президент. Він підсумував результати чотирирічної боротьби за незалежність. «За чотири роки війни, яку Росія розв'язала проти України, ми з вами зберегли державу і зміцнили її. Нація консолідувалася на засадах захисту країни і патріотизму. Ми з вами створили сильну армію. І кропіткою роботою наших дипломатів забезпечили міжнародну політико-дипломатичну підтримку незалежності України», – зауважив П. Порошенко, та додав, що «найнадійнішими гарантами Незалежності України та мирної праці українців є наші воїни: Збройні Сили, Національна гвардія, флот, прикордонники, СБУ, поліція, інші силові структури».

Під час свого виступу з нагоди 27 річниці Дня Незалежності глава держави поділився планами, по приєднанню до ЄС та НАТО: «У нас сьогодні – одна з найкращих армій континенту. Вона істотно посилить східний фланг НАТО. А навзаєм ми розраховуємо на гарантії колективної безпеки, які надає Альянс. Наполягатиму на закріпленні в Конституції нашого прагнення приєднатися до ЄС і вступити в НАТО. Юристи знайшли формулу, як це зробити оптимально і швидко. І до відкриття осінньої сесії ВР, яка запланована на 4 вересня, буде зареєстрований відповідний мій законопроект».

У цілому, урочистості з нагоди 27 річниці незалежності пройшли на належному рівні. Тішить той факт, що в останні роки День Незалежності стає одним з головних державних свят, яке об'єднує українців, адже незалежність дається досить складно, і українцям, в прямому розумінні, доводиться її виборювати. А об'єднані, спільним завданням побудови незалежної та успішної держави, цілеспрямовані громадяни, незважаючи на всі негаразди рано чи пізно досягнуть поставленої мети.

І. Рудь, мол. наук. співроб. СІАЗ НБУВ

Євроінтеграція – український вибір

За останні роки політичне керівництво і громадянське суспільство України зробили рішучі кроки щодо остаточного визначення зовнішньополітичного і економічного вектору розвитку країни у напрямку європейської і євроатлантичної інтеграції. 9 липня 2018 завершився 20-й Саміт Україна-ЄС. Саміт вкотре засвідчив незмінність позиції ЄС щодо українсько-російського конфлікту та визначив основні пріоритети співпраці на рівні стратегічного партнерства між Україною та Євросоюзом.

Співпраця України з ЄС має тривалу історію. Найперший саміт Україна-ЄС відбувся у вересні 1997 року в Києві. Під час нього президент Л. Кучма підтвердив європейський вибір України. Крім того, була підписана угода між Європейським співтовариством з вугілля та сталі та урядом України про торгівлю сталеливарними виробами.

Знаковим стали й два наступних саміти: в 1998 році у Відні вперше були задекларовані плани України стати асоційованим членом Євросоюзу. У 1999 році, знову в Києві, Україна та ЄС почали роботу з впровадження зони вільної торгівлі.

Неприємні для України зауваження Європейський Союз зробив за підсумками саміту 2001 року. ЄС розкритикував втручання української влади в роботу засобів масової інформації, а також відзначив інші порушення демократичних стандартів. Відзначимо, що той саміт проходив після «касетного скандалу» за участю президента Л. Кучми й після зникнення журналіста Г. Гонгадзе.

У 2009-2013 роках Україна та Європейський Союз активно обговорювали візову лібералізацію та Угоду про асоціацію. ЄС неодноразово позитивно оцінював дії нашої країни в цих напрямках.

Наприкінці 2013-го року в Україні відбулася Революція Гідності й наступний саміт пройшов лише в 2015 році. Європейський Союз зажадав від України завершити конституційну реформу та реформу місцевого самоврядування, підвищити рівень прозорості судової системи й боротися з корупцією. При цьому західні партнери позитивно оцінили проведені в 2014 році парламентські й президентські вибори, реформу тарифів та ухвалене антикорупційне законодавство.

Було що обговорити Україні та ЄС минулого року: запрацювали безвізовий режим і зона вільної торгівлі. В Євросоюзі також заявили про готовність підписати Угоду про спільний авіаційний простір та зафіксували намір України в майбутньому долучитися до Шенгенської зони й Митного союзу з ЄС (<https://www.slovoidilo.ua/2018/07/06/infografika/ekonomika/skilky-tovariv-posluch-ukrayina-eksportuye-yes>).-2018.-06.07).

Рішення крайнього на сьогодні 20 саміту що відбувся на початку липня 2018 р. у Брюсселі були оприлюднені громадськості у спільній заяві представників ЄС та України.

У заяві за підсумками саміту йдеться про те, що європейські лідери вкотре «підтвердили відданість зміцненню політичної асоціації та економічної інтеграції України з Європейським Союзом».

В документі вітається обопільне збільшення обсягів взаємної торгівлі. Також європейські лідери знову чітко і не неоднозначно наголосили на тому, що визнають європейські прагнення України і підтримують її європейський вибір.

«Ми ознайомилися з широкомасштабним процесом реформ, що проводиться Україною, і вітаємо зобов'язання продовжувати їх реалізацію та забезпечити непохитність у їх реалізації», – йдеться у документі.

Окремий пункт документу присвячений боротьбі з корупцією в Україні. Так, у заяві лідери ЄС наголошують на важливості вже вчинених кроків у цій сфері, а також на важливості початку роботи Вищого антикорупційного суду України.

В документі чітко сформульоване ставлення країн ЄС до російської агресії. Євросоюз вважає Росію агресором і надалі закликає до повної імплементації Мінських угод.

«Беручи до уваги зусилля української влади, ми погодилися з необхідністю продовжувати допомагати у вирішенні соціально-економічних та гуманітарних наслідків конфлікту з Росією...», – додається у документі.

Останній пункт заяви присвячений катастрофі малайзійського Боїнга рейсу МН-17. ЄС у ньому закликає Росію взяти на себе відповідальність та співпрацювати з органами слідства для повного розслідування трагедії.

Президент України П. Порошенко після ухвалення заяви наголосив, що Кремль має погодитися на запровадження багатонаціональної миротворчої операції під егідою Організації Об'єднаних Націй на території всіх тимчасово

окупованих районів Донецької і Луганської областей, в тому числі і на неконтрольованій ділянці українсько-російського кордону

Він також зазначив, що високо цінує нещодавні рішення Ради ЄС щодо продовження економічних та галузевих санкцій ЄС проти Росії до 31 січня 2019 року, а також – кримський пакет санкцій ще на один рік.

«Незважаючи на всі підроблені підрахунки Росії, санкції змушують Кремль платити величезну ціну за свої міжнародні злочини. І Кремль буде продовжувати платити, поки не змінить свою поведінку», – наголосив П. Порошенко.

Голова Європейської Ради Д. Туск зазначив, що ЄС продовжує надавати свою непохитну підтримку територіальній цілісності, суверенітету та незалежності України і запевнив у тому, що з боку ЄС непорушним залишається і невизнання незаконної анексії Криму та Севастополя.

«Нещодавно ми розширили список осіб, яким заборонено в'їзд до Європейського Союзу – це сталося після того, як на кримському півострові було проведено російські президентські вибори і було розпочато будівництво керченського мосту без згоди України», – додав Д. Туск.

«Ми продовжуємо вимагати повного виконання Мінських угод і наголошуємо на відповідальності Росії за війну на Сході України. Кілька днів тому лідери ЄС одностайно погодилися знову продовжити на шість місяців наші економічні санкції проти Росії. За даними ООН, від 2014 року у цьому конфлікті загинуло понад 10 тисяч 250 осіб, понад 24 тисячі 600 осіб було поранено і це відбувається у Європі», – наголосив Голова ЄР.

«Ювілейний 20-й саміт Україна-ЄС підтвердив чітку волю ЄС надалі підтримувати відновлення територіальної цілісності, суверенітету, незалежності України в протидії агресії Росії проти нашої держави. Санкції і через дії Росії проти українського Криму, і українського Донбасу продовжені. В тексті документу вперше перелічуються імена наших громадян, що стали політичними в'язнями в РФ, і яких прагнемо визволити з полону. Саміт високо оцінив досягнення України як щодо виконання Угоди, зростання товарообігу між Україною та ЄС на основі можливостей зони вільної торгівлі, а також намітив чіткі пріоритети для поглиблення секторальної співпраці в галузі енергетики, цифровій та митній сферах, в сфері юстиції, свободи, безпеки» – зазначили українські посадовці.

Також вони висловили подяку європейським партнерам за послідовну підтримку суверенітету та територіальної цілісності України і сподівання на те, що спільний заклик до Росії щодо виконання Мінських домовленостей та звільнення незаконно утримуваних громадян України на території Криму та РФ буде нарешті почутий. (<https://eu-ua.org/novyny/ukrayina-ta-yes-pidtverdyly-viddanist-strategichnomu-partnerstvu>).-2018.-9.07)

За підсумками саміту Президент П. Порошенко повідомив громадськість, що на саміті Україна-ЄС було узгоджено подальший шлях зближення України з Євросоюзом.

Про це він заявив після завершення саміту в Брюсселі. Президент України пояснив, що наразі не йдеться про підписання нового договору,

натомість, йдеться про використання можливостей, передбачених Угодою про асоціацію.

«Сьогодні ми погодилися щодо бачення подальшої секторальної інтеграції, повністю заснованої на положеннях угоди про асоціацію», – заявив він. П. Порошенко уточнив, що йдеться про 4 напрямки, або сектори зближення. Це – сектор енергетики (Україна хоче стати членом Енергетичного союзу), впровадження шенгенського законодавства, запровадження цифрового ринку, а також поглиблення митної співпраці.

Варто зауважити, що представники керівництва ЄС наразі не коментували, наскільки глибокою має бути інтеграція, згадана Порошенком. За інформацією ЄвроПравди, ЄС не давав згоди на переговори про асоціацію України із Шенгенським союзом. Також в Брюсселі немає чіткої підтримки щодо створення митного союзу, на якому наполягає Київ.

(<https://www.pravda.com.ua/news/2018/07/9/7185796/>).-2018.-9.07)

Віце-прем'єр-міністр з питань європейської та євроатлантичної інтеграції України І. Климпуш-Цинцадзе заявила, що російські спецслужби намагаються дискредитувати українських патріотів, намагаючись прирівняти їх до антисемітів. (що стало предметом до обвинувачень України і служить одною з загроз на шляху євроінтеграції нашої держави)

За її словами, є серйозні загрози, які далеко не завжди йдуть від українського коріння.

«Ті загрози для нашого партнерства, які ми бачимо це, зокрема, ефективне використання російськими спецслужбами так званої „єврейської карти” в Україні і спроби поставити знак рівності між патріотами українськими і антисемітами», – сказала віце-прем'єр.

Вона зазначила, що ще радянські спецслужби застосовували подібну практику по відношенню до українців і додала, що зараз з новою силою активізувалися спроби дискредитувати рух за незалежність в Україні.

«Я не хочу сказати, що такої проблеми взагалі не існує. Це було б безвідповідально. Разом з тим, ті випадки вандалізму або нападів в Україні ми обговорюємо і робимо все від нас залежне, щоб їх ефективно розслідувати і не допустити нових таких випадків», – сказала І. Климпуш-Цинцадзе.

При цьому політик підкреслила, що за 2017 рік не було зафіксовано жодного випадку насильства проти єврейської громади.

Раніше повідомлялося, що найнижчий рівень побутового антисемітизму серед країн Східної Європи зафіксований саме в Україні: лише 5% українців не хотіли б бачити євреїв серед громадян своєї країни. Також низькі показники спостерігаються в Сербії і Болгарії – по 7%. (<https://www.eurointegration.com.ua/news/2018/03/29/7079651/>).-2018.-29.03)

Отже, на сьогодні за підсумками 20 саміту Україна-ЄС наша держава підтвердила свої європейські прагнення. Хоча заяви за підсумками мали радше декларативний характер вони засвідчили і сталість позиції очільників ЄС щодо України та оцінок війни на сході нашої держави. Українське керівництво в особі Президента України П. Порошенка повідомило про

подальші кроки у співпраці у напрямі Україна – ЄС після підписання угоди про асоціацію.

Н. Тарасенко, мол. наук. співроб. СІАЗ НБУВ

Проблеми інтеграції внутрішньо переміщених осіб в Україні

Тема облаштування та соціалізації внутрішньо переміщених внаслідок конфлікту на Сході та анексії Криму осіб залишається на порядку денному української влади. За інформацією Міністерства соціальної політики в Україні станом на 6 серпня 2018 р. на обліку перебуває 1 млн 516 тис. 237 внутрішньо переміщених осіб (ВПО) з окупованих територій Донецької і Луганської областей та АР Крим. До цього, станом на 18 червня на обліку в Україні перебувало 1 млн 510 тис. осіб, на 2 травня – 1 млн 500 тис., на 12 лютого 2018 р. – 1,4 млн 427 тис. переселенців (<https://ua.interfax.com.ua/news/political/523065.html>).

Державна політика щодо реінтеграції переселенців за останні місяці здійснювалася у напрямку удосконалення законодавчої бази, що регулює юридичні аспекти облаштування та адаптації ВПО. Протягом політичного сезону на розгляд Ради виносилася низка законів, які стосуються мешканців Донбасу. На початку січня Верховна Рада ухвалила закон про «Особливості державної політики із забезпечення державного суверенітету України на тимчасово окупованих територіях Донецької та Луганської областей». Він визначає окремі райони Луганщини та Донеччини тимчасово окупованими, Росію – країною-агресором, а також державну політику за умов, коли частина територій не контролюється, частина українців живе в окупації, і десятки тисяч людей щодня перетинають лінію зіткнення (<https://hromadske.ua/posts/sho-zminilosya-dlya-donbasu>).

Напередодні літніх канікул депутати ухвалили Закон про зниклих безвісти, який встановлює правовий статус зниклих безвісти та їхніх рідних відповідно до міжнародного гуманітарного права. Це закріпило права таких людей і надало відповідний захист. Тепер пошуки людини триватимуть доти, доки не знайдуть її або рештки. Дотепер людина вважалася померлою, якщо її не знайшли протягом трьох років. Рідним зниклих безвісти гарантується матеріальна допомога. Родина отримуватиме її, доки зниклого не знайдуть або не визнають померлим. За словами співавторки закону М. Іонової, механізм надання грошової допомоги й визначення її розміру повинен схвалити Кабмін, створивши для цього спеціальну комісію.

Водночас депутати не розглянули законопроект № 6692 щодо пенсійного забезпечення мешканців окупованих територій та внутрішньо переміщених осіб. Проект закону так і не винесли в сесійну залу для голосування, хоча схвалили і рекомендували в профільному комітеті соціальної політики. Згідно з ним пенсіонерам та іншим групам дозволяється отримувати виплати без прив'язки до статусу внутрішньо переміщеної особи. На сьогодні громадяни з

окупованої території отримують пенсії лише зареєструвавшись як внутрішньо переміщені особи. Водночас потрібно кожні півроку проходити перевірки в Пенсійному фонді, а в управліннях соцзахисту – ще частіше. Такий механізм правозахисники та представники міжнародних організацій називають дискримінаційним та вважають, що постанова Кабінету міністрів № 365 порушує права українських громадян на законну пенсію.

Залишилося неврегульованим також питання щодо виборчого права внутрішньо переміщених осіб. Законопроект № 6240 «Про внесення змін до деяких законів України (щодо виборчих прав внутрішньо переміщених осіб та інших мобільних всередині країни громадян)». Попри те, що законопроект надійшов у Раду ще в березні минулого року, депутати його так і не розглянули. Нині переселенці не можуть голосувати на місцевих і парламентських виборах в одномандатних виборчих округах. Згідно з пояснювальною запискою, «незважаючи на відсутність конституційних обмежень активного виборчого права, пов'язаних із місцем проживання особи, періодом проживання в певній територіальній громаді або системою реєстрації громадян, виборче законодавство містить положення, які ускладнюють або унеможливають участь окремих груп громадян у голосуванні».

Не розглянули депутати Законопроект № 2167, щодо компенсації вартості пошкодженого майна. Утім, у документі враховують інтереси лише офіційно зареєстрованих переселенців. Про громадян України, які продовжують мешкати у своїх напівзруйнованих будинках, і все ще чекають допомоги від держави, не йдеться. А законопроект практично такого ж змісту – № 4301 – не знайшов підтримки в Раді.

18 липня 2018 р. набула чинності Постанова № 548 Кабінету Міністрів України, якою було внесено зміни до низки нормативно-правових актів, що стосуються оформлення довідки внутрішньо переміщеної особи, отримання адресної допомоги, а також проходження фізичної ідентифікації. Плюси та мінуси нововведень ретельно вивчили в громадській організації Донбас SOS. «У цілому такі зміни можна назвати позитивними, оскільки тепер врегульовано багато питань, за якими раніше доводилося звертатися до суду. Головною несподіванкою залишаються зміни в процесі проходження фізичної ідентифікації, тому що додаткові походи в Ощадбанк, додаткові навантаження на банк явно не можна вважати позитивом», – стверджують юристи організації. Донбас SOS публікує повний перелік нововведень (<http://xn--80aug4b.xn--j1amh/novovvedennya-vid-kabminu-na-yaki-zmini-chekati-pereselentsyam/>).

1. Одним з найважливіших нововведень є зміна термінів проходження ідентифікації в Ощадбанку – тепер це кожні шість місяців для одержувачів всіх соціальних виплат. Раніше терміни проходження ідентифікації власниками ЕПП були такі: перший рік – раз в шість місяців, наступні роки – раз на рік.

2. Розмір адресної допомоги студентам денної форми навчання вищих навчальних закладів, а також учням професійно-технічних закладів, до

закінчення ними навчання, але не довше досягнення ними 23 років, тепер становить 1000 грн. (раніше було 442 грн.).

3. Особи, яким виплата адресної допомоги була припинена за п. 7 Постанови 505 (в зв'язку з непрацевлаштуванням протягом чотирьох місяців), отримали можливість знову її оформити після втрати працездатності. Наприклад, якщо людина вийшла на пенсію або оформила інвалідність. До цих змін призначення адресної допомоги, припиненої за п. 7 (непрацевлаштування протягом 4 місяців), було можливо тільки в судовому порядку.

4. Звернутися з заявою про продовження виплати адресної допомоги на наступні шість місяців тепер можна не раніше ніж за 15 днів до закінчення поточного шестимісячного періоду або з початку наступного періоду.

5. Розширено категорії осіб, яким адресна допомога не призначається. Це члени сім'ї, які перебувають на повному державному утриманні, а саме:

- в будинку дитини, дитячому будинку, дитячому будинку-інтернаті, психоневрологічному інтернаті, будинку-інтернаті для людей похилого віку та осіб з інвалідністю, а також в соціальному будинку-інтернаті системи соціального захисту населення;

- в школі-інтернаті, установі спеціалізованої освіти військового (військово-спортивного) профілю;

- відбуває покарання в місцях позбавлення волі.

6. Припинення виплати адресної допомоги особам, що не працевлаштувалися за сприяння державної служби зайнятості тепер здійснюється через чотири місяці. Раніше п.12 Постанови Кабінету Міністрів України № 505 було передбачено тільки два місяці.

7. Особи з інвалідністю, їх діти, діти з інвалідністю, а також особи, які здійснюють за ними догляд, тепер мають право оформити адресну допомогу, навіть якщо вони перемістилися з населених пунктів Донецької і Луганської областей, де органи державної влади здійснюють свої повноваження у повному обсязі. При цьому обов'язковою умовою є неможливість повернення на попереднє місце проживання. Що саме мається на увазі під «неможливістю повернення на попереднє місце проживання», в Кабміні не уточнюють.

8. Дитина після отримання паспорта в 14 років має право самостійно звернутися за отриманням адресної допомоги.

9. Діти, які були народжені у внутрішньо переміщених осіб вже після початку АТО/тимчасової окупації, мають право на отримання адресної допомоги (переселенських). Раніше щодо цього у органів соціального захисту виникало багато питань. Тепер питання врегульовано законодавчо.

10. Законодавчо врегульовано оформлення довідки внутрішньо переміщеного особи дітьми, які отримали паспорт без реєстрації місця проживання, але вже раніше були внесені до Єдиної бази даних про внутрішньо переміщених осіб.

11. Особи, чиє житло було зруйновано або стало непридатним для проживання в зв'язку з проведенням АТО, мають право на отримання довідки.

12. Особи з інвалідністю I групи, а також особи не здатні до самообслуговування, які отримують соціальні виплати шляхом доставки додому через Укрпошту, звільняються від необхідності проходити фізичну ідентифікацію в Ощадбанку.

13. Особи, що працюють на державній службі, в органах місцевого самоврядування, а також правоохоронних органах не повинні проходити перевірку за фактичним місцем проживання при призначенні (відновленні) виплат.

Водночас органи державної влади та громадські організації здійснюють постійний моніторинг ситуації навколо облаштування і дотримання прав переселенців в Україні. 26 липня 2018 р. Аналітичний центр CEDOS презентував індекс інтеграції внутрішньо переміщених осіб (ВПО) у 20-ти містах України. Його розробили аналітики М. Куделя, А. Солодько, О. Слободян і Т. Жерьобкіна. Дослідження проводилося, виходячи з визначання інтеграції як взаємної адаптації новоприбулих жителів і приймаючої громади. Щоб оцінити рівень інтегрованості переселенців до нових громад, дослідники вивчали такі показники, як наприклад, володіння мовою, розмір заробітної плати, імовірність знайти роботу, користування соціальною допомогою, наявність власного житла чи оренда, частота спілкування з сусідами, участь у виборах тощо (<https://mistosite.org.ua/articles/intehratsiia-vpo-iaki-mista-krashche-pryimaiut-pereselenok>).

За словами О. Слободян, аналітика CEDOS з питань міграції, дослідники інтеграції іноземних мігрантів у Канаді, США та ЄС дійшли висновку, що для їх повної інтеграції потрібно 5-10 років. Натомість в Україні Національна стратегія інтеграції внутрішньо переміщених осіб передбачає, що вони матимуть такий самий доступ до послуг і прав, як і місцеві жителі, до 2020 р. Тим часом за даними дослідження Міжнародної організації міграції, у 2017–2018 роках близько 50 % внутрішніх переселенців в Україні вже оцінили себе як повністю інтегровані.

Основні складнощі інтеграції переселенців на нових місцях пов'язані з житлом і роботою. 95 % житла в Україні перебуває у приватній власності, натомість, серед внутрішньо переміщених осіб лише 12 % людей мають власне житло. Переселенці також мають гірший доступ до ринку праці. Частка працевлаштованих ВПО зростає, але вона менша, ніж загалом по країні. ВПО здебільшого не залучені до прийняття рішень у громадах, а також стикаються з адміністративними перепонами у реалізації своїх базових прав.

Щонайменше три чверті переселенців живуть у містах. Їхні потреби відрізняються від потреб місцевого населення. Більшість ВПО не мають власного житла, тому потребують додаткових коштів для оренди. Вони також мають менше особистих зв'язків, які полегшують пошук роботи у

містах, де погано працюють системи інформування про доступні вакансії. Органи місцевого самоврядування відповідають за соціальну інфраструктуру, яка може пришвидшити інтеграцію. Наприклад, дитячі садочки не тільки інтегрують дітей, але й полегшують доступ батьків до ринку праці.

Для індексу інтеграції дослідники обрали 20 міст. Територію України розподілили на п'ять секторів за віддаленістю від зони бойових дій. З кожного сектора обирали по чотири міста: два, де найбільша кількість ВПО на одиницю населення, а також два, де найбільша абсолютна кількість переселенців. Утім, не всі міста, де багато ВПО увійшли до індексу.

Інтеграцію оцінювали за трьома критеріями:

- ♦ доступ до міської інфраструктури: якість інфраструктури та наявність міських політик щодо ринку праці, житла, середньої та дошкільної освіти, охорони здоров'я, культури;

- ♦ спроможність органів влади швидко реагувати на міграцію: наявність стратегії або політики інтеграції і звітів про їхнє виконання; публічна позиція органів влади і запровадження змін для кращого надання послуг;

- ♦ взаємодія місцевої громади і мігрантів: наявність консультативного органу за участі переселенців; взаємодія органів влади з громадськими організаціями і донорами для інформування ВПО про можливості в місті; наявність ВПО серед працівників муніципалітету та депутатів міської ради.

Індекс інтеграції створений на основі аналізу стратегій розвитку міст, відповідей органів місцевого самоврядування на інформаційні запити, а також глибинних інтерв'ю з радниками з питань ВПО, які є у всіх областях України, крім Одеської.

Результати дослідження дали змогу виокремити певні закономірності процесу інтеграції ВПО в Україні.

1. На інтеграцію впливає розмір і розташування міста. Чим більше місто – тим більше там можливостей для пошуку житла, заробітку, культурного життя. Водночас, у великих містах, які віддалені від зони бойових дій, органи влади приділяють менше уваги ВПО і немає окремих стратегій інтеграції. Ближче до зони бойових дій живе більше переселенців, тому органи влади більше зосереджуються на потребах мігрантів при розробці політики.

2. Інтеграція залежить від готовності органів влади займатися нею. Дуже часто муніципалітети не враховують міграцію під час планування, розробки стратегій, розподілу ресурсів. Конкретні практики інтеграції знайти важко.

3. ВПО краще інтегруються на рівні громади. Потрібні дієві рекомендації і стратегії інтеграції на рівні органів місцевого самоврядування. Варто враховувати потреби мігрантів у конкретному місті, а не копіювати положення загальнонаціональної стратегії.

Як відзначила О. Слободян, презентоване дослідження є, швидше, оцінкою спроможності міст інтегрувати внутрішньо переміщених осіб. «Цією оцінкою ми хотіли привернути увагу, у першу чергу, влади до того, що інтеграція ВПО відбувається у містах, локальних громадах. Є сфери, які залежать від міст, і роль міст та місцевої влади є визначальною для інтеграції внутрішньо переміщених осіб. Більші міста, де більш розвинена

інфраструктура, зазвичай мають вищі оцінки в індексі: Київ, Одеса, Харків, Дніпро, Львів – за рахунок розміру, розвиненої соціальної інфраструктури, доступу до садків, доступу до ринку праці, житла.

Інша група міст, де частка внутрішньо переміщених осіб досить висока, – міста, які зіткнулися з проблемами через велику зміну кількості населення. Місцева влада робила більше зусиль, щоб реагувати на проблеми, які виникали у місті і у внутрішньо переміщених осіб», – розповіла аналітик (<https://www.radiosvoboda.org/a/donbas-realii--pereselenci-de-krashche-zhyty/29394476.html>).

Дослідження виявило, що найбільш спроможними до інтеграції стали Маріуполь, Северодонецьк і Київ, які зайняли, відповідно, перше, друге і третє місця за індексом інтеграції ВПО. Утім даних, які б аналізували, як саме відбувається інтеграція внутрішньо переміщених осіб на місцях, дослідження не надало.

За словами А. Солодька, існує дуже мало практик того, що робить місцева влада для інтеграції внутрішньо переміщених осіб. Більшість позитивних прикладів виходять або від громадських організацій, або від міжнародних донорів. Найкращий приклад – Северодонецьк. Там є програма інтеграції ВПО, яку розробили органи місцевого самоврядування у співпраці з міжнародними організаціями та донорами. Програми ж, розроблені на національному та регіональному рівні, не враховують справжніх потреб ВПО, констатує аналітик CEDOS. За висновком організації, якщо узагальнити усі міста, основні проблеми інтеграції переселенців полягають у тому, що на сьогодні пропонуються тільки короткострокові рішення щодо цього питання.

Не дивлячись на те, що Стратегія інтеграції ВПО була затверджена ще в листопаді 2017 р., план заходів ще досі не прийнятий Кабінетом Міністрів України. Програми вирішення житлових питань для переселенців, фактично, існують тільки на папері, так як лише 7 % ВПО можуть до них долучитися, а держава не приймає жодних кроків для запровадження нових програм, чи хоча б, належного фінансування вже існуючих.

Випадки отримання безкоштовного житла внутрішньо переміщеними особами пов'язані здебільшого з отриманням фінансування з-за кордону. Так, 31 липня 2018 р. ключі від відремонтованих та мебльованих квартир отримали переселенці у місті Богодухів. Житлові приміщення облаштовані у будівлі гуртожитку, яку капітально відремонтовано Українським фондом соціальних інвестицій за кошти уряду Німеччини. Завдячуючи гранту, 97 переселенців вже отримали безкоштовне соціальне житло, а протягом найближчих місяців ще близько 650 внутрішньо переміщених осіб отримають житло у Харківській, Дніпропетровській та Запорізькій областях (<https://www.kmu.gov.ua/ua/news/tridcyat-vnutrishno-peremishchenih-osib-otrimali-bezkoshtovne-zhitlo-na-harkivshchini>).

Неподалік Львова на території села Ситихів Жовківського району облаштовують житловий квартал для переселенців з окупованих Криму та Донбасу. Будівництво поселення триватиме протягом найближчих кількох років на 14 гектарах. Проектом планується збудувати 110 особняків,

молитовний дім-мечеть для кримських татар, греко-католицьку церкву та облаштувати необхідну інфраструктуру. Кошти на зведення будинків, де житиме 307 переселенців з Криму та Донбасу, переселенці планують брати у кредит, знову ж таки, в уряду Німеччини. За попередніми оцінками, на зведення 110 будинків необхідно близько 50 млн грн <https://www.rbc.ua/ukr/news/vozle-lvova-postroyat-poselenie-pereselentsev-1533669983.html>.

15 серпня 2018 р. Міністерство з питань тимчасово окупованих територій і внутрішньо переміщених осіб України (МТОТ) та Представництво Міжнародної організації з міграції (МОМ) в Україні презентували результати чергового етапу дослідження під назвою «Національна система моніторингу ситуації з внутрішньо переміщеними особами в Україні» (НМС). Це дослідження проводиться МОМ у співпраці з МТОТ та за фінансування Європейського Союзу з березня 2016 р. Метою НМС є підтримка уряду України у збиранні й аналізі інформації щодо соціально-економічних характеристик ВПО та їхніх домогосподарств, а також викликів, із якими вони стикаються. Під час дослідження збирається інформація про соціально-економічні дані ВПО та їхніх домогосподарств, тренди та наміри щодо переміщення, ситуацію з працевлаштуванням та доходом, а також про доступ ВПО до соціальних послуг і допомоги у 24-х областях України та місті Києві.

Опитування серед ВПО, в якому 2406 респондентів були опитані шляхом особистих інтерв'ю та 4 006 – телефоном, було проведене у червні 2018 р. За результатами дослідження представництво Міжнародної організації з міграції констатує погіршення ситуації з зайнятістю внутрішніх переселенців в Україні порівняно з попереднім раундом дослідження. Зокрема, в березні частка працевлаштованих переселенців становила 48 %, а в червні цей показник знизився до 42 % (<https://www.rbc.ua/ukr/news/ukraine-uhudshaetsya-situatsiya-zanyatostyu-1534336168.html>).

«Із 42 % зайнятих внутрішньо переміщених осіб 2 % становили самозайняті. Серед усього населення України рівень зайнятості є помітно вищим і залишається стабільним. Частка зайнятих осіб серед населення України віком 15–70 років становила 56 % у період із січня по березень 2018 р. та 55 % у період із жовтня по грудень 2017 року», – йдеться в дослідженні.

Найбільша кількість зайнятих переселенців наразі живе у Києві (79 %). Водночас, у червні цього року частка переселенців, що мають довгострокову зайнятість, довше ніж 12 місяців, становила 70 %. Цей відсоток залишається незмінним із червня 2017 р. Число осіб, працевлаштування яких складає 7–12 місяців, становить 14 %. Ще 10 % переселенців працюють від одного до шести місяців. 4 % респондентів не відповіли на це питання, а 2 % повідомили, що працюють менш як місяць.

При цьому працевлаштування лише 67 % відповідає професійній кваліфікації переселенців. Більшість переселенців, чия нинішня робота

відповідає кваліфікації, проживають у Донецькій й Луганській областях (79 %).

«Різниця між рівнем зайнятості до та після переміщення є найбільшою в промисловому секторі. Так, кількість внутрішньо переміщених осіб, котрі працюють у промисловому секторі після переміщення, зменшилася на 7 %», – йдеться в дослідженні.

Як відзначили в МОМ, на момент проведення опитування 11 % переселенців активно шукали роботу і були готові протягом двох тижнів почати працювати. «Однак переважна більшість тих, хто шукав роботу, повідомили про труднощі, які виникали під час пошуку. Ці труднощі включали низьку оплату за запропоновані вакансії, відсутність або нестачу вакансій, що відповідають рівню кваліфікації, а також дискримінацію з боку роботодавців у зв'язку зі статусом переселенця або за віком», – зазначили у представництві.

За матеріалами дослідження, рівень середньомісячного доходу у переселенців значно нижчий, ніж у середньостатистичного українця, тому у звіті МОМ наголошує також, що через брак коштів недоступними для переселенців стають послуги медицини.

«Україна переживає найбільшу кризу, пов'язану з переміщенням осіб у Європі, з часів подій на Балканах в 1990 році. Понад 3,4 млн осіб, що постраждали від конфлікту в Україні, потребують гуманітарної допомоги. Зниження рівня доходів, яке може бути пов'язане з погіршенням ситуації із зайнятістю, поглиблює соціальну незахищеність ВПО у довготривалій перспективі», – зазначив голова представництва МОМ в Україні Т. Лотар Вайс під час презентації результатів дослідження (<https://www.pravda.com.ua/news/2018/08/16/7189357/>).

Заступник міністра з питань тимчасово окупованих територій та внутрішньо переміщених осіб Г. Тука, коментуючи результати дослідження Національної системи моніторингу «Ситуація з ВПО в Україні», заявив, що Міністерство вважає за необхідне проведення роз'яснювальної кампанії щодо виборчих прав переселенців, адже 31 % не знає, що має право брати участь у виборах. Другий показник – 24 % переселенців не довіряють лідерам думок і не вірять у вибори (<https://day.kyiv.ua/uk/news/150818-31-pereselenciv-ne-znayuut-pro-pravo-uchasti-u-vyborah-mintot>).

Відповідно до результатів дослідження Національної системи моніторингу «Ситуація з ВПО» станом на червень 41 % переселенців мають намір голосувати на наступних президентських та парламентських виборах в Україні, 33 % не збираються голосувати. Ще 24 % обрали відповідь «не знаю», а у 2 % респондентів «немає відповіді».

Голосувати на наступних місцевих виборах, якби була така можливість, готові 58 % опитаних, натомість 22 % не голосували б, а решта з відповіддю не визначилися.

При цьому серед причин, з яких вони не збираються голосувати на наступних загальноукраїнських виборах, 31 % вказали те, що «як ВПО, я не маю права голосу», ще 24 % «не вірять у вибори, не довіряють владі», 16 %

не знають, як голосувати у місці переміщення, 9 % вважають, що немає кандидатів, за яких вони могли б проголосувати. Релігійні міркування як причину неучасті у виборах вказали 2 % опитаних, а 1 % заявили, що не мають на це часу. Інші причини вказали 1 % опитаних, а 11 % стверджують, що ніколи не цікавилися участю у виборах. У решти відповіді не знайшлося. Згідно з дослідженням 60 % опитаних переселенців не обізнані з порядком голосування на президентських та парламентських виборах у місці переміщення, 38 % – обізнані.

Отже, як показав моніторинг ЗМІ, переважна більшість проблем внутрішньо переміщених осіб на території України перебуває у полі зору державних та місцевих органів влади, громадських та міжнародних організацій, які намагаються їх вирішити у міру можливостей. Додаткових зусиль на сьогодні потребують питання дотримання прав ВПО, виклики їх інтеграції в нові громади, зокрема в доступі до соціальних виплат, прав на житло, голосування, свободу пересування та стосовно загальної системи взаємовідносин між ВПО та органами державної влади.

Ю. Якименко, мл. научн. сотр. ФПУ НБУВ

Перспективы участия А. Гриценко в президентских выборах 2019 года в Украине в оценках СМИ

Согласно данным социологических исследований, проводившихся в последнее время в Украине, одним из лидеров президентского электорального рейтинга сегодня является глава партии «Гражданская позиция» А. Гриценко, который по уровню общественной поддержки уступает только лидеру «Батькивщины» Ю. Тимошенко. При этом количество его сторонников все последние месяцы достаточно быстро увеличивалось.

Феномен А. Гриценко как политика часто становится предметом дискуссий в экспертной среде и привлекает внимание его политических оппонентов, которые сегодня, в ходе фактически стартовавшей избирательной кампании, вынуждены с ним считаться. <https://www.pravda.com.ua/articles/2018/07/9/7185474/>

Наблюдатели объясняют рост популярности А. Гриценко несколькими факторами. Одним из них называют традиционный общественный запрос на «третью силу», которому хорошо соответствует образ политика. Кроме того, несмотря на то, что А. Гриценко участвует в украинском политическом процессе уже много лет, в восприятии части избирателей он остается «новым лицом», что также способствует росту его поддержки. В то же время политик удачно эксплуатирует популярную среди части общества идею «сильной руки» как средства успешного преодоления возникающих вызовов. Эксперты также отмечают, что А. Гриценко – один из немногих участников избирательной гонки, чье политическое прошлое не отягощено громкими

скандалами и багажом компромата, во всяком случае известными широкой общественности. В роли «чистого» политика А. Гриценко потеснил претендовавшего на эту нишу ранее А. Садового, считают некоторые наблюдатели.

«Если говорить об определенных неожиданностях, которые во время этой избирательной кампании появляются, я думаю, это вхождение в группу фаворитов А. Гриценко. Качества, которые выдвигают люди к новым политическим лидерам – это нравственность, некоррупционность. Очевидно, они видят это в тех политиках, которых поддерживают», – считает социолог И. Бекешкина (https://24tv.ua/ru/chto_posposobstvovalo_gricenکو_оkаzаtsја_v_tоpе_prezidentskih_rejtingov_n988367).

Среди проблем, которые так и не были решены политиком за годы участия в общенациональных избирательных кампаниях, эксперты называют отсутствие команды и слабую развитость региональных структур по стране в целом, а не в отдельных областях. Еще одной особенностью А. Гриценко как политика считается восприятие его избирателями как перспективного кандидата, но скорее на уровне теоретической готовности его поддержать. Предыдущие кампании с его участием продемонстрировали, что в решающий момент сторонники А. Гриценко часто делали свой выбор в пользу других, более реальных в их восприятии претендентов на победу.

А. Гриценко всегда набирает поддержку между избирательными кампаниями и всегда теряет ее во время самих кампаний, напоминает политолог Р. Бортник. «С одной стороны, это один из наиболее взвешенных, либерально-сбалансированных политиков, у него есть аудитория. С другой стороны, пока этот ярлык «первый непроходной», который он сам себе придумал, неспособность формировать эффективные команды, структуры для борьбы вовремя, когда начинается избирательная кампания – каждый раз приводили его к поражению», – считает эксперт.

По его мнению, сегодня шансы А. Гриценко на президентский пост – минимальны: «и они появятся только тогда, когда кто-то под него даст эту серьезную политтехнологическую, и горизонтальную, и вертикальную, интегрированную административную команду, чего пока не наблюдается».

«Думаю, скорее всего, Гриценко не попадет даже во второй тур. И реальная его цель – это парламентские выборы, на которых тоже будет непросто: преодолеть проходной барьер и завести свою фракцию в парламент», – прогнозирует политолог (<https://uiamp.org.ua/strasti-vokrug-gricenکو-kto-ego-dvigaet-v-prezidenty-ukrainy-ssha-ili-rf>).

По мнению политолога В. Тарана, сторонники А. Гриценко являются «эфемерным электоратом», и в любой момент могут оказать поддержку другой кандидатуре. С конкурентами политика, к примеру, Ю. Тимошенко и П. Порошенко, ситуация противоположная, полагает эксперт. Их электорат – «ядерный», не склонный менять свои предпочтения.

Но, как подчеркивают наблюдатели, в сегодняшней кампании ситуация может сложиться по-другому, поскольку никогда ранее рейтинг политика не

достигал настолько высокого уровня, а конкуренция ключевых кандидатов с близким уровнем электоральной поддержки не была настолько острой.

«Гриценко пытается занять позицию третьей силы. Его электорат – это люди, поддержавшие «оранжевую революцию». Гриценко на руку война основных кандидатов. На ее фоне он может выйти во второй тур. Но если появится более сильная фигура, он проиграет», – говорит о А. Гриценко политолог П. Олещук (https://krapka.club/что-dolznyi-sdelat-kandidaty-v-prezidentyi-chtobyi-vyiiigrat-gonku/#.W4PFx_kzbIU).

«Анатолий Гриценко пытается объединить вокруг себя энергичных думающих людей, которые критически оценивают отечественные реалии. У него образ правдорука и правильного человека. Соответственно, он отвечает запросам той части электората, которая надеется увидеть на выборах «новых людей». Но это говорит и о том, что на избирательном поле Гриценко могут успешно играть и другие кандидаты», – отмечает политтехнолог С. Билык (https://krapka.club/что-dolznyi-sdelat-kandidaty-v-prezidentyi-chtobyi-vyiiigrat-gonku/#.W4PFx_kzbIU).

«Для победы на выборах Гриценко необходимо создать систему избирательных штабов, партийную структуру и сформировать команду, которая занималась бы предвыборной агитацией. А также избавиться от негативной риторики. Сейчас у него мрачный образ. Он сам себя окрестил «першим непрохідним», – характеризует кандидата политолог Н. Спиридонов (https://krapka.club/что-dolznyi-sdelat-kandidaty-v-prezidentyi-chtobyi-vyiiigrat-gonku/#.W4PFx_kzbIU).

«Гриценко показал себя очень хорошо, как министр обороны, удивив многих – ибо оказался хорошим управленцем. Но идеологически он – выдающийся индивидуалист, не склонный идти на компромиссы. Равно как большинство политиков, которые участвуют в его политическом проекте, – считает политолог В. Стоякин. – Когда нужно будет с кем-то договариваться, формировать парламентское большинство, создавать правительство и распределять обязанности, не понимаю, как Гриценко сможет с этим справиться» (<https://vesti-ukr.com/politika/299820-diktatura-prahmatizma-i-posadki-что-budet-esli-prezidentom-stanet-anatolij-hritsenko>).

Широкий общественный резонанс вызвало недавнее заявление А. Гриценко, о том, что на следующих выборах президента он планирует объединить усилия с музыкантом С. Вакарчуком.

«Вы часто спрашиваете, знакомые, общаемся ли мы со Святославом Вакарчуком, будем ли объединять усилия на выборах? Мой ответ: да, потому что от объединения широкого круга порядочных людей сейчас зависит будущее страны...», – сообщил политик (<http://www.dsnews.ua/politics/gritsenko-reshil-oobedinitysya-s-vakarchukom-v-borbe-za-kreslo-19082018193200>).

Кроме того А. Гриценко заявляет о ведущихся переговорах с разными политическими силами, чтобы на выборах ради победы выдвинуть «одного кандидата вместо десяти».

Наблюдатели напоминают, что С. Вакарчук еще в декабре выступил с видеообращением, в котором опроверг прогнозы о своем участии в избирательной кампании, отметив, что «никогда не заявлял о своих президентских амбициях». В то же время он озвучил перечень шагов, которые, по его мнению, нужно предпринять для решения проблем в стране. Среди них музыкант назвал создание независимого Антикоррупционного суда, изменение избирательного законодательства, формирование нового состава Центризбиркома, реформу госслужбы, действенную приватизацию и т. д. Наблюдатели отметили, что С. Вакарчук озвучил, «типичную» предвыборную программу кандидата в президенты, из чего заключили, что вопрос о его участии в избирательной кампании пока следует считать открытым.

Заявление же А. Гриценко было воспринято в медиа-среде как попытка выдать желаемое за действительное, и использовать одновременно популярность С. Вакарчука в целях саморекламы.

Эксперты напоминают, что о поддержке А. Гриценко в качестве кандидата в президенты заявляли такие политики как Н. Катеринчук и глава партии «Народный контроль» Д. Добродомов.

При этом, по мнению политолога В. Цыбулько, объединение «Гражданской позиции» с «Народным контролем» более выгодно А. Гриценко, чем Д. Добродомову.

Комментируя последнюю избирательную кампанию партии А. Гриценко на выборах в отдельных территориальных общинах, эксперт отметил: «При его личном рейтинге оказалось, что партии у него нет. То есть 0,5% набранных на выборах в ОТО является очень симптоматическим сигналом». Но, считает эксперт, появление «Народного контроля» в связке с А. Гриценко за счет «антикоррупционной» репутации Д. Добродомова создает «синергетический подход».

«У „Народного контроля“, насколько мне известно, партийная структура лучше, чем у Гриценко, доступ к медиаресурсам, возможности оперировать медиаресурсами значительно мощнее, чем у Гриценко», – говорит политолог (<https://www.rbc.ua/rus/news/obedinenie-narodnym-kontrolem-vygodnee-gritsenko-1527074972.html>).

Также А. Гриценко, по мнению некоторых наблюдателей, заинтересован в партнерстве с возглавляемой В. Чумаком «Хвылей» и, возможно, «Свободой» О. Тягнибока.

Впрочем, информацию о переговорах А. Гриценко с представителями «Свободы» последние опровергают. «Это фейк, – заявляет нардеп от «Свободы» М. Головкич. – Никаких переговоров нет. У нас есть объединение националистических сил, которое выдвинет единого кандидата от националистов. Нам незачем объединяться с Гриценко, с которым мы находимся на разных идеологических позициях» (https://antikor.com.ua/articles/240556-boljshaja_igra_kto_i_zachem_vkladyvaet_denjgi_v_anatolija_gritsenko).

Что касается сотрудничества с партией «Хвыля», то как утверждает ее лидер В. Чумак, «нужно объединяться вокруг идеи. Идея – это единый кандидат от демократической оппозиции на первом туре выборов». Анатолий Степанович говорит, что нужно определиться не позднее сентября. Но тогда мы сильно рискуем тем же, что было с Черноволом, с Ющенко – если мы войдем в предвыборную кампанию с одним кандидатом, и не дай Бог, он по каким-то причинам не сможет продолжить эту предвыборную кампанию, что мы будем делать?». Поэтому В. Чумак отстаивает идею о том, что стартовать должны два-три кандидата, с чем не согласен А. Гриценко (https://antikor.com.ua/articles/240556-boljshaja_igra_kto_i_zachem_vkladyvaet_denjgi_v_anatolija_gritsenko).

Усилить позиции А. Гриценко также могла бы поддержка со стороны А. Садовой и партии «Самопомощь», но, как считает политолог В. Таран, их объединение вряд ли возможно.

«Садовой прекрасно понимает, что если он не пойдет на президентские выборы самостоятельно, то похоронит парламентские амбиции «Самопомощи». Он может снять свою кандидатуру даже за две недели до выборов, но активную фазу нужно пройти обязательно», – полагает эксперт (<https://uk.etcetera.media/versiya-ekspert-rozpoviv-chomu-gritsenko-ne-remozhe.html>).

Напомним, в одном из заявлений партия «Самопомощь» сообщила, что объединение «не участвует ни в каких переговорах по выдвижению кандидатов в президенты Украины. Ни лидер партии Андрей Садовой, ни кто-либо из публичных фигур партии не получали ни одного мандата на проведение таких переговоров и не вели их».

Одновременно с активизацией переговорных процессов о сотрудничестве других партий с «Гражданской позицией» и выработке общей политической платформы для участия в избирательной кампании, в СМИ стала распространяться информация о том, что в финансировании «Гражданской позиции» и подготовке А. Гриценко к участию в президентской гонке принимают участие бывший глава Администрации В. Януковича бизнесмен С. Левочкин и его бизнес-партнер В. Пинчук.

Эта новость стала одним из самых громких политических скандалов последнего времени, и, по мнению наблюдателей, сможет оказать определенное влияние на динамику рейтинга А. Гриценко.

Поводом для слухов о возможном сотрудничестве А. Гриценко и С. Левочкина стал комментарий последнего, в котором он заявил, что: «если Гриценко поддержат Вакарчук, Садовой, Саакашвили из Амстердама и он сможет объединить «демократических малышей», то у него хорошие шансы». С. Левочкин подчеркнул также, что «на сегодня Тимошенко – лидер гонки, но Гриценко может победить любого из оппонентов во втором туре» (https://antikor.com.ua/articles/240556-boljshaja_igra_kto_i_zachem_vkladyvaet_denjgi_v_anatolija_gritsenko).

Политконсультант М. Чаплыга, комментируя возможность такого сотрудничества, отмечает: «Чтобы получить какой-то уровень узнаваемости,

нужно получить доступ к кнопке телевизора. Он этот доступ получил. Это стоит либо денег, либо квот».

Эксперт считает, что одной из главных проблем А. Гриценко заключается в том, что его высокий рейтинг не конвертируется в реально отданные за него голоса, что продемонстрировал, в частности, низкий результат «Гражданской позиции» на выборах в ОТГ.

Как полагает М. Чаплыга, цель А. Гриценко – «засветиться» на президентских выборах, чтобы повысить шансы своей партии на выборах в парламент. «Чтобы сыграть эту партию, ему нужно идти на компромиссы. Не факт, что Пинчук может дать денег, но он может дать заинтересованных людей, которых он захочет завести в парламент и которых он уже отобрал. Гриценко может быть тут интересен, а Левочкин – это человек, который разносит яйца в разные корзины. Вполне возможно, что являясь в ряде проектов партнером Пинчука, он будет и здесь», – рассуждает политконсультант (https://antikor.com.ua/articles/240556-boljshaja_igra._kto_i_zachem_vkladyvaet_denjgi_v_anatolija_gritsenko).

«Не секрет, что сейчас к нему присматривается Виктор Пинчук. Но лозунги о деолигархизации могут оттолкнуть от Гриценко часть крупного бизнеса, – считает политтехнолог О. Постернак. – Остальных может отвернуть от него связь с разнообразными структурами „третьего сектора“, имеющими выходы на заокеанское финансирование: вероятно вхождение в Украину транснациональных структур, а это крайне невыгодно собственному, украинскому, бизнесу» (<https://vesti-ukr.com/politika/299820-diktatura-prahmatizma-i-posadki-cto-budet-esli-prezidentom-stanet-anatolij-hritsenko>).

Говоря о возможности финансирования «Гражданской позиции» со стороны Левочкина, политолог В. Фесенко выражает уверенность в том, что «это полная ерунда». «Точно так же можно сказать, что за Тимошенко стоят деньги Левочкина, потому что в своем комментарии он сказал, что лидер Тимошенко», – считает он. «Это похоже на информационную провокацию. Рискну предположить, что выгодна она тому, кто играет с Гриценко на одном электоральном поле», – говорит политолог (https://antikor.com.ua/articles/240556boljshaja_igra._kto_i_zachem_vkladyvaet_denjgi_v_anatolija_gritsenko).

В штабе «Гражданской позиции» информацию о возможном сотрудничестве с С. Левочкиным и В. Пинчуком опровергают, называя ее «грязной инсинуацией штабов других потенциальных кандидатов на пост президента Украины».

«Для людей думающих любой комплимент от одиозного представителя режима Януковича, от человека, который должен сидеть, это минус. Зачем это делает Левочкин – это вопрос. Возможно, это его спайка с Администрацией президента, которая в панике от роста рейтингов и объединительных процессов». – считает глава партии «Народный контроль» депутат парламента Д. Добродомов (https://antikor.com.ua/articles/240556-boljshaja_igra._kto_i_zachem_vkladyvaet_denjgi_v_anatolija_gritsenko).

«Он хочет войти во власть на критике Петра Порошенко, и полностью противопоставляет себя ему – стилистически, политически, эстетически, – говорит о стратегии А. Гриценко политолог В. Карасев. – Однако искать общий язык с олигархами придется, другое дело – какими именно» (<https://vesti-ukr.com/politika/299820-diktatura-prahmatizma-i-posadki-cto-budet-esli-prezidentom-stanet-anatolij-hritsenko>).

Еще одним существенным аспектом информационной кампании, направленной против А. Гриценко, наблюдатели называют критику его деятельности на посту министра обороны, которая все чаще звучит в ряде украинских СМИ.

Так, экс-глава Службы внешней разведки Украины Н. Маломуж обвинил А. Гриценко в формировании неправильных приоритетов государства по вопросам внешних угроз на Востоке и в Крыму, а также в большой потере материальной базы украинской армии. «За время работы Гриценко Министерство обороны было ослаблено по целому ряду направлений. Были утеряны приоритеты по вопросам внешних угроз, особенно на Донбассе и в Крыму, где необходимо было формировать новые военные подразделения для сдерживания Российской Федерации, чего не было сделано», – заявил Н. Маломуж. «И второй важный аспект, это потеря материальной составляющей армии. Большое количество техники, полигонов, воинских частей. Мне известно, что даже была инициатива Гриценко отменить все военные госпитали и перевести солдат на обслуживание в поликлиники. Это создавало почву для коррупционных схем и было бы большим ударом для системы национальной обороны», – считает он (<https://ghall.com.ua/2018/08/13/voennye-eksperty-raskritikovali-anatoliya-gricenko/>).

«Гриценко продолжал политику государства по разоружению и сокращению численности украинской армии. При нем началась комплексная реорганизация вооруженных сил, в результате которой был сокращен целый ряд стратегических военных учебных заведений», – заявляет военный эксперт, журналист Ю. Бутусов. «Реформа Гриценко по обеспечению украинской армии в вопросах питания также провалилась», – добавляет он (<https://ghall.com.ua/2018/08/13/voennye-eksperty-raskritikovali-anatoliya-gricenko/>).

«За время его работы огромное количество военной техники было снято с баланса армии... Огромное количество военных городков, танков, самолетов, зенитных переносных ракетных комплексов, стрелковое оружие – все это было снято с вооружения, продано и государство не получило ни копейки компенсации. В те времена ни одна государственная структура не имела права забрать что-либо с баланса ВСУ без санкции министра», – отмечает военный эксперт И. Лосев (<https://ghall.com.ua/2018/08/13/voennye-eksperty-raskritikovali-anatoliya-gricenko/>).

«При Гриценко была несвоевременно запущена новая неэффективная кадровая политика, которая в результате провалилась, и из-за которой его в результате и сняли. Множество офицеров низшего звена были уволены и не

получили финансовых компенсаций. Тогда, это вызвало серьезное недовольство среди личного состава», – характеризует итоги работы А. Гриценко на посту министра обороны военный эксперт И. Козий (<https://ghall.com.ua/2018/08/13/voennye-eksperty-raskritikovali-anatoliya-gricenko/>).

Наблюдатели обращают внимание, что в последнее время в своих заявления А. Гриценко стал касаться проблемы урегулирования ситуации на Юго-Востоке. В недавних интервью политик заявлял о необходимости достижения долгосрочного мира на «достойных для Украины» условиях. При этом, по его мнению, Минские соглашения не могут быть платформой для мира – наоборот, он говорит об уже ведущейся с ноября 2017-го работе по выработке плана мирного урегулирования широким международным экспертным пулом.

Исполнительный директор Института мировой политики Е. Магда, комментируя заявления А. Гриценко о решении проблемы Донбасса, отмечает, что политик «в одиночку готовит какой-то план мирного урегулирования в стране, который не может не настораживать».

«Пообещать что-то России на двусторонних переговорах – сразу поставить себя под удар. Меня в этом вопросе удивляет Анатолий Гриценко. Сначала думал, что он ошибся. Но он в других интервью рассказывает о какой-то неизвестной интернациональной группе, которая готовит мирное урегулирование в Украине. При этом он обходит тему того, что у него есть какие-то указания на эту тему. Т.е. он работает по своему собственному усмотрению. Но когда по своему собственному усмотрению работает бывший министр обороны, бывший глава профильного комитета, то это немного опасная ситуация. Как минимум рискованная для его имиджа», – говорит эксперт (<http://www.dsnews.ua/politics/opasnaya-situatsiya-ekspert-obratil-vnimanie-na-strannye-18072018170300>).

«Гриценко будет проще искать компромисс как с США, так и с РФ, он ведь „западник“ и считается проамериканским», – отмечает политолог В. Карасев. «Отказ от Минска в части особого статуса – правильная идея, но вместо нее придется искать другую рабочую модель, вероятно – в рамках Будапештского меморандума, когда параллельно с русскими гарантии Украине могли бы дать США, британцы и КНР, тут же будет и маневр с тем, чтобы предложить РФ какие-либо уступки взамен особого статуса» – комментирует эксперт заявления А. Гриценко (<https://vesti-ukr.com/politika/299820-diktatura-prahmatizma-i-posadki-hto-budet-esli-prezidentom-stanet-anatolij-hritsenko>).

«Отказ от Минска – его идеологема которую можно обсуждать. Но один из недавних эфиров Гриценко начинал с лозунгов, вроде „убить Путина“ – а это несолидно с точки зрения госдеятеля, ведь новому президенту придется договариваться с Путиным либо вести войну до победного конца – и об этом избирателю нужно говорить честно и прямо», – заявляет политтехнолог О. Постернак. «Раз Гриценко взял на вооружение кампании тезис „я не Порошенко“, ему недоступна та опция, которую

применяет нынешний президент – „ни войны, ни мира”. И вопрос Донбасса будет, по сути, вторым в повестке нового президента (после проведения парламентских выборов)», – подчеркивает эксперт (<https://vesti-ukr.com/politika/299820-diktatura-prahmatizma-i-posadki-cto-budet-esli-prezidentom-stanet-anatolij-hritsenko>).

Таким образом, по заключению экспертов, возможность сохранения А. Гриценко динамики своей электоральной поддержки с активизацией избирательной кампании, во многом будет зависеть от взвешенности его риторики по наиболее актуальным вопросам сегодняшней политической повестки дня и умением отвечать на критику, количество которой с приближением выборов неизбежно возрастет.

До нових стандартів самоврядування

В. Пальчук, ст. наук. співроб. СІАЗ НБУВ

Становлення системи надання соціальних послуг в ОТГ

Реформа децентралізації влади в Україні передбачає підвищення якості життя людей незалежно від того чи вони проживають на сільській чи міській території. Тому об'єднані територіальні громади, які є спроможними, мають брати на себе відповідальність та переймати усі функції управління, у тому числі вирішення питань соціального захисту населення.

У першу чергу в ОТГ визначаються з потребою в соціальних послугах та аналізують, хто саме буде отримувати ці послуги. Це дає можливість з'ясувати, які підрозділи потрібно створювати або за якими напрямками співпрацювати з іншими громадами. Роботу соцслужб організують так, щоб сервіс прийому був наближений до жителів громад: прийом документів для призначення різних видів соціальної допомоги.

У громадах уже працюють власні терцентри соціальної допомоги. Соціальні працівники, які раніше входили до складу районних терцентрів, тепер переведені до громад і продовжують свою роботу.

Незважаючи на позитивні зрушення у формуванні нової системи соціальних послуг в ОТГ, існує ряд проблемних питань у їх діяльності, зокрема, недостатній кадровий ресурс та відсутність дієвих механізмів взаємодії з ОТГ структурних підрозділів соціального захисту населення, інших соціальних служб райдержадміністрацій, виконкомів міських рад міст обласного значення.

З цією метою, у регіонах зосереджують увагу на заходах щодо виконання ОТГ повноважень, спрямованих на:

– виявлення сімей (осіб), які перебувають у складних життєвих обставинах і потребують соціальної підтримки та надання соціальних послуг визначення індивідуальних потреб сімей (осіб) у соціальних послугах;

– здійснення соціального супроводу сімей (осіб), які потрапили у складні життєві обставини, надання їм допомоги в оформленні документів для призначення усіх видів соціальної підтримки;

– організацію надання соціальних та реабілітаційних послуг сім'ям (особам), які опинилися у складних життєвих обставинах і потребують сторонньої допомоги.

«Відповідальність за збереження життя і здоров'я підростаючого покоління, своєчасне виявлення дітей у стані кризи, вжиття дієвих заходів щодо соціального захисту дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування та дітей, які опинилися у складних життєвих обставинах, покладені на територіальні громади», – зазначив начальник служби у справах дітей Івано-Франківської облдержадміністрації І. Ковалик.

Ряд ОТГ бере участь в пілотному проекті впровадження моделі адміністрування надання послуг з соціальної підтримки населенню згідно з наказом Міністерства соціальної політики України від 21.06.2017 року № 1030 «Про деякі питання діяльності об'єднаної територіальної громади щодо надання послуг із соціальної підтримки населенню». Основним завданням проекту є створення в різних видах адміністративно-територіальних одиниць базового рівня типової моделі організації об'єднаними територіальними громадами виконання своїх повноважень з питань соціального захисту населення та захисту прав дітей в межах єдиного соціального простору та за принципом єдиного вікна.

У рамках проекту Мінсоцполітики планується забезпечити пілотні ОТГ, відповідним програмним забезпеченням, комп'ютерною технікою та устаткуванням. В ОТГ утворюють відділи соціального захисту населення з посадою спеціаліста з питань захисту прав дітей, фахівця із соціальної роботи та надання соціальних послуг. Прийом заяв та документів для призначення державних допомог та надання пільг за принципом «єдиного вікна» здійснюють соціальні адміністратори, у т. ч. і в населених пунктах ОТГ.

До прикладу соціальні послуги у Верхнянській сільській раді ОТГ Івано-Франківської області надаються: самотнім громадянам – соціальними робітниками; сім'ям з дітьми та особам, які перебувають у складних життєвих обставинах – уповноваженим представником з питань захисту прав дітей. Для працівників виконкому Верхнянської сільської ради ОТГ створені комфортні умови праці.

За словами першого заступника голови Верхнянської сільської ради ОТГ І. Ковчака, для працівників їхньої громади головним завданням є задоволення потреб людини, соціальна підтримка та допомога молодим сім'ям, дітям, самотнім громадянам. Жодна дитина їхньої громади, зі слів заступника, не перебуває в інтернатному закладі. З метою надання додаткових, до встановлення законодавством, гарантій соціально-незахищеним мешканцям громади, прийнята цільова програма «Соціального захисту населення» Верхнянської сільської ради ОТГ на 2018 рік, на виконання заходів якої в місцевому бюджеті передбачено 158,0 тис. грн.

Також прийнята програма сприяння молодіжному руху «Молодь для громади» на 2018 рік з бюджетом у 10,0 тис. грн.

Усього в рамках проекту було обрано 40 громад зі всієї України. За інформацією Мінсоцполітики, Березівська сільська ОТГ Сумської області визнана однією із найкращих серед 40 громад щодо реалізації цього проекту. У Березівській ОТГ уже створено відділ соціального захисту, службу у справах дітей, затверджено перелік видів послуг, які надаватимуться у громаді, утворено Територіальний центр соціального обслуговування населення. Також у Березівській сільській раді діє соціальний мобільний офіс, до якого залучені фахівці центру зайнятості, пенсійного фонду та центру соціальних служб для молоді, вони від'їжджають у села і надають свої послуги. Крім того, у громаді затверджено концепцію створення ЦНАПу, що дозволить прискорити надання адміністративних послуг соціального характеру у форматі «прозорий офіс».

На сьогодні налагоджена тісна співпраця між Березівською сільською радою та управлінням соціального захисту населення Глухівської райдержадміністрації, сторонами підписано Угоду про взаємодію у сфері соціального захисту населення. Між тим, забезпечено взаємодію з Глухівським міськрайцентром зайнятості та Глухівським об'єднаним управлінням Пенсійного фонду України Сумської області.

Для надання адміністративних послуг соціального характеру у форматі «Прозорий офіс» у Березівській ОТГ затверджено Концепцію створення ЦНАПу.

Крім того, на території зазначеної громади розроблена та діє Програма соціального захисту населення Березівської сільської ОТГ на 2017–2018 роки. Документом додатково передбачені заходи щодо підтримки сімей, які опинилися в складних життєвих обставинах, матеріальної підтримки сімей з тяжкохворими дітьми, осіб з нирковою недостатністю, забезпечення прав на освіту дітей з інвалідністю та вирішення питань зайнятості громадян з обмеженими фізичними можливостями тощо.

На території громади успішно функціонують 2 дитячі будинки сімейного типу та 2 прийомні сім'ї. Цікавою є практика створення вуличних комітетів, які беруть участь у виявленні потреб школярів, осіб похилого віку, інших категорій мешканців громади разом з представниками структурних підрозділів виконкому ОТГ шляхом анкетування.

Дві ОТГ Тернопільської області, а саме: Шумська й Теребовлянська, отримали сучасне комп'ютерне обладнання для соціальних фронт-офісів. Комп'ютерне обладнання для фронт-офісів цих ОТГ вдалося забезпечити в рамках спільного проекту Міністерства соціальної політики України та Міжнародного банку реконструкції та розвитку «Модернізація системи соціальної підтримки населення України», а також за сприяння департаменту соціального захисту населення Тернопільської облдержадміністрації.

Завдяки комп'ютерному обладнанню та ліцензійному забезпеченню до нього надання соціальних послуг населенню буде якіснішим та оперативнішим. Реалізація даного проекту дозволить звертатись за

соціальними допомогою, пільгами та субсидіями безпосередньо у селах об'єднаних громад, а також отримувати потрібну людям інформацію соціального характеру на місцях.

Веселівська, Комиш-Зорянська, Оріхівська, Кам'янсько-Дніпровська, Великобілозерська Запорізької області пішли шляхом створення комунальних закладів – центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді або центрів надання соціальних послуг, які вже проявили ефективність такої моделі організації соціальної роботи в громадах. Соціальні працівники цих структурних підрозділів рад ОТГ організують роботу щодо: раннього виявлення сімей, дітей та молоді, які перебувають у складних життєвих обставинах і потребують сторонньої допомоги; впровадження нових соціальних послуг на території громад; оформлення документування соціальних послуг тощо.

В ОТГ організовано роботу «мобільних соціальних офісів». Так, у 4-х ОТГ Рівненської області спеціалісти приймають мешканців Сновидовицької сільради Рокитнівського, Смизької селищної ради на Дубенщині, Злазненської сільради на Костопільщині.

Кабінет Міністрів України розподілив 142,68 млн грн субвенції з Державного бюджету місцевим бюджетам на створення центрів надання адміністративних послуг та послуг соціального характеру за форматом «Прозорого офісу». Згідно з рішенням уряду, створення офісів передбачається в 16 містах та об'єднаних територіальних громадах по всій території України. В їх числі – міста Бахмут, Дружківка, Кам'янське, Кропивницький, Мирноград, Новоград-Волинський, Рубіжне та Чернігів. Найбільший обсяг субвенції направлено в Дружківку (майже 18 млн грн) та ОТГ м. Мерефа (17,7 млн грн).

Досвід створення центрів надання адміністративних послуг у форматі «Прозорий офіс» започаткували місцеві влади Вінниці та Харкова. Згодом до їх ініціативи долучилися інші міста. Ключова особливість роботи таких центрів – надання послуги у найбільш зручній для користувача формі, коли заявник подає необхідний набір документів для отримання довідки, дозволу, іншої послуги, і весь подальший процес відбувається фактично в автоматичному режимі – без необхідності спілкування з чиновниками або відповідальними особами. Як правило, прозорі офіси розташовуються у будівлях, зручних для людей з обмеженими можливостями, і обладнуються засобами, які дозволяють уникати черг та очікувань.

У рамках впровадження інтегрованої та субсидіарної моделі соціального захисту населення в регіонах започатковано співпрацю між управліннями соціального захисту населення держадміністрацій та ОТГ. Так, у Рівненській області підписано угоду про співробітництво та взаємодію між управлінням соціального захисту населення Дубровицької райдержадміністрації та Миляцькою об'єднаною територіальною громадою. Тепер жителі громади зможуть отримувати соціальні послуги (пільги, субсидії, допомоги тощо) безпосередньо через фронт-офіс центру надання адміністративних послуг Миляцької ОТГ.

Крім забезпечення доступу до соціальних послуг громади реалізують різні за цільовим призначенням проекти з соціальної допомоги. Так, у Тальнівській ОТГ Черкаської області відновлено чергу на отримання соціального житла. За словами начальника служби надання соціальних послуг апарату управління Тальнівської міської ради та виконавчого комітету Л. Шевцової, досі питання забезпечення житлом соціальних категорій не вирішувалося. Зараз на квартирній черзі на отримання соціального житла перебуває більше 20 осіб з числа дітей-сиріт та осіб, позбавлених батьківського піклування. 2 соціальні квартири придбали у Тальнівській ОТГ за кошти субвенції з державного бюджету та власні кошти громади, загалом – на понад 658 тис. грн.

У Семенівській ОТГ Чернігівської області на житло для сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, щороку будуть виділятися кошти. На травневій сесії депутати громади ухвалили рішення «Про міську Програму із забезпечення житлом дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування, та осіб із їх числа на 2018–2020 роки». У наступні три роки з бюджету буде виділятися орієнтовно по 907,5 тис. грн щороку.

У програмі мова йде про те, що згідно із законом України, діти-сироти та діти, позбавлені батьківського піклування, після досягнення 18 років повинні бути забезпечені соціальним житлом до надання їм благоустроєного житлового приміщення для постійного проживання. Середня норма забезпечення житлом таких осіб становить 31,5 кв. метрів.

На квартирному обліку в Семенівській громаді перебуває 9 дітей-сиріт та 19 дітей, позбавлених батьківського піклування. За останні роки ніхто з них не отримав житла.

Оріхівська ОТГ Запорізької області запровадила соціальну картку оріхівця, що дасть можливість здійснювати контроль над розміром компенсації за перевезення пільгових категорій населення громади на приміських маршрутах автомобільного та залізничного транспорту. Відповідне рішення було прийняте депутатами ОТГ наприкінці 2017 року.

В Оріхівській громаді зазначають, що використали досвід Немішаєвської селищної ради Київської області, яка з травня 2017 року запровадила саме таку схему відшкодування витрат за пільгове перевезення. «За 9 місяців 2017 року Запорізькою дирекцією залізничних перевезень регіональної філії «Придніпровська залізниця» ПАТ «Укрзалізниця» надано розрахунок на компенсацію за пільговий проїзд громадян по станції Оріхівська та платформі 242 (Оріхівська громада) на загальну суму 185 734 грн. І це тільки залізничний транспорт. Звісно, ці суми викликали сумніви, – пояснює голова Оріхівської ОТГ С. Герасименко.

За підрахунками, у середньому на добу користувались пільгами 53 особи. При цьому не враховували, що ці люди могли бути і з іншої громади і що не всі категорії мають пільги на проїзд. До того ж, якщо в 2016 році ці витрати відшкодовувались за рахунок державного бюджету, то з 2017-го це вже видатки з місцевого бюджету. Тому вирішили запровадити соціальну картку, яка буде ідентифікувати пільговика саме з Оріхівської громади, – це і

вигідніше, і прозоріше. Досягнуто домовленостей з перевізниками, вже купили обладнання. Шість сканерів обійшлися в 30 тис. грн, плюс принтер для карток зі штрих-кодом ще 6 тисяч. Сканери будуть встановлені на чотирьох маршрутах, які обслуговують Оріхівську ОТГ. Ще два пристрої передали «Укрзалізниці» – соціальну картку людина зможе відсканувати в касі або, якщо така відсутня, безпосередньо у вагоні електропотягу. Це ноу-хау зацікавило і керівництво «Укрзалізниці»: вирішують, як запровадити таку систему не тільки в межах нашої ОТГ».

Картку видають виконавчий комітет Оріхівської міської ради та виконуючі обов'язки старост сіл Оріхівської ОТГ пільговим категоріям населення на безоплатній основі. Механізм дії картки досить простий і прозорий:

- картка пред'являється водію приміського транспорту (або касиру залізничного транспорту), який сканує її за допомогою спеціального пристрою;

- дані про пільговика, який скористався пільговим проїздом, зберігаються у сканері і знімаються працівником міськвиконкому через певний проміжок часу;

- міськвиконком проводить аналіз отриманих даних про кількість пільговиків і виплачує компенсацію перевізнику.

У Біляївській міській ОТГ Одеської області значну увагу приділяють вразливим категоріям населення. На маршрут «Біляївка-кільце» вийшов перший автобус, пристосований для перевезення маломобільних груп населення. Як повідомили в Одеському Центрі розвитку місцевого самоврядування, створеному за підтримки Програми «U-LEAD з Європою» та Мінрегіону, це четвертий муніципальний автобус громади, але перший такої комплектації, зі спеціальним відкидним пандусом.

Раніше мешканці користувалися послугами приватного перевізника, але пізніше було створено муніципальне підприємство, для якого придбали один автобус та капітально відремонтували ще два, а ось тепер за рахунок цільової субвенції з державного бюджету придбали четвертий автобус - з низькою підлогою.

Білозерська ОТГ Херсонської області вирішує питання проїзду пільговиків. Наприкінці 2017 року здійснення пільгового перевезення на Білозерщині опинилося під питанням. За словами селищного голови Білозерської ОТГ А. Чередник, на сесії селищної ради прийнято програму соціально-економічного розвитку громади, в якій зокрема, вирішено питання щодо пільгового перевезення громадян. Орієнтуючись на успішну практику Музиківської ОТГ, в громаді запровадили талонну систему відшкодування пільгового перевезення окремих категорій громадян.

Із січня поточного року кожен пільговик може отримати чотири талони на місяць на дві поїздки до міста і в зворотньому напрямку. Виняток – хворі, яким потрібно через день їздити до Херсона за гемодіалізом. Для цієї категорії громадян передбачений індивідуальний проїзний квиток з фото, розповідає селищний голова. Завдяки домовленості з перевізниками зовсім

не платитимуть за проїзд учасники бойових дій: ветерани Другої світової війни, воїни-інтернаціоналісти, учасники АТО. На реалізацію цієї програми передбачили 200 тис. грн.

Персональні картки з особистими даними отримують усі пільгові категорії населення громади Тростянецької ОТГ Львівської області. Запустити їх роботу планують вже з вересня цього року. Секретар Тростянецької міської ради Н. Ковальова зазначила, що зараз вони вже приймають документи від пільговиків ОТГ та реєструють їх.

На виконкомі затверджено макет картки, кожен її користувач матиме унікальний персональний код та фото на картці, аби користуватися нею міг тільки власник. Використовувати картки можна буде на 4-х маршрутах комунального транспорту та на ЖД станції «Смородино», де встановлять спеціальні зчитувальні прилади. Вони дозволятимуть пільговим категоріям населення не платити за проїзд цими автобусами та потягами у межах громади.

У такий спосіб, за словами голови ОТГ Ю. Бова, вдасться контролювати кількість проданих пільгових квитків у транспорті і, відповідно, направляти компенсації на установи персонально за кожну людину. Крім цього, встановити їх запропонують і власникам приватних маршрутів.

Із соціальних ініціатив розпочала свою роботу новостворена Буринська міська об'єднана територіальна громада, що на Сумщині. Лише восени 2017 року відбулися на території громади перші місцеві вибори, а вже з початку 2018-го місцева влада започаткувала виплату одноразової грошової допомоги при народженні дитини у розмірі 20 тис. грн.

Буринський міський голова В. Ладуха пояснив, що запровадження такої соціальної ініціативи на його пропозицію підтримали депутати ради. «На території громади проживає близько 15 тис. людей. Рівень народжуваності щорічно коливається в межах 120-170 дітей. Запроваджуючи в громаді одноразову грошову допомогу при народженні дитини, ми сподіваємося, що це матиме позитивні наслідки і рівень народжуваності зростатиме», – прокоментував В. Ладуха.

Поряд з цим, за словами міського голови, харчування дітей у дошкільних навчальних закладах громади здійснюється виключно за кошти громади. Це ж стосується і дітей молодших класів у школах та дітей старшого віку пільгових категорій.

Кіптівська ОТГ, що на Чернігівщині, в 2016 році запровадила на своїй території виплату одноразової грошової допомоги при народженні дитини в розмірі 20 тис. грн.

У Плисківській ОТГ Чернігівської області при народженні дитини батьки отримують 5 тис. грн. Перші вибори в Плисківській сільській об'єднаній громаді відбулися у жовтні 2017 року. До її складу увійшли п'ять населених пунктів, на території яких проживає майже три тисячі мешканців, з них 130 дошкільнят та 179 школярів.

Зрозуміло, що для кожної громади є важливим підвищення рівня народжуваності та підтримка молодих сімей. Саме тому вже на старті своєї діяльності депутати новоствореної ОТГ підтримали ініціативу голови громади М. Вірко і затвердили програму «Матеріальна підтримка при народженні дитини».

Тепер з бюджету громади сім'я, у якій народилася дитина, отримує матеріальну допомогу в розмірі 5 тис. грн. Головна умова – родина має проживати на території громади.

У Чернігівській області першими програму підтримки народжуваності прийняли у Кіптівській громаді.

У Байковецьку об'єднану територіальну громаду Тернопільського району доставили 9 комплектів тренажерів по 4 елементи. Вони закуплені в рамках реалізації проекту «Будівництво спортивних майданчиків з елементами вуличних тренажерів». Цей проект співфінансує Агентство США з міжнародного розвитку (USAID) спільно із місцевим бюджетом. Зокрема, з Байковецького бюджету на це спрямовано 230 тис. грн.

Як повідомив перший заступник Байковецького сільського голови М. Дума, вуличні тренажери встановлять у кожному з 7 сіл об'єднаної громади. У Байківцях їх буде два – біля школи та адмінбудинку сільської ради.

У сфері соціального захисту в Миколаївській селищній об'єднаній громаді Сумської області щомісячно для підтримки учасників АТО, чорнобильців, соціально незахищених верств населення з місцевого бюджету виділяється близько 60 тис. грн.

Ще одним масштабним задумом є створення центру реабілітації учасників АТО на базі Марківської амбулаторії. Для втілення цієї ідеї в життя громада розробила проект і планує залучати інвесторів. Голова громади поділився, що ОТГ наразі встановила відносини з двома крупними інвесторами.

Проект передбачає реанімацію 3-поверхової будівлі. Приблизна вартість проекту – 7 млн євро. Працюючи над необхідною документацією, громада вивчає технічні умови зазначеного приміщення, і можливість добудови ще двох поверхів.

2 млн грн Миколаївська ОТГ передбачила на створення на базі 3-поверхової Миколаївської лікарні хоспісу двох рівнів. Плануються як VIP-палати, так і безкоштовні та сезонні. Останні будуть утримуватись за рахунок місцевого бюджету, і, окрім постійних мешканців хоспісу, у зимовий період планується перебування у закладі людей похилого віку, котрим важко отоплювати свої домівки.

Хоспіс знаходитиметься на першому поверсі лікарні. З кожної кімнати буде окремий вихід. Палати розраховані на 2-3 людини. Проектна документація вже готова. Розпочнуться роботи з відновлення опалення, потім водопостачання та водовідведення. За рахунок фінансової допомоги місцевої агрофірми будуть оснащені та відремонтовані платні VIP-палати, про що вже є домовленість.

Громади Полтавщини об'єднують свої ресурси з метою спільної опіки людьми старшого віку. Три новоутворені ОТГ, які безпосередньо межують із обласним центром, домовилися про утримання спільного територіального центру. Спільно опікуватися людьми старшого віку та співфінансувати заклад домовилися в Заворсклянській, Мачухівській та Щербанівській ОТГ.

Функціонуватиме територіальний центр на базі Щербанівської ОТГ (до минулорічного об'єднання Щербанівська була найбільшою сільською радою в Україні за кількістю мешканців). Терцентр має перейти з балансу Полтавської районної ради. Нині тут три відділи: соціального догляду, фізкультури та юридично-бухгалтерський.

У Коноплянській ОТГ вперше в Одеській області повністю забезпечили гарячим харчуванням усіх школярів. З березня учні 1–11-х класів всіх навчальних закладів Коноплянської ОТГ Іванівського району, згідно з рішенням місцевої влади, отримують безкоштовне гаряче харчування за рахунок бюджету Коноплянської сільської ради. Як повідомляє Одеський Центр розвитку місцевого самоврядування, створений за підтримки Програми «U-LEAD з Європою» та Мінрегіону України, йдеться про забезпечення повноцінними обідами 703 учнів.

Крім того, під час підготовки до нововведення, було здійснено об'їзд всіх шкіл та визначено основні проблемні питання функціонування шкільних їдалень, які оперативно вирішили. Зокрема, переглянуто технологічні карти страв і двотижневі меню, закуплено посуд, інвентар, електричні плити, холодильники, морозильні камери, електричні духові шафи і м'ясорубки, електробойлери та інше обладнання на загальну суму понад 356 тисяч гривень.

Вартість гарячого обіду для одного учня на день складає 11 гривень. Зазначимо, що це – перша громада, де запроваджено повноцінне харчування за рахунок бюджету абсолютно всіх дітей, а не лише представників пільгових категорій.

Другий рік поспіль школярі Полянської ОТГ, що на Закарпатті, проходять оздоровлення на розміщеній у ОТГ базі. Рік тому в Полянській ОТГ вирішили, що після важкого навчального року діти громади заслуговують на повноцінне, а не формальне оздоровлення. Переслідував проект оздоровлення і додаткову мету. Керівництво громади, якій на той час виповнилося всього півроку, вирішило, що діти з трьох сілрад, які увійшли до складу ОТГ, повинні знайомитися і спілкуватися між собою, щоб відчутти й звикнути: відтепер вони є однією громадою. Саме тому заселення в трьохмісних номерах проводилося за принципом: один школяр з кожної сілради. Торішнім експериментом всі залишилися задоволені, тож цьогоріч школярі Поляни проходили оздоровлення за тим же принципом.

Минулого року таким чином оздоровлено понад 50 % дітей. При цьому жодної копійки бюджетних коштів не було використано – всі витрати на себе взяла громадська організація. Цьогорічне оздоровлення школярів Полянської ОТГ так само пройшло без залучення бюджетних коштів. «Я був ініціатором цього оздоровлення, бо вважаю, що оздоровлення на базі шкіл з денним

перебуванням – це таке собі ув'язнення дітей, яке не приносить жодної користі. Це просто фікція, яку ми пишемо на папері. А насправді дітьми ніхто не займається. Вони сидять там під деревами чи на спортивних майданчиках до обіду, потім ідуть додому. Яке це оздоровлення? У нас діти в таборі перебувають цілодобово, розроблена програма, розписаний кожен день. Діти мають чим зайнятися і розважитися, вчаться жити в колективі, засвоюють елементарні правила дисципліни. На мою думку, навіть в школах під час навчального року цього досягти нелегко», – наголосив голова Полянської ОТГ І. Дрогобецький.

Таким чином, в умовах децентралізації одним із пріоритетних завдань соціальної політики на сучасному етапі стало підвищення якості та рівня доступності соціальних послуг. На сьогодні в ОТГ набуває свого розвитку модель адміністрування надання послуг із соціальної підтримки населення (*Матеріал підготовлено за інформацією таких джерел: Урядовий портал (<https://www.kmu.gov.ua>); Рівненська ОДА (<http://www.rv.gov.ua/>); Тернопільська ОДА (<http://www.oda.te.gov.ua/>); Сумська ОДА (<http://sm.gov.ua/l>); Івано-Франківська ОДА (<http://www.if.gov.ua/i>); Запорізька ОДА (<http://www.zoda.gov.ua/>); Донецький центр розвитку місцевого самоврядування (<https://www.facebook.com/lgdc.donetsk/>); Сумський центр розвитку місцевого самоврядування (<https://www.facebook.com/lgdc.sumy/>); Рівненський центр розвитку місцевого самоврядування (<https://decentralization.gov.ua/areas/0362/lgdc>); Ошибка! Недопустимый объект гиперссылки. (<https://poglyad.te.ua/>); «ПІК» (<https://pik.ua/>); СпецКор-Media (<http://spec-kor.com.ua/>).*

Економічний ракурс

А. Рябоконт, мл. науч. сотр. СИАЗ НБУВ

Летняя девальвация гривны в отражении СМИ и оценках экспертов

В конце июля украинская гривна, которую еще недавно зарубежные рейтинговые агентства отмечали в числе самых стабильных валют мира, начала стремительно слабеть. Отметим, что лето – традиционное время укрепления гривны перед традиционной же девальвацией в осенне-зимний период, однако разворот в сторону ослабления нацвалюты в нынешнем году начался раньше обычного. Еще в начале июля украинская гривна казалась крепкой как никогда. Нынешним летом валютный курс прощупывал психологический барьер в 25 гривен/доллар, а международное агентство Bloomberg даже назвало гривну рекордсменом по темпам укрепления к американскому доллару, которое в первой половине 2018 года составило 7,7 %. Тем не менее ближе к концу июля ситуация начала меняться, и за пару недель августа валютный курс составил около 28 гривен/доллар.

Эксперты финансового рынка называют ряд причин, по которым произошло существенное ослабление гривны по отношению к иностранным валютам. Одной из важнейших причин курсового скачка является ситуация на рынке облигаций внутреннего государственного займа (ОВГЗ).

Как отметил финансовый эксперт А. Куц, благодаря высокой учетной ставке Национального банка Украины (НБУ), которая на протяжении 2018 года поднималась несколько раз, в страну входил спекулятивный капитал нерезидентов, покупавших в основном трех- и шестимесячные ОВГЗ, «потому что инвесторы считали, что только до конца лета можно говорить о какой-то стабильности гривны».

Сейчас на гривну оказывают давление действия нерезидентов, которые конвертируют прибыль от ОВГЗ, купленных в начале года, сказал аналитик инвестиционной компании «Альпари» М. Пархоменко.

Старший аналитик Fogex Club А. Шевчишин отметил, что, несмотря на повышение НБУ учетной ставки, нерезиденты не стали реинвестировать свои средства в украинские ценные бумаги. «В результате видим сейчас, когда были погашены ОВГЗ, и, как бы НБУ ни повышал ставку, это не помогло в том, чтобы нерезиденты остались. Спрос (на валюту) вырос, а предложение не смогло его удовлетворить», – подчеркнул эксперт.

По оценке члена исполкома Украинского общества финансовых аналитиков В. Шапрана, только со стороны нерезидентов спрос на валюту составил 200 миллионов долларов (5,4 миллиардов гривен по текущему курсу). «Еще на 5 миллиардов гривен было проведено возмещение НДС экспортерам, что ослабило предложение валюты», – заявил он.

Кроме того, по словам А. Шевчишина, на наличном рынке, наблюдались спекулятивные тенденции, выразившиеся в активной скупке валюты населением. «Также остается неблагоприятный внешний фактор, когда остаются низкими цены на сырье (которое Украина экспортирует, например, металл)... И все эти факторы совокупно продавливают рынок, и мы видим ослабление гривны», – резюмировал эксперт.

М. Пархоменко в свою очередь отметил, что в последнее время также наблюдается дефицит предложения валюты со стороны крупных экспортеров. «Они при повышении курса воздерживаются от ее продажи и не отдают рынку дополнительную валюту. Таким образом, цены на гривну снижаются», – пояснил специалист.

При этом падение гривны могло бы оказаться еще большим, если бы не действия Нацбанка. «Примерно 120 миллионов долларов НБУ за неделю потратил на интервенции. Это немного, но позволило удержать курс на межбанке в летнем благоприятном коридоре 26-27 гривен/доллар. Думаю, что если бы НБУ не вмешался, то курс мог бы перешагнуть и отметку 29 гривен/доллар», – заявил В. Шапран.

Однако, в связи с действиями Нацбанка, отметим интересную деталь. Не самый радужный прогноз гривне недавно дала всегда лояльная Нацбанку и власти инвесткомпания ICU, которой раньше владела бывший председатель НБУ В. Гонтарева, и которая обслуживала проекты президента

П. Порошенко. «На относительную стабильность курса влияет риторика Нацбанка в поддержку жесткой монетарной политики, подкрепляемая повышением учетной ставки, и фискальный баланс, обеспечивающий снижение уровня госдолга», – заявлял в СМИ руководитель аналитического департамента ІСУ А. Вальчишен, комментируя прогноз компании в 28 грн./\$.

Для того, чтобы удерживать курс гривны на отметке ниже 28 грн/долл, Нацбанку нужно будет сжигать в «валютной топке» 120-180 млн долларов еженедельно, что повлечет ощутимый удар по золото-валютным резервам страны.

По мнению экспертов, власти нацелены на плавную девальвацию гривны. Об этом говорит содержание госбюджета-2018, где курс определен на уровне 29,30 грн/долл. к концу года.

«В Украине курс доллара превысил 28 гривен, так как НБУ намеренно девальвирует гривну. Если Нацбанк введет оградительные меры, то может произойти ревальвация. Однако Нацбанк действует в угоду спекулянтам, помогая играть на курсе, а также некоторым представителям власти. В действительности девальвации можно было бы избежать, если бы НБУ делал меньше ошибок», – говорит экономист А. Охрименко.

По словам экономиста В. Степанюка, превышение спроса над предложением доллара на валютном рынке спровоцировано действиями Нацбанка. «То есть, все это время было искусственное укрепление гривны, чтобы дать заработать финансовым иностранным спекулянтам. Сейчас никаких экономических предпосылок для укрепления гривны нет, она будет возвращаться к тем показателям, которые были зимой. У нас в бюджете заложен курс 29,30 грн/долл. Ожидаю, что к концу года гривна вернется к бюджетным показателям», – сказал он.

Как отметил экономист В. Скаршевский, Нацбанк уже пересмотрел методику расчета официального курса, а сделано это было для того, чтобы ожидаемая девальвация гривны была плавной. «К естественным факторам нужно отнести общее ухудшение ситуации по экспорту и необходимость совершать выплаты по внешнему долгу, а также погашать внутренние короткие заимствования, Минфин. Напомню, через этот механизм было привлечено 500 миллионов долларов под 17-18 % годовых. Сейчас эти внутренние заимствования возвращаются, но инвесторы уже не верят в стабильность гривны и выводят капиталы», – подчеркнул экономический эксперт А. Куш.

Он указал на то, что в бюджете образовался большой дефицит: «Чем больше упадет гривна, тем больше средств будет перечислено в государственную казну через органы ГФС и таможни. С начала сентября мы увидим начало нового девальвационного цикла».

В недавно обнародованной Кабмином «Среднесрочной стратегии управления госдолгом на 2018-2020 гг.» отмечается, что в 2019 году курс гривны прогнозируется на уровне 29,4 грн за доллар, а в 2020 году ожидается его снижение до 30,2 грн за доллар.

Вместе с тем отмечено, что профессиональные участники рынка прогнозируют постепенное усиление курса гривны к доллару США в течение следующих 5 лет в рамках нормализации денежно-кредитной политики.

Минфин также ожидает роста номинального ВВП Украины в долларах с \$106,3 млрд в 2017 году до \$110,7 млрд в 2018 году, \$134,2 млрд – в 2019 году и \$147,4 млрд – в 2020 году.

Эксперты разошлись во мнении как будет развиваться ситуация дальше. По словам В. Шапрана, многое будет зависеть от данных об урожае, так как это один из главных источников украинского экспорта и, соответственно, притока валюты, а также цен на металлы – по той же причине. «Я думаю, что осенью и зимой мы увидим медленную тенденцию к девальвации, может быть, чуть более медленную, чем были ожидания аналитиков», – подчеркнул он.

Другие эксперты не столь оптимистичны. М. Пархоменко считает, что до конца сентября курс вырастет до 27,5 гривен/доллар, а до конца года может достичь 28,5 гривен/доллар.

А. Шевчишин пока сохраняет свой ранее сделанный прогноз на конец 2018 года – 29,5 гривен/доллар. А. Куш в свою очередь не исключает девальвации до 30 гривен/доллар. «Думаю, что это будет во время зимнего цикла 2018-2019 годов», – уточнил аналитик.

При этом следует отметить, что по итогам первого полугодия текущего года государственный бюджет был выполнен с дефицитом, при том что в прошлом году, наоборот, был профицит.

«Дефицит очень высокий, его необходимо покрывать, у нас, как мы видели, уже возникли проблемы с обеспечением Пенсионного фонда. Если ситуация меняться не будет, это будет оказывать давление на все аспекты, в том числе на валютный рынок», – рассказал А. Шевчишин.

Как отметил А. Куш, дефицит общего фонда госбюджета по итогам первых шести месяцев составил 12 миллиардов гривен. В связи с этим, по его словам, правительство заинтересовано в том, чтобы гривна девальвировала, чтобы к осени подлатать прохудившийся бюджет. «Основной наполнитель бюджета – это НДС и таможенные платежи, начисленные на импортные товары. Эти показатели завязаны на курсе гривны к доллару. Чем больше будет падать гривна, тем больше доходов от импортного НДС и таможенных платежей будет получать бюджет», – резюмировал эксперт.

Впрочем, данные мнения экспертов рынка можно оценивать как умеренно-оптимистические на фоне некоторых заявлений украинских чиновников. Министерство финансов изучило пять шоковых сценариев для украинского госдолга, один из которых предусматривает падение гривны до курса 36 грн за доллар.

Изученные сценарии отображаются на показателях долга, негативно влияя на валовые потребности в финансировании и/или объем госдолга, и включаются в расчеты с 2018 года.

Все сценарии описаны в выше упомянутой «Среднесрочной стратегии управления государственным долгом на 2018-2020 годы».

Согласно первому сценарию, который озаглавлен «Валютный шок», до конца 2018 года гривня теряет в стоимости 20 % в сравнении с валютным курсом 30,1 грн/\$. То есть, нас ожидает деальвация до 36 грн за доллар. Впрочем, это все равно ниже, чем ожидаемые НБУ 40 грн за доллар в случае отказа от дальнейшего сотрудничества с МВФ и падения цен на экспортные товары Украины.

Второй сценарий – «Шок процентных ставок» – предусматривает сдвиг вверх кривых доходностей (для внутреннего и внешнего долга), что повлияет на инструменты финансирования.

Также изучен «Стресс-сценарий на основе роста реального ВВП», согласно которому в течение трех лет темпы прироста реального ВВП будут падать на 5 п.п., 3 п.п. и 1 п.п. соответственно.

Еще один негативный сценарий, изученный в Минфине – «Шок первичного баланса». В нем изучена ситуация с отрицательным первичным балансом госбюджета на уровне 2 % от ВВП, что приведет к увеличению валовой потребности в финансировании.

Финальный пятый сценарий «Шок условных обязательств» предусматривает, что стойкость фискального сектора может ухудшиться в связи с рисками сверхплановых обязательств. Для Украины этот риск связан с уязвимым банковским сектором, финансовой поддержкой госпредприятий и т.д.

Речь идет об угрозе увеличения нагрузки на госбюджет на \$1 млрд ежегодно в 2018-2020 годы. Шок соответствует реализации примерно 80 % обязательств в объеме 94 млрд грн, которые равны капитализации банковского сектора в 2015 году.

В условиях когда на курс гривны влияет целый ряд как внутренних, так и внешних факторов, трудно точно оценить обозримые перспективы украинского валютного рынка, что и отмечают в своих комментариях эксперты. Много будет зависеть от тактики действий Нацбанка на валютном рынке, от получения кредитных средств МВФ и других международных финансовых организаций, от качества урожая и состояния металлургической отрасли и пр.

При написании материала были использованы следующие источники: Апостроф <https://economy.apostrophe.ua/>, Минфин <https://minfin.com.ua/>, РБК-Украина <https://www.rbc.ua/>, Факты.UA <https://fakty.ictv.ua/ru/>, Экономическая правда <http://www.epravda.com.ua/>, НВ-Бизнес <http://biz.nv.ua/ukr/publications.html>, Страна.UA <https://strana.ua/>, Бизнес-Цензор <https://biz.censor.net.ua/>.

Основні напрями діяльності НАН України

18-19 вересня 2018 р. в м. Києві під егідою Національної академії наук України, Інституту космічних досліджень НАН України та ДКА України і компанії «Earth Observing System» (EOS) у рамках Першого Українського космічного форуму відбудеться шоста Міжнародна конференція «Аерокосмічні спостереження в інтересах сталого розвитку та безпеки» GEO-UA 2018.

Цього року фокус конференції GEO-UA присвячено передопераційній та операційній реалізації новітніх наукових результатів для GEOSS, державного та приватного секторів у сільськогосподарській та інших галузях. Інноваційні рішення розглядатимуться у контексті великого міжнародного проекту Horizon 2020 ERA-PLANET, програми Світового банку «Supporting Transparent Land Governance in Ukraine» та співробітництва державних і приватних установ.

Справжня революція даних спостереження Землі, яка розпочалася із запуском місії Sentinel, та швидкий розвиток хмарних та високопродуктивних інтелектуальних обчислень відкривають абсолютно нові можливості для оперативного використання супутникових даних та споживання послуг моніторингу в аграрній та екологічній областях...

До обговорення продуктів та сервісів запрошуються кінцеві користувачі, розробники інноваційних рішень та будь-які інші причетні сторони.

Термін подання заявок на участь у конференції та тез доповідей - 1 серпня 2018 р.

Місце проведення: м. Київ, вул. Володимирська, 55, Великий конференц-зал НАН України.

Запланована публікація матеріалів конференції на CEUR-WS.org з індексацією в наукометричній базі SCOPUS (необхідною вимогою є прийняття тез для участі в конференції та представлення результатів на конференції хоча б одним із колективу авторів роботи).

З більш детальною інформацією можна ознайомитися на сайті конференції за адресою: <http://geoss-conf-2018.ikd.kiev.ua/> (*Національна академія наук України (<http://www.nas.gov.ua>). – 2018. – 24.07*).

12 вересня 2018 р. відбудеться черговий захід у межах спільного семінару Ради молодих вчених Відділення інформатики НАН України й Інституту проблем математичних машин та систем (ІПММС) НАН України «Інформаційне суспільство: досягнення та виклики» («Informational society: progress and challenges»).

Тема: «Natural Language Processing».

Доповідач – старший науковий співробітник Інституту проблем математичних машин та систем НАН України кандидат фізико-математичних наук Д. Новіцький.

Доповідь буде присвячена методам роботи з природною мовою (NLP) та використанню машинного навчання в цій області. Учасники заходу познайомляться з класичними методами аналізу тексту, такими як морфологічний аналіз, синтаксичний аналіз і його спрощеним різновидом – парсингом, а також семантичним аналізом. Буде розглянуто апарат онтологій, лексичних функцій та семантичних мереж, а також зроблено огляд методів, заснованих на нейронних мережах і глибокому навчанні. Перш за все, це векторні представлення слів (ембедінгі), такі як word2vec, а також є векторні представлення для фраз і фрагментів тексту і, навіть, даних біоінформатики. У заключенні учасники семінару дізнаються про застосування рекурентних мереж, моделей типу seq2seq та їх використання в перекладі та діалогових системах (чатботах).

Початок семінару – о 18.00 год.

за адресою: м. Київ, вул. Володимирська, 45-а

Керівник семінару – кандидат фізико-математичних наук К. Терлецька (*Національна академія наук України (<http://www.nas.gov.ua>). – 2018. – 09.08*).

17-18 вересня 2018 р. у Львові відбудеться Міжнародна наукова конференція «Мікро- та нано-неоднорідні матеріали: моделі та експеримент», присвячена 100-річчю НАН України.

Організатори: Центр математичного моделювання Інституту прикладних проблем механіки і математики (ЦММ ІППММ) ім. Я.С. Підстригача НАН України, Інститут прикладних проблем механіки і математики (ІППММ) ім. Я.С. Підстригача НАН України, Національний університет «Львівська політехніка», Львівський національний університет імені Івана Франка.

Тематика конференції

1. Математичні моделі та методи дослідження полів різної фізичної природи в мікро- та нано- неоднорідних матеріалах.

2. Проблеми дослідження гетерогенних матеріалів на мікро- та наноструктурному рівні.

Мета та завдання конференції

Проведення Міжнародної наукової конференції «Мікро- та нано-неоднорідні матеріали: моделі та експеримент» буде сприяти активізації та координації наукових досліджень з даної тематики в Україні, розширенню наукових контактів із науковцями зарубіжних країн, залученню студентів та молодих науковців до наукових досліджень.

Вибрані доповіді будуть опубліковані у збірнику «Фізико-математичне моделювання та інформаційні технології» та англomовному журналі «MATHEMATICAL MODELING AND COMPUTING».

Контрольні терміни

Заявка на участь, текст доповіді - до 10.08.2018 р.

Повідомлення про прийняття доповіді – до 27.08.2018 р.

Оргкомітет конференції

Голова – директор ЦММ ІППММ ім. Я.С. Підстригача НАН України доктор технічних наук Я.Д. П'янило.

Заступник голови – заступник директора з науково-організаційної роботи ЦММ ІППММ ім. Я.С. Підстригача НАН України кандидат технічних наук А.Р. Торський.

Вчений секретар – вчений секретар ЦММ ІППММ ім. Я.С. Підстригача НАН України кандидат технічних наук Г.Т. Лянце.

Контактна інформація:

Центр математичного моделювання ІППММ ім. Я.С.Підстригача НАН України (79005, м. Львів, вул. Дж.Дудаєва, 15);

тел.: (032) 261-18-86; факс: (032) 261-18-85;

e-mail: pjanlylo@cmm.lviv.ua; svit@cmm.lviv.ua (*Національна академія наук України (http://www.nas.gov.ua). – 2018. – 01.08).*

10-13 вересня 2018 р. в Харкові відбудеться Міжнародна конференція-школа з фізики плазми та керованого термоядерного синтезу «CRPCF-2018». Захід присвячено 100-річчю заснування Національної академії наук України та 90-річчю Національного наукового центру «Харківський фізико-технічний інститут» (ННЦ ХФТІ).

Організатори: ННЦ ХФТІ, Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна та Інститут теоретичної фізики ім. М.М. Боголюбова НАН України.

Конференція підтримана Європейським фізичним товариством з наданням їй статусу «EPS sponsored conference» і продовжує відому серію міжнародних Алуштинських конференцій, що проводяться в Україні починаючи з 1998 р.

Тематика конференції:

- системи магнітного утримання: стеларатори, токамаки, альтернативні концепції;
- нагрівання плазми та підтримання струму;
- міжнародний проект ІТЕР та фізичні аспекти термоядерних реакторів;
- фундаментальні питання фізики плазми;
- космічна плазма;
- плазмодинаміка та взаємодія плазми з матеріалами;
- плазмова електроніка;
- низькотемпературна плазма та плазмові технології;

- ♦ діагностика плазми.

Робоча мова конференції – англійська.

Очікується близько 150 учасників із різних країн, що представляють 18 лекційних доповідей та близько 150 стендових доповідей.

Під час роботи конференції відбудеться вручення нагород Українського фізичного товариства за визначні досягнення у фізиці, а також призу Європейського фізичного товариства за кращу стендову доповідь аспірантів.

Предбачається також проведення засідання Наукової ради НАН України з фізики плазми та плазмової електроніки, обговорення участі українських науковців та студентів у наукових і освітніх програмах Євратом з термоядерного синтезу в рамках програми Горизонт-2020 тощо.

Більш детальна інформація та програма роботи представлені на сайті конференції: <https://www.kipt.kharkov.ua/conferences/ipp/2018/index.html> (*Національна академія наук України (http://www.nas.gov.ua). – 2018. – 16.08).*

4-5 жовтня 2018 р. в Одесі відбудеться XXIII Міжнародна науково-практична конференція «Проблеми і перспективи інноваційного розвитку економіки в контексті інтеграції України в Європейський науково-інноваційний простір».

У роботі конференції беруть участь керівники та спеціалісти міністерств і відомств, національних академій наук, місцевих державних адміністрацій, наукових установ, закладів вищої освіти, інноваційних підприємств України та зарубіжних країн.

Організатори: Державна установа «Інститут досліджень науково-технічного потенціалу та історії науки ім. Г.М. Доброва НАН України» та Одеський національний політехнічний університет.

Мета конференції: обговорення проблем і перспектив інноваційного розвитку економіки України та її регіонів як стратегічних пріоритетів держави, забезпечення технологічного розвитку на основі випереджаючого зростання високотехнологічних галузей промисловості, дослідження аспектів взаємодії влади, науки та бізнесу як факторів стійкого економічного зростання в контексті інтеграції України в Європейський науково-інноваційний простір.

Тематика доповідей і повідомлень на конференції:

- ♦ інноваційний розвиток, технологічна модернізація економіки, впровадження новітніх технологічних рішень та випуск високотехнологічної продукції – єдиний шлях для виходу України з економічної кризи;

- ♦ регіональний аспект інноваційної діяльності, конкурентоспроможність економіки, економічна безпека, взаємодія влади, науки та бізнесу;

- ♦ національні та регіональні інноваційні системи та програми, проблеми та перспективи створення інноваційної інфраструктури;
- ♦ проблеми розвитку сучасного інноваційного підприємництва та підготовки кадрів в умовах структурних змін в економіці;
- ♦ поєднання можливостей і потреб науки, освіти та виробництва в Україні, представлення науково-технічних розробок закладів вищої освіти, національних академій наук; налагодження контактів з потенційними інвесторами та міжнародне співробітництво в інноваційній сфері;
- ♦ розвиток механізмів державного управління та нормативно-правової бази інноваційної діяльності в Україні, створення правових засад підтримки інноваційних підприємств та «стартапів»;
- ♦ цифрова економіка: поточний стан та перспективи розвитку; відкрита наука та відкриті інновації, питання комерціалізації результатів науково-технічної діяльності та підготовки фахівців з управління інтелектуальною власністю;
- ♦ історія науки і техніки через призму інновацій та сторіччя Національної академії наук України;
- ♦ трансформація наукових знань у виробничу функцію та інформаційно-технологічна підтримка цього процесу;
- ♦ сучасні механізми запиту на результати науки щодо розвитку технологічної сфери виробництва, державна та підприємницька мотивація стимулювання технологічного оновлення сфери виробництва;
- ♦ чутливість сфери прикладної науки до появи нових запитів від практики, засоби створення інтерфейсів передачі запитів практики до наукової сфери;
- ♦ розробка принципів виявлення потреби в інноваційній корекції практики та принципів формування критеріїв оцінювання перетворюваності знань за етапами життєвого циклу інновацій.

Тези доповідей будуть опубліковані у збірнику матеріалів XXIII Міжнародної науково-практичної конференції «Проблеми і перспективи інноваційного розвитку економіки в контексті інтеграції України в Європейський науково-інноваційний простір» перед початком конференції.

Матеріали конференції будуть розміщені на науковому порталі «Економіка: реалії часу» ОНПУ, офіційному веб-сайті МОН України, сайті ДУ «Інститут досліджень науково-технічного потенціалу та історії науки ім. Г.М. Доброва НАН України» та на порталі інновацій www.inno.lviv.ua.

Робота конференції планується у форматі пленарного засідання та за секціями.

Робочі мови конференції: українська, англійська, російська.

Місце проведення: м. Одеса, пр-т Шевченка, 1, Одеський національний політехнічний університет, Інститут бізнесу, економіки та інформаційних технологій.

Контакти оргкомітету:

01032, м. Київ, бульвар Т. Шевченка, 60, Державна установа «Інститут досліджень науково-технічного потенціалу та історії науки ім. Г.М. Доброва НАН України», тел.: +38 (044) 486-95-91; +38 (044) 236-99-43; email: odessa@stepscenter.org.ua...

Детально з вимогами до оформлення тез та умовами участі в конференції можна ознайомитися на сайті ДУ «Інститут досліджень науково-технічного потенціалу та історії науки ім. Г.М. Доброва НАН України»: <https://stepscenter.org.ua/archives/1750> (*Національна академія наук України (http://www.nas.gov.ua). – 2018. – 20.08*).

8–9 листопада 2018 р. в м. Одеса відбудеться Міжнародна наукова конференція «Морські геолого-геофізичні дослідження: фундаментальні та прикладні аспекти», присвячена 100-річчю від дня заснування Національної академії наук України та 50-річчю кафедри загальної та морської геології Одеського національного університету імені І.І. Мечникова

Організатори: ДНУ «Центр проблем морської геології, геоєкології та осадового рудоутворення НАН України» (ДНУ «МорГеоЕко-Центр НАН України») та Одеський національний університет (ОНУ) імені І.І. Мечникова за підтримки Інституту геофізики ім. С.І. Субботіна НАН України, Інституту геологічних наук НАН України, Інституту геохімії, мінералогії та рудоутворення ім. М.П. Семененка НАН України та Одеського державного екологічного університету.

Під час конференції обговорюватимуться поточний стан, перспективи розвитку та результати фундаментальних та прикладних морських геолого-геофізичних досліджень, спрямованих на вирішення найбільш перспективних завдань прогнозу, пошуку і розвідки субмаринних родовищ корисних копалин, їх раціонального екологічно безпечного видобутку, інші проблеми морської геології та геоєкології.

Основні тематичні напрями роботи конференції

1. Морська геологія і геохімія.
2. Палеоокеанологія, біостратиграфія та перехресна кореляція відкладів.
3. Корисні копалини океанів і морів.
4. Морська геофізика.
5. Геоморфологія дна морів і океанів.
6. Розробка нових технологій прогнозу, пошуку і розвідки родовищ вуглеводнів на дні морів і океанів.
7. Геоєкологія, забруднення Світового океану.

Для участі в конференції та публікації матеріалів у науковому журналі «Геологія і корисні копалини Світового океану» необхідно заповнити реєстраційну форму за адресою: <http://omgor.nas.gov.ua/?q=node/93>

Контрольні терміни

Електронна реєстрація заявок на участь у конференції – до 10 вересня 2018 р.

Подання тез та копії квитанції про оплату організаційного внеску (після підтвердження оргкомітетом прийняття тез) – до 30 вересня 2018 р.

Прийняття матеріалів доповіді, оформлених відповідно до вимог, на рецензування для підготовки до публікації – до 25 жовтня 2018 р.

Оргкомітет конференції:

Голова - академік НАН України Шнюков Є. Ф. (ДНУ «МорГеоЕкоЦентр НАН України»);

Співголова – проректор з питань науки, технологій та впровадження наукових розробок ОНУ імені І.І. Мечникова член-кореспондент НАН України Іваниця В. О.;

Заступник голови – директор ДНУ «МорГеоЕкоЦентр НАН України» член-кореспондент НАН України Ємельянов В. О.;

Заступник голови – завідувача кафедри загальної та морської геології геолого-географічного факультету ОНУ імені І.І. Мечникова доктор геолого-мінералогічних наук, професор Янко В. В.;

Заступник голови – ректор Одеського державного екологічного університету доктор фізико-математичних наук, професор Степаненко С. М..

Форми участі: усна доповідь, стендова доповідь, заочна участь з публікацією тез, без доповіді.

Мова конференції: українська, російська, англійська.

Контактна інформація:

Адреса електронної пошти: t.kukovska@gmail.com
Телефони: +38 (044) 234-36-75, +38 (044)486-37-36.

Інформацію про конференцію розміщено на сайті ДНУ «МорГеоЕкоЦентр НАН України»: <http://omgor.nas.gov.ua> (**Національна академія наук України (<http://www.nas.gov.ua>) – 2018. – 25.07**).

Сучасні дослідження та розробки академічної науки

Українська національна комісія з питань правопису, створена відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України від 17 червня 2015 р. № 416, пропонує увазі громадськості проект нової редакції Українського правопису, розроблений на фундаменті української правописної традиції з урахуванням новітніх мовних явищ, що набувають поширення в різних сферах суспільного, наукового й культурного життя.

Правописна комісія виходила із розуміння того, що Український правопис, як правопис і будь-якої іншої мови, не може бути вичерпним; він кодифікує засадничі, найбільш поширені або спірні орфографічні положення.

Правописна комісія розраховує на уважне прочитання, конструктивні пропозиції і доброзичливу критику всіх зацікавлених користувачів і знавців української мови. Ваші зауваження і побажання стосовно проекту «Українського правопису» просимо надсилати на електронну адресу секретаря Української національної комісії з питань правопису Л. Л. Шевченко: larisa_shevchenko@ukr.net за наступною формою (*Національна академія наук України (<http://www.nas.gov.ua>). – 2018. – 14.08*).

На запитання журналістів інтернет-газети «UkrMedia» щодо останніх тенденцій, які спостерігаються в українському суспільстві, дали відповідь вчені Інституту демографії та соціальних досліджень імені М.В. Птухи НАН України: провідний науковий співробітник відділу досліджень демографічних процесів та демографічної політики кандидат економічних наук С. Аксьонова та провідний науковий співробітник цього ж відділу кандидат економічних наук Л. Слюсар.

Так, Л. Слюсар, відповідаючи на запитання «Чи змінилися за останній час українці?», зазначила, що незважаючи на вплив світових процесів українці залишилися досить традиційними у своїх цінностях. Для сучасної людини дуже важливо реалізувати себе в професійній сфері. Тим не менш, сімейні цінності не відійшли на другий план. За даними соціологічних опитувань, для українців на першому місці все-таки стоїть сім'я. На запитання «Чого ви найбільше хочете в житті?» більшість молодих людей відповіли - сімейного щастя. За цим ідуть інші цінності: бажання професійного росту, кар'єра, навчання, свобода самовираження і так далі.

Вчена також зауважила: «З одного боку, для сучасної людини відкриваються великі можливості для самореалізації, вільного вибору. В той же час це не завжди поєднується з відповідальністю в плані батьківства. Є певний дисбаланс: з одного боку, ми вільні у виборі форми шлюбів, форми сімейних стосунків, але не завжди це сумісно з відповідальністю по відношенню до своїх близьких і дітей».

У продовження теми С. Аксьонова звернула увагу: «Є таке явище, як чайлдфрі, інтерес до якого зараз посилюється. В Україні воно поки не набуло великих масштабів, але про нього постійно кажуть. Чайлдфрі – це добровільна бездітність, коли фізіологічно здорові молоді люди свідомо відмовляються від народження дитини. Радую те, що 96% опитаних сказали, що діти для них є важливою цінністю.

Портрет представника чайлдфрі досить привабливий. Це, як правило, успішна людина, яка добре заробляє, багато подорожує. Вона бажана для будь-якого роботодавця, тому що не буде відволікатися на сім'ю і турботу про дітей. Роботодавець охоче візьме таку людину, буде її матеріально заохочувати. І цей процес покотиться як сніжний ком. Ось де небезпека».

Щодо реальної картини по народжуваності в Україні науковці розповіли, що у 1990-х роках спостерігалось стійке зниження

народжуваності. Свого мінімуму воно досягло в 2001 р., після чого почалося зростання (до 2013 р.). Зараз народжуваність поступово знижується.

У 2017 р. за даними Державної служби статистики народилося 364 тисячі дітей (без урахування АР Крим та окупованих територій Донецької і Луганської областей). У 2014 р., навіть без урахування Криму, народилося 446 тисяч дітей.

За словами вчених, показник сумарної народжуваності в Європі вище, ніж в Україні, але ненабагато. В Україні сумарний коефіцієнт - 1,4 дитини. Приміром, у Швеції - 1,8. Тобто, у нас на 10 жінок припадає 14 дітей, а на 10 жінок у Швеції - 18 дітей. Різниця є, але не настільки велика. У Швеції теж не досягнуто рівня простого відтворення населення. Щоб його досягти, на 10 жінок має бути 22 дитини. При такому показнику населення не буде зростати, але і не буде зменшуватися. У всіх європейських країнах народжуваність нині нижче цього рівня.

С. Аксьонова також вказала на фактори, які впливають на рівень народжуваності: «На чисельність народжених впливає так звана демографічна хвиля. Вона проявляється в тому, що народжені в 1990-х роках - у період різкого зниження народжуваності - зараз вступають у свій активний дітородний вік. Але це покоління порівняно з попереднім - нечисленне, тому не може забезпечити велику кількість народжень.

Але є й інші фактори. Тут і питання політичної нестабільності, і невпевненість молодих людей у завтрашньому дні.

Згідно з результатами соціологічних опитувань, на питання «Що заважає мати бажане число дітей?» респонденти перш за все відповідали: низький рівень заробітної плати, матеріальні труднощі».

Вчені звернули увагу й на інші тенденції, які нині спостерігаються в українському суспільстві: пізніший шлюб та старіння материнства. За словами Л. Слюсар, підвищення віку вступу в шлюб – світова тенденція і Україна – не виняток. «Якщо взяти 2017 рік, то перший шлюб середньостатистичної пари: жінки - 25 років, чоловіки – близько 28 років. З 2000 року відсоток жінок, які вступили в шлюб у віці до 20 років, скоротився в два рази - з 40 до 20%. Проте, якщо порівняти нас з Європою, то в більшості країн перший шлюб у жінок - у 30 років або пізніше», - каже дослідниця.

«В Україні спостерігається старіння материнства. Час народження першої дитини відсувається на старший вік. За даними 2017 року, середній вік матері при народженні первістка для жінок - 25 років. Раніше найбільш активними в дітородному відношенні вважалися жінки у віці 20-24 років. У них спостерігалися найвищі показники народжуваності. Зараз найвища народжуваність спостерігається у жінок 25-29 років.

Але якщо взяти, наприклад, Ірландію, то в цій країні середній вік матері при народженні первістка - 32 роки. На думку європейців, пізно народжувати - це мало не в 50 років. А в Україні вже 30 років вказують як вік, в якому пізно народжувати первістка», - зазначила С. Аксьонова.

Науковці окреслили ще одну проблему, яка стала характерною і для українського суспільства: у сучасній молоді пізніше настає дорослішання. Зокрема, Л. Слюсар зауважила, що у сучасній людини довший період навчання, отримання спеціальності. Але тим не менш молоді люди більш пристосовані до сучасного мінливого світу. Західні вчені звернули увагу: молоді люди частіше стали жити в сім'ї батьків. В Україні - це і традиція, і житлова проблема.

С. Аксьонова зазначила, що в сучасному світі є поняття фізіологічного та соціального дорослішання. У цьому контексті вона підкреслила: «Соціальне дорослішання відсувається на старший вік. Воно визначається не тільки окремим проживанням від батьків, але і комплексом того, що дозволяє людині бути повністю самостійною у суспільстві, забезпечувати себе всім необхідним - це рівень освіти, професія, самореалізація».

З повним текстом публікації можна ознайомитися на сайті інтернет-видання «UkrMedia» за посиланням: <https://ukr.media/ukrain/366685/> (*Національна академія наук України (http://www.nas.gov.ua). – 2018. – 08.08*).

Наукові видання НАН України

Днями побачило світ унікальне видання – «Мала енциклопедія канонічного права» – один із багатотомних систематизованих зводів знань, серію яких започаткував Київський університет права НАН України.

Енциклопедія містить майже 300 термінів із релігійно-правової тематики.

Це видання – спроба зробити крок на шляху систематизації комплексних знань про канонічне церковне право як особливу систему права. Енциклопедія спрямована на допомогу студентам та аспірантам зорієнтуватись у просторі науки канонічного права та через дослідження її інститутів, принципів і юридичних норм осмислити та опанувати причинно-наслідкові зв'язки у праві сьогодення.

Праця базується на сучасному рівні правових знань і досягненнях як вітчизняної, так і світової каноністики. В енциклопедії подано поняття і категорії багатьох напрямів та інститутів канонічного права, розкриваються стрижневі положення будови системи канонічного права, його співвідношення з правом церковним. Також, окреслено зміст джерельного комплексу канонічного та церковного права. Значна група статей присвячена церковній ієрархії та організації церковної влади.

Широко представлена у виданні й історична тематика. Це, зокрема, статті про поняття, інститути, об'єднання християн та їх діяльність на різних етапах історичного розвитку.

З енциклопедії можна також дізнатись про основні релігійні вчення, визначних церковних діячів, чия діяльність або погляди вплинули на розвиток канонічного права.

«Мала енциклопедія канонічного права» підготовлена авторським колективом викладачів Київського університету права НАН України за загальною редакцією професора Ю.Л. Бошицького та кандидата юридичних наук О.М. Волощенко-Віслобокої.

Праця розрахована на науковців, юристів-практиків, викладачів та студентів, а також адресується всім, хто цікавиться питаннями релігійно-правової тематики, церковного устрою, ієрархії тощо.

Колектив авторів висловлює сподівання, що запропоноване видання сприятиме формуванню комплексного погляду читача на релігійний компонент права, його загальнолюдський вимір і гуманітарне значення (*Національна академія наук України (<http://www.nas.gov.ua>). – 2018. – 10.08*).

Міжнародне співробітництво в галузі науки і освіти

У рамках проведення спільної Міжнародної літньої школи Київського університету права (КУП) НАН України та Батумського державного університету (БДУ) імені Шота Руставелі делегація українського вишу на чолі з його ректором професором Ю. Бошицьким на запрошення голови Верховної ради Автономної Республіки Аджарія Давида Габаїдзе відвідала аджарський парламент.

Зустріч пройшла у діловій та дружній атмосфері. На ній були присутні директор Рівненського інституту КУП НАН України В. Якимчук, науковці й студенти університету, а також декан юридичного факультету БДУ імені Шота Руставелі професор А. Махарадзе та нові партнери КУП НАН України.

Д. Габаїдзе розповів гостям про особливості діяльності вищого законодавчого органу країни, його законопроектну роботу, перспективи діяльності та міжнародні зв'язки. Спікер парламенту торкнувся визначних подій історичного минулого Аджарії, адже її територія свого часу була місцем боротьби між Римом та Іраном, часто піддавалась спустошенню через набіги арабів, сельджуків та монголів.

В Аджарії був збудований перший нафтопровід від Каспійського до Чорного моря - Баку-Батум. Після повалення тоталітарного режиму Аджарії вдалося уникнути хаосу громадянської війни. Для студентів КУП НАН України – майбутніх правознавців, було цікаво дізнатися, що саме у Батумі знаходиться резиденція Конституційного суду Грузії.

У розмові Д. Габаїдзе підкреслив значення співпраці між КУП НАН України та БДУ імені Шота Руставелі для зближення наукового і освітнього життя двох країн. Також, він зазначив, що Міжнародна літня школа «Право Європейського Союзу та європейська інтеграція південного Кавказу» внесла свій вклад у більш широке розуміння питань розвитку демократизації

республіки. Так, у зв'язку зі зростаючою роллю Аджарії у міжнародних відносинах, набуває особливої ваги вивчення політичної трансформації країни та її впливу на зовнішню політику, зокрема, на євроінтеграційну стратегію. Нині є потреба збільшення впливу ЄС в регіоні, оскільки стабільність політичної системи, вирішення територіальних конфліктів на теренах Південного Кавказу є важливим чинником європейської безпеки.

У свою чергу, ректор КУП НАН України Ю. Бошицький зазначив, що мету проекту – дослідити актуальні питання міжнародного права та теоретичні аспекти європеїзації – реалізовано. Він акцентував увагу на необхідності подальшого поглиблення співробітництва з метою вивчення правових засад для вирішення конкретних завдань, пов'язаних із європейським вектором зовнішньої політики Грузії та України. Країни мають багато спільного і важливим зближувачим компонентом правових та наукових інтересів є питання саме євроінтеграції. Невипадково предметом студій Міжнародної літньої школи став аналіз та вивчення міжнародно-правових актів, документів Європейського .

На завершення Ю. Бошицький подякував Голові парламенту Автономної Республіки Аджарія Д. Габаїдзе за унікальну можливість щирого спілкування з молоддю, гостинний прийом, можливість конструктивного діалогу в стінах законодавчого органу країни та презентував для бібліотеки парламенту деякі видання КУП НАН України, а також пам'ятні подарунки з символікою університету (*Національна академія наук України* (<http://www.nas.gov.ua>). – 2018. – 20.08).

21-25 липня 2018 р. у Брісбені (Австралія) відбувся 25-й Всесвітній конгрес Міжнародної асоціації політичних наук (IPSA).

Цьогоріч у наймасштабнішому для представників політичної науки зібранні взяли участь 2400 делегатів з 50 країн. Офіційним представником ради IPSA (IPSA council) від України стала головний науковий співробітник Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І.Ф. Кураса НАН України доктор політичних наук Г. І. Зеленько.

Під час свого перебування у Брісбені вчена виголосила наукову доповідь, яка була присвячена особливостям політичного транзиту в Україні, а також виконувала представницькі функції: брала участь у засіданнях Ради Асоціації, у виборах її керівних органів, у тому числі Президента IPSA, встановлювала наукові контакти з представниками інших національних асоціацій (*Національна академія наук України* (<http://www.nas.gov.ua>). – 2018. – 31.07).

24-27 вересня 2018 р. в Тбіліському державному університеті (м. Тбілісі, Грузія) відбудеться 23-й Міжнародний семінар «Прямі та

обернені задачі теорії електромагнітних та акустичних хвиль (DIPED-2018)».

Співorganizаторами семінару є Інститут прикладних проблем механіки і математики ім. Я.С. Підстригача НАН України та Тбіліський державний університет, при участі Західноукраїнського та Грузинського Осередків IEEE.

Семінар отримав технічну підтримку трьох науково-технічних товариств IEEE (IEEE Antennas & Propagation, Electron Devices, Microwave Theory & Techniques Societies), що дає можливість включити праці семінару в електронну бібліотеку IEEE – IEEE Xplore Digital Library з подальшим їх внесенням в міжнародну наукометричну базу Scopus.

Тематика семінару включає наступні проблеми:

- ♦ теоретичні аспекти електродинаміки;
- ♦ теорія дифракції;
- ♦ поширення і розсіювання хвиль у неоднорідних середовищах;
- ♦ числові методи в електродинаміці;
- ♦ обернені задачі та синтез антен;
- ♦ антени й антенні ґратки;
- ♦ хвилеводні та фотонні кристалічні структури;
- ♦ акустика: теорія та застосування.

Важливі дати:

7 серпня 2018 р. - кінцевий термін подачі матеріалів;

15 серпня 2018 р. - повідомлення авторів про прийняття/відхилення матеріалів;

24-27 вересня 2018 р. - Семінар DIPED-2018.

До розгляду приймаються статті англійською мовою, обсягом 4-6 повних сторінок формату А4, включаючи текст, ілюстрації та список літературних джерел.

Статті посилаються online з використанням системи EasyChair. Інструкції з посилання також розміщено на веб-сторінці заходу. Для авторів, у кого виникають проблеми з реєстрацією в EasyChair, прохання звертатися до секретаря Програмного комітету М. І. Андрійчука за адресою: andr@iapmm.lviv.ua.

Більш детальну інформацію про захід можна отримати на веб-сторінках: <http://www.ewh.ieee.org/soc/cpmt/ukraine/> та <http://ewh.ieee.org/r8/ukraine/georgian/DIPED/> (***Національна академія наук України (http://www.nas.gov.ua). – 2018. – 01.08).***

Загальна характеристика наукової і науково-технічної діяльності

Чому розвиток науки є економічно вигідним і які трансформації відбуваються нині в українській науковій сфері – про це в ефірі програми «Наука XXI» (спільний проект парламентського телеканалу «Рада» та

Комітету Верховної Ради України з питань науки і освіти) розповіла заступник директора з наукової роботи Інституту математики НАН України доктор фізико-математичних наук, професор О. Антонюк.

«На даний момент увесь світ зрозумів, що наукові знання можуть бути ваговою складовою економічного процесу, - говорить учена. – Якщо поглянути на те, як функціонують розвинені країни, то виявиться, що значну частину їхнього ВВП забезпечують інновації. Економіка може розвиватися тільки за умов створення продуктів із високою доданою вартістю, тому економіки цивілізованих країн орієнтуються на збільшення наукової складової кожного продукту.

В Україні дуже розвиненим є аграрний сектор, але додана вартість, що створюється в ньому, не настільки велика, як, скажімо, в галузі приладобудування. Нашим бізнесменам досить цікаво спілкуватися з науковцями, проте українська наука наразі не стала локомотивом національної економіки: підприємцям у цьому заважає коротка перспектива, з якою вони переважно підходять до своєї справи, а науковому середовищу – відсутність досвіду співпраці з бізнесом. За радянських часів існувала адміністративна система, відповідно до якої кожне підприємство за так званою рознарядкою мало певний відсоток свого бюджету витратити на наукові дослідження, при підприємствах створювалися дослідні інститути, виконувалися господарські теми. Після трансформацій у напрямі демократизації та лібералізації економічних відносин попередня система припинила функціонувати, а інструментів і механізмів нової вироблено не було. Отже, маємо звернутися до досвіду західних країн, адже це не тільки наша проблема – як зробити так, аби бізнес співпрацював із наукою та вкладав у неї гроші. Візьмімо, наприклад, історію США. Всім добре відомо про Кремнієву долину. Вона виникла, фактично, на базі одного університету – Стенфордського, – який здавав приміщення в оренду своїм колишнім випускникам, даючи їм можливість реалізувати ідеї, розвивати стартапи. Крім того, на загальнодержавному рівні було прийнято спеціальний закон (так званий Закон Бая–Доула) для стимулювання створення центрів комерціалізації наукових результатів при університетах і національних лабораторіях. Приблизно за 10 років у США вже сформувалась економіка, базована на знаннях. Десь із 1960-х рр. американський бізнес вкладає у науку більше, ніж держава. Причому держава не зменшила обсягів бюджетного фінансування досліджень. Тобто економічні важелі почали впливати на розвиток науки, і, навпаки, наука перетворилася на потужний рушій економічного розвитку».

За словами О. Антонюк, наступним кроком після ухвалення нової редакції Закону України «Про наукову і науково-технічну діяльність» має стати прийняття цілого пакету інноваційних законів. Реформа науки нині перебуває лише на старті, її результати спостережні не для всіх – переважно для осіб та інституцій, залучених у процес реформування, – проте зміни вже є: започатковано новий механізм співпраці наукової спільноти із владою, створена та працює Національна рада України з питань розвитку науки і

технологій (постійно діючий дорадчо-консультативний орган при Кабінеті Міністрів України, очолюваний Прем'єр-міністром України) і завдяки цьому з'явився новий інструмент вироблення та прийняття рішень, а загалом – наука ширше входить у публічний дискурс. Однак у сфері державного управління наукою багато чого ще тільки належить змінити, вважає О. Антонюк. Ідеться, зокрема, про труднощі з відрядженнями та стажуваннями для вчених, офіційною заборонаю науковим установам створювати нові штатні одиниці тощо. «Тут дуже важливий принцип критичного мислення, передбачення наслідків тих чи інших рішень. Тому потрібно долучати експертів і прораховувати результати всіх кроків. Згадані перепони нібито дрібні, проте розвиткові науки вони шкодять. Слід розуміти, що наукова діяльність має свою специфіку – вчений може творити тільки тоді, коли є вільним у своєму виборі. До того ж, у науці й управлінні наукою не спрацьовує принцип більшості: один може мати рацію, а всі решта – помилятися. Це доводить, зокрема, приклад Галілео Галілея. Важливим питанням є експертне оцінювання наукових досліджень. Парадоксальність ситуації тут полягає в тому, що експерт, з одного боку, має бути фахівцем у певній галузі, а з іншого – незалежним, що вимагає від нього, по суті, перебувати поза системою, поза галуззю, яку він оцінюватиме. І виникає внутрішня суперечність: або ти експерт – і тоді не можеш бути справді незалежним, або ти незалежний – і твоя експертність сумнівна. У світі цю проблему вирішують шляхом залученням експертів із-за кордону, оскільки наука стає дедалі інтернаціоналізованою».

О. Антонюк вважає вкрай важливою інтеграцію української науки в європейський дослідницький простір, зокрема завдяки приєднанню до програми ЄС «Горизонт 2020», – у тому числі для самоочищення нашої наукової сфери та підвищення рівня її само експертизи. Проте для поглиблення цього процесу національне законодавство слід гармонізувати з європейським.

Згідно з соціологічними опитуваннями, українські науковці користуються високим рівнем суспільної довіри, водночас молоде покоління наших співгромадян не бачить для себе перспектив у науковій діяльності, зауважила гостя телестудії. Проте, на її думку, тут усе не так погано: наразі триває створення Київського академічного університету НАН України та МОН України, кафедри якого уже працюють на базі кількох наукових установ Академії. «Цей університет – зразок нової освіти, тісно переплетеної з наукою, реалізації принципу (або моделі) Гумбольдта – ідеї про дослідницький університет, в якому поєднуються, по-перше, свобода навчання та свобода викладання, а по-друге – навчання та дослідження. В НАН України є потужні наукові кадри, які можуть навчати, проте не мають широкого доступу до студентів. Щоб цей потенціал не було змарновано, його використовують для підготовки нового покоління дослідників», – зазначає О. Антонюк.

«Процеси, які зараз відбуваються в українському суспільстві, в нашій науковій сфері, є позитивними. Вже закладені підвалини дадуть у

майбутньому змогу вибудувати цілісну систему взаємозв'язку науки, освіти та бізнесу й розвинути інноваційну складову національної економіки. Проте якщо ми намагатимемося прищепити західний зразок – в українських реаліях він не приживеться. Як і для рослин, потрібне районування, тобто систему слід «виросчувати» в тому середовищі, в якому вона існуватиме. Необхідно лише не зупинятись і продовжувати працювати над цим», – підсумовує О. Антонюк (*Національна академія наук України* (<http://www.nas.gov.ua>). – 2018. – 17.08).

Перспективні напрями розвитку української науки

Нещодавно Міністерство освіти і науки (МОН) України повідомило про плани запуснути відкритий український індекс наукового цитування до кінця поточного року (<https://mon.gov.ua/ua/news/mon-planuye-zapustiti-vidkritij-ukrayinskij-indeks-naukovogo-cituvannya-do-kincy-roku>).

Цей індекс повинен базуватись на сервісі агентства Crossref, яке додатково пропонує всім клієнтам безкоштовно долучитися до проекту Initiative for Open Citations - Ініціативи з відкриття цитувань, тобто розміщення пристатейних переліків джерел у відкритому доступі. Зрозуміло, що для того, щоб долучитись до цієї ініціативи, видання повинно мати належним чином побудований веб-ресурс та отримувати цифрові ідентифікатори DOI.

МОН України ініціює цю новацію, вважаючи, що варто до неї долучатися, пов'язуючи її з ухваленням нової редакції Порядку формування Переліку наукових фахових видань України (наказ МОН від 15.01.2018 № 32).

Деякі журнали НАН України вже від 2014 р. викладають повні переліки посилань у відкритий доступ. Так, усі академічні наукові періодичні видання, які отримують цифрові ідентифікатори DOI у Передплатному агентстві «Укрінформнаука», від дня реєстрації першого індексу зобов'язані розміщувати повні переліки посилань до кожної статті на відповідній сторінці у форматі, придатному для наукометричних баз.

Серед цих журналів чотири загальноакадемічні видання: «Вісник Національної академії наук України», «Доповіді Національної академії наук України», «Наука та інновації» (та його англomовна версія «Science and Innovation»), «Космічна наука і технологія».

А також усі наукові фахові періодичні видання, випуск яких ВД «Академперіодика» здійснює за Програмою підтримки журналів НАН України:

- «Демографія та соціальна економіка»
- «Економіка промисловості»
- «Економіка та право»
- «Журнал математичної фізики, аналізу, геометрії»
- «Кибернетика и вычислительная техника»

«Металлофізика и новейшие технологии»
«Мінералогічний журнал»
«Проблемы криобиологии и криомедицины»
«Радиофизика и радиоастрономия»
«Український географічний журнал»
«Ukrainian Journal of Physics»
«Управляющие системы и машины»
«Успехи физики металлов»
«Semiconductor Physics, Quantum Electronics & Optoelectronics»

Детальніше про ініціативу відкритого цитування можна прочитати на ресурсах ПА «Укрінформнаука:» http://u-i-n.com.ua/ua/news/?news_id=39 та Науково-видавничої ради НАН України: <http://www.nas.gov.ua/publications/news/Pages/contents.aspx?ffn1=ID&fft1=Eq&ffv1=406>, <http://www.nas.gov.ua/publications/Pages/default.aspx>

Запрошуються й інші академічні видання долучатись до продуктивної міжнародної ініціативи з метою підвищення видимості та збільшення кількості цитувань вітчизняних наукових статей (*Національна академія наук України (http://www.nas.gov.ua). – 2018. – 02.08*).

4 липня 2018 р. Уряд затвердив постанову про створення Національного фонду досліджень України (НФДУ). Якими будуть основні завдання й функції цієї інституції та які зміни передбачаються в національній науковій сфері, коли Фонд запрацює повноцінно, – про це в ефірі чергового випуску програми «Наука XXI» (спільний проект парламентського телеканалу «Рада» та Комітету Верховної Ради України з питань науки і освіти) розповіла голова робочої групи зі створення Фонду, член Наукового комітету Національної ради України з питань розвитку науки і технологій, завідувач відділу клітинної біології і біотехнології Інституту харчової біотехнології та геноміки НАН України член-кореспондент НАН України А. Ємець.

«Реформування науки є надзвичайно важливим на сьогодні не тільки для неї самої, а й для держави в цілому, – говорить учена. – Основні кроки для цього закладено в Законі України «Про наукову і науково-технічну діяльність», нову редакцію якого було ухвалено парламентом наприкінці 2015 року. Деякі з цих кроків уже зроблено. Головний – створення Національної ради України з розвитку науки і технологій (НРНТ), що відбулося минулого року. Це постійно діючий дорадчо-консультативний орган при Кабінеті Міністрів України, очолюваний Прем'єр-міністром України та покликаний об'єднати представників наукової сфери, органів державної влади й реального сектору економіки – з метою формування і реалізації державної політики в галузі науки та науково-технічної діяльності. Цей принцип відображено в структурі Ради: вона складається з Наукового комітету (НК) й Академічного комітету (АК) чисельністю 24 членів кожен. До складу НК входять учені, які мають авторитет, є лідерами в своїх галузях і

максимально незалежними фахівцями. Вони представляють цілий науковий спектр, мають високі показники публікаційної активності, досвід стажування і/або роботи за кордоном та розуміють, як функціонує, фінансується й розвивається наука на Заході. Саме цей досвід ми й хотіли б перенести на український ґрунт і закласти його як фундамент для подальшого ефективного реформування вітчизняної науки. Абсолютна більшість членів НК не займають адміністративних посад. Їх обирав спеціальний Ідентифікаційний комітет із шістьох українських і трьох зарубіжних науковців із дуже високими науковими рейтингами і позитивною репутацією. До складу ж АК входять представники центральних органів виконавчої влади, Національної академії наук і національних галузевих академій наук України, державних адміністрацій та різних органів, так чи інакше дотичних до наукової діяльності. Такий синергізм зараз дуже важливий, бо ми маємо частіше зустрічатися, чути один одного, розуміти потреби «знизу» і «згори».

НРНТ зобов'язана подавати пропозиції щодо визначення основних пріоритетів у галузі науки й науково-технічної діяльності, фінансування науки тощо. Зокрема, одним із завдань НК НРНТ було розроблення Положення про НФДУ – одного з головних інструментів фінансування науки в нашій державі. Звісно, у своїй роботі ми спиралися на Закон України «Про наукову і науково-технічну діяльність», у якому вже закладено основний алгоритм. Однак, перш ніж розробити це Положення, ми провели відкриті консультації зі світовими, зокрема європейськими (у тому числі німецькими й австрійськими), науковими фондами. Так, уже в жовтні 2017 року (а НРНТ було створено тільки в серпні) відбулися відповідні семінари та конференції, під час яких зарубіжні колеги поділилися досвідом роботи таких фондів, аби в майбутньому ми могли скористатися їхніми найкращими практиками. Більше того, так склалося, що серед 24 членів НК немає жодного вченого-юриста. Тому ми розробляли Положення про НФДУ самотужки, і набуваючи власного досвіду в сфері законотворення, й користуючись порадами юристів та інших фахівців. Аби надати імпульсу науковій реформі й запустити діяльність НФДУ ми мали розробити документ про нього в дуже стислий термін. Саме така швидка робота стала тригером, ключовим механізмом, що прискорив наукову реформу. Проект Положення було подано до Уряду наприкінці листопада 2017 року, а вже в січні 2018 року цей документ обговорювався на першому засіданні НРНТ під головуванням Прем'єр-міністра України Володимира Гройсмана. Члени НК звернулися до урядовців із проханням виявити політичну волю та створити Фонд. До нас дослухалися. Впродовж 4 місяців після цієї зустрічі Положення пройшло серію погоджень із центральними органами виконавчої влади, юристами. І нарешті його було доопрацьовано та затверджено рішенням Уряду».

«Завданням Фонду є грантова підтримка фундаментальних досліджень у галузі природничих, технічних, суспільних і гуманітарних наук, а також прикладних наукових досліджень і розробок за пріоритетними напрямками розвитку науки і технологій, – пояснює А. Ємець. – НФДУ буде новим гравцем на нашому науковому полі, незалежною інституцією, головним

розпорядником бюджетних коштів, котрий підпорядковуватиметься безпосередньо Урядові. Фінансування Фонду здійснюватиме держава. Але законодавство передбачає можливість надходження коштів (добровільних внесків) і з інших джерел – від фізичних та юридичних осіб, навіть нерезидентів України. Тобто ці внески зможе робити й бізнес, якщо зацікавиться й захоче вкласти гроші в розвиток науки. Передбачається, що джерела недержавного фінансування матимуть можливість висловлювати побажання до розподілу наданих ними коштів».

«Гранти розподілятимуться на конкурсних засадах, – продовжує А. Ємець. – Організацією конкурсів, які проводитиме НФДУ, займатиметься його Наукова рада. Її склад обиратимуть члени НК НРНТ. Загалом, до структури Фонду ввійдуть дирекція з 60 осіб, яку очолюватиме виконавчий директор і яка забезпечуватиме матеріально-технічну та організаційну роботу НФДУ, та Наукова рада з 30 осіб, котра призначатиме і проводитиме конкурси, займатиметься питаннями розподілу фінансування між трьома секціями Фонду – секцією природничих, технічних наук і математики, секцією біології, медицини і аграрних наук та секцією суспільних і гуманітарних наук. Усі ці люди формуватимуть стратегію роботи Фонду. Наглядовою радою в НФДУ буде НК НРНТ – він виконуватиме функції контролю та координації діяльності Фонду. Якщо щось ітиме не так – ми коригуватимемо його роботу».

Як наголосила вчена, принципи роботи Фонду заперечують можливість відомчих або квотних перерозподілів грантових коштів: «НФДУ фінансуватиме проекти дослідників із закладів вищої освіти, наукових установ НАН України та національних галузевих академій наук. Конкурси, які проводитимуться, матимуть також на меті підтримати й об'єднати зусилля вчених незалежно від їхньої відомчої приналежності. Наука має працювати для всього суспільства».

За законом, зазначає А. Ємець, НФДУ створюється на базі Державного фонду фундаментальних досліджень (ДФФД), який існує в Україні вже чверть століття. Новий Фонд стане наступником ДФФД, однак принципово відрізнятиметься від нього. По-перше, він матиме зовсім інший статус, оскільки підпорядковуватиметься не Міністерству освіти і науки України, а безпосередньо Урядові та фінансуватиметься окремим рядком у Державному бюджеті. По-друге – значно більший бюджет: на початках – близько 600-700 млн. грн. проти 30 млн. грн. цього річного бюджету ДФФД. «Зараз, наприклад, обсяг фінансування наукових проектів молодих учених складає від 40 до 100 тис. грн. Це дуже невеликі кошти. Якщо говорити про природничі науки – фізику, хімію, біологію, – то дослідження в них уже не виконуються за допомогою циркуля чи лінійки. Потрібно вкладати гроші. Якщо ми хочемо підняти українську науку до світового рівня, то маємо виконувати дослідження на сучасному обладнанні, купувати реактиви. Фонд підтримуватиме проекти високої якості, від науковців, які мають значні професійні здобутки, від найкращих груп, – аби зупинити «відтік мізків». Тому й фінансування має бути відповідним».

А. Ємець також пояснила, що НФДУ надаватиме три різновиди грантів – індивідуальні, колективні та інституційні. Положенням про Фонд передбачено фінансування не тільки власне наукових досліджень, а й академічної мобільності (зокрема, для участі у наукових заходах за кордоном) та проведення наукових заходів в Україні, популяризації науки, підтримки молодих учених тощо. «Відтік цінних кадрів із нашої науки є нагальною проблемою. Зараз існує, як ми говоримо, «gap», розрив, прірва між науковцями старшого віку та молодими людьми, які хотіли б займатися наукою, бо вчені середнього віку – від 30 до 50 і трохи більше років масово виїжджають за кордон. Це продуктивні вчені, які могли б працювати тут, але не мають ані необхідних умов, ані достатніх коштів для здійснення досліджень. Тому Фонд підтримуватиме молодих науковців, аби наукові установи та заклади вищої освіти мали змогу готувати собі кадри. Без цього ми не зможемо розвивати ані науку, ані національну економіку», – переконує А. Ємець.

За словами вченої, при НК НРНТ наразі працюють дві робочі групи, до яких долучилися представники вітчизняної наукової громадськості. До однієї з них увійшли молоді вчені. Вони готують пропозиції, в яких висловлять своє бачення щодо порядку проведення, тривалості й обсягу фінансування конкурсів Фонду. З цими молодими вченими вже проведено кілька консультацій, а в середині серпня поточного року має відбутися чергова зустріч робочої групи, під час якої буде підсумовано їхні пропозиції. Власні пропозиції щодо діяльності новоствореного Фонду (зокрема, щодо фінансування проектів і поліпшення дослідницької інфраструктури) надасть і друга робоча група, до якої увійшли вже досвідчені науковці. «Ми, НК НРНТ, як представники наукової громадськості повинні почути, чого хоче ця громадськість. Це для нас на першому плані», – підкреслює А. Ємець.

Відповідаючи на запитання ведучої, гостя телестудії зазначила, що представники НК НРНТ обговорили з Міністерством фінансів України фінансове забезпечення діяльності Фонду в 2019 році. «Звичайно, в перший рік роботи НФДУ ми не можемо просити для нього мільярди коштів – ми просимо у зазначених межах, однак не менше 600-700 млн. грн. – на проведення конкурсів. За рекомендаціями європейських експертів щодо реформування української наукової сфери, обсяги конкурсного фінансування науки мають складати 40% загального фонду бюджетного фінансування цієї галузі. Крім того, обсяги фінансування науки залежатимуть і від обсягів ВВП, адже Закон України «Про наукову і науково-технічну діяльність» встановлює норму фінансування науки на рівні 1,7% ВВП, тоді як зараз цей показник – близько 0,26% ВВП. Якщо зростатиме наша економіка й, одночасно, частка видатків на науку, то на забезпечення Фонду йтимуть більші суми. Дуже хочеться, щоб до цього долучалися також бізнес і благодійники. Але питання про те, наскільки це вдасться реалізувати, залишається відкритим. І найближчим часом нам доведеться знову зустрічатися, щоб пояснювати, слухати, обговорювати це питання.

Можливо, в перший рік вдасться зробити не все заплановане. Наприклад, якщо говорити про прозорість і відкритість діяльності Фонду, то це передбачає також здійснення незалежної експертизи поданих на конкурси проектів і запитів, яка в усьому світі проводиться незалежними експертами. Є напрацьовані практики, і ми хотіли б реалізувати цей принцип – залучити до експертизи західних експертів. Однак це теж потребує роботи й часу – для підготовки відповідних нормативно-правових актів, відкриття рахунків. У світі існують практики, коли рецензування не оплачується, проте українське законодавство передбачає можливість оплати роботи експертів. Наприклад, у Польщі, Чехії та Словаччині це коштує 100 євро. Ми над цим думаємо і хотіли б створити базу даних таких незалежних експертів. Якщо це не вдасться зробити 2019 року – намагатимемося зробити в 2020-му. І останнє: якщо йдеться про експертизу, здійснювану зарубіжними фахівцями, то українські науковці мають розуміти, що в такому випадку запити потрібно буде подавати англійською мовою. Тільки так ми зможемо залучити до рецензування експертів з інших країн».

Під час ефіру А. Ємець згадала також про конкурс щодо обрання членів Наукової ради НФДУ, який проводить НРНТ. До кандидатів висуваються досить жорсткі вимоги. «Ми хочемо зробити перезавантаження й обрати людей із досвідом роботи на Заході, високими показниками публікаційної активності, креативних, гнучких, добросовісних, котрі дотримуються принципів наукової етики. До Наукової ради Фонду не потраплять особи, які займають адміністративні посади. В цьому й полягає новизна цієї структури. Оголошуючи конкурс, ми врахували і Закон України «Про наукову і науково-технічну діяльність», і Закон України «Про запобігання корупції»», – наголошує вчена.

P.S. Нагадуємо, що прийом документів для участі в конкурсі щодо обрання членів Наукової ради НФДУ триватиме до 7 вересня 2018 року (включно):

<http://www.nas.gov.ua/UA/Messages/news/Pages/View.aspx?MessageID=4155>
(*Національна академія наук України (http://www.nas.gov.ua). – 2018. – 22.08).*)

Аерокосмічна і авіаційна галузі

Головний науковий співробітник відділу фізики субзоряних та планетних систем Головної астрономічної обсерваторії (ГАО) НАН України доктор фізико-математичних наук, професор А. П. Відьмаченко в інтерв'ю кореспондентів газети «День» М. Прокопенко розповів про можливі сценарії колонізації людиною Марса, Місяця та інших космічних тіл.

У травні цього року NASA запустила на Марс посадковий модуль InSight, ще й супровід із двох наносупутників CubeSat: MarCO-A та MarCO-B, які вивчатимуть ґрунт і сейсмічну активність на цій планеті. Висадка на

Марс має відбутися 26 листопада 2018 р., а супровід полетить далі. Тож питань для досліджень багато. Що у цьому плані зараз найбільше цікавить науковців?

«На Марсі близько двох із половиною десятків вулканів - тих, що звичні для нас, із конусами, де нагорі щось вивергається і стікає лава. Раніше думали, що вони дуже старі. А виявилось, що на схилах чотирьох найвищих із них, висота яких близько 27 кілометрів, вік породи, що мав складати мільярди років, насправді у межах мільярда. Тобто, за геологічними мірками, зовсім нещодавно звідти виливалася величезна маса з високою температурою. І якраз з цієї причини почали говорити про дослідження сейсміки цієї планети - адже якщо сейсмічні поштовхи є, то ці вулкани ще зможуть бути діючими. Одна з моделей показує, що от ці вулкани заснули, десь кілька сотень мільйонів років поспали, їм це «набридло», прийшов час підніматися. І найближчим часом вони знов можуть почати вивертатися, хоча б деякі з цих двох із половиною десятків. Сейсміка передує цим виверженням: спочатку марсотруси, а потім виверження. Тому одна з задач - подивитися, сейсмічно активний Марс чи ні.

До цього лише на одному космічному апараті був невеличкий прилад, який дозволяв певним чином говорити про те, чи є якісь марсотруси», - розповів А. Відьмаченко. - «Марс за діаметром усього вдвічі менший за Землю, можна знайти де пожити. Єдине, радіація там доволі значна, її рівень десь у два з половиною рази вищий, ніж там, де літають на орбітальних станціях космонавти. До того ж космонавтів, які літають навколо Землі, захищає ще й магнітне поле нашої планети. На Марсі не захищає нічого, там майже немає магнітного поля.

Протягом лише польоту до Марса, цих семи-восьми місяців, космонавт може набрати смертельну дозу радіації, коли ймовірність - виживе він, чи ні, становить 50 на 50. І це за умов, як зараз, коли мінімум сонячної активності й на Сонці практично немає викидів. А якщо вже хтось долетів туди, треба одразу закопуватися у землю або ховатися у печері. Зараз планують політ до Марса 2022 року (проект Mars One. - Авт.), коли буде максимум сонячної активності. У цей період навіть менше космонавтів біля Землі літає. Тож краще це робити або раніше, або десь після 2025 року».

Щодо можливого варіанту створення сприятливих для людини умов на Марсі вчений-планетолог зазначив: «Зараз ми з колегами готуємо матеріал про те, що можна вкинути туди мікроорганізми, які могли б житися вуглекислим газом і виділяти кисень, щоб його на Марсі ставало все більше. Порахували, що кілька десятків-сотень наносупутників, наповнених спеціальним біоматеріалом, мікроорганізмами, які споживають вуглекислий газ, можуть попрацювати там кілька десятків-сотень років, і тоді на Марсі стане тепліше, вода почне заливати певні низини, підніметься тиск в атмосфері... Адже у перші кілька сотень мільйонів років тиск на Марсі був 0,4 бара, тоді як на Землі - 1 бар (зараз тиск біля поверхні Марса у 160 разів менший за земний. - Авт.). Раз він такий був, можна спробувати знову його підняти.

Космічні апарати «Вікінг» з середини 1970-х знаходилися на поверхні Марса і шукали там життя. Хотілося б, щоб вони «дошкреблися» хоча б до льоду. Як потім виявилось, вони не дісталися до нього зовсім трохи. Прилади на «Вікінгах» черпали своїм ковшем на глибину п'ять - сім сантиметрів, а як стало відомо зараз, замерзла вода перебуває на глибині понад 15 - 20 сантиметрів. Якби вони дісталися води, то ще тоді можна було б суттєво змінити стратегію майбутніх досліджень. А так з кінця 1970-х і аж до початку 2000-х все шукали там воду. Тепер воду знайшли, і знову необхідно шукати життя (зокрема, на полюсах Марса є лід, а наприкінці липня стало відомо, що на планеті існують підлідні озера з рідкою водою. - Авт.). Десь з 2009 року почали знову готувати космічні апарати з метою пошуку чогось схожого на життя, хоча б мікробного».

А. Відьмеченко також розповів про роботу українських вчених із дослідження Місяця: «Науковці, які працювали у Головній астрономічній обсерваторії та у Харківському національному університеті імені Каразіна, проводили дослідження саме поверхні Місяця, змін, які там відбуваються. У ХНУ імені Каразіна, де є Науково-дослідний інститут астрономії, досліджували переважно поверхню Місяця, використовуючи спектрофотометричні і спектрополяриметричні методи. У нас, наприклад, Віталій Кислюк досліджував фігуру Місяця.

Плюс ми подавали кілька пропозицій, як можна астрономічними методами, поставивши телескоп у приполярних областях чи біля екватора, спостерігати, як Місяць змінює нахили своєї осі обертання. Ми повторили роботу 1960-х років, використовуючи новий метод, і показали, що можна за рік дослідити те, що досліджується десятки років.

Крім того, ресурси на поверхні Землі вичерпуються. А у космосі вони є. І перше джерело - це Місяць. Ще є кілька астероїдів, які літають недалеко від Землі, можна освоювати й їх. Причому там є такі об'єкти, де запаси металів - заліза, - більші, ніж у половині рудників на Землі. І ці астероїди не такі й великі. Можна їх перетягувати сюди і працювати з ними. А можна не перетягувати усю каменюку, а полетіти туди, добути те, що хочеться, переробити - і прямо там отримати готовий матеріал. Мікросхеми, наприклад, можна виготовити там і привезти лише кілька контейнерів».

В інтерв'ю виданню науковець поділився результатами досліджень Європи – супутника Юпітера: «Щодо Європи, було відомо давно, що там до глибини 10 - 12 кілометрів - лід, а глибше, від кількох десятків до, можливо, сотні кілометрів - вода. Проте інколи лід у деяких місцях підтаює, а це означає, що на певній глибині цілком може утворитися так звана лінза невеликого розміру, в якій існуватиме вода. Оскільки у льоду сіль вимерзає, тож розтала вода буде несолоною, практично питною. Отже, можна пробурити саме у цьому місці й отримати воду. Тяжіння там практично таке саме, як на Місяці, - одна шоста від земного. Отже, теоретично у такій водяній лінзі можна зробити плаваючий острів, зробити з неї кисень, набрати трохи азоту, бо там є аміак, - і можна жити. Зверху через лід світить Юпітер, десь далеко - Сонце.

А у 2012 році виявилось, що на Європі є не просто вода, а і тріщини, через які вона викидається у навколишній простір, - гейзери. Отже, маємо воду практично на поверхні. Якщо шукати життя, проходячи 12 кілометрів, - це ж дуже багато бурити. А якщо є такі гейзери, - пролітай мимо, швидко хапай кілька кілограмів цієї води, пакуй у контейнер і досліджуй, чи є життя в Європі».

На запитання «З якого небесного тіла варто було б починати колонізацію?» вчений відповів: «Ми з трьома колегами якраз розповідали на «Астрономічній школі молодих вчених», де можна шукати життя, де освоювати певні території і жити там. Висновок перший: людина не повинна піддаватися ризику астероїдної небезпеки і жити лише на Землі. Необхідно проводити так зване повторне перезаселення. Наприклад, вибираємо кілька астероїдів. Зараз відомо близько п'яти тисяч астероїдів, які періодично зближуються з Землею. Ми підібрали десь кілька десятків астероїдів, діаметр яких два-три кілометри, і на яких є вода, залізо, кремній, інші корисні копалини. Одні з них літають по колу, інші мають витягнуті орбіти і періодично пролітають то поблизу Землі, то біля відібраних астероїдів, що рухаються по колу. Відповідно, висаджуємося на такий астероїд, зариваємося під його поверхню, з води виділяємо кисень, заселяємо це космічне тіло. Ось, створюємо кілька десятків таких станцій - і маємо десятки своєрідних маршрутних таксі для зв'язку із Землею.

Ми порахували, що можна «сісти» на такий-то астероїд, який летить у певний необхідний нам бік, підлетіти так до іншого і висадитися на нього. Не треба летіти мільйони кілометрів, натомість розраховуються такі моменти, щоб ви підлетіли до своєї кінцевої мети на «астероїдному таксі», а потім на невеликому космічному апараті практично за кілька днів здійснили своєрідний трансфер від астероїда до астероїда.

Для тривалого заселення необхідно підібрати такі астероїди, де є залізонікелеві руди, вода, яку можна добувати, рідкісні хімічні елементи - а існують такі, де є навіть золото і платина. Тоді в їхніх підземеллях можна спокійно жити, працювати, добувати корисні копалини, виробляти необхідну людству продукцію. Там постійно можуть перебувати «керівники таксі», персонал для підтримки життєдіяльності станції тощо, а спеціалісти конкретних галузей, необхідні для даного заводу, фабрики на астероїді - цілком можуть працювати вахтовим методом. Зрозуміло, що між станціями має існувати постійний зв'язок. І двох-трьох десятків таких космічних «маршрутних таксі» буде достатньо для того, щоб освоїти простір від Землі, через пояс астероїдів і аж до Юпітера. І проживши там кілька років, люди повертаються на Землю, ми досліджуємо, які зміни відбулися в їхньому організмі, чи можна переселитися туди остаточно.

Друге місце - та сама Європа і ще кілька супутників Юпітера і Сатурна. Європа все-таки знаходиться доволі близько до Юпітера, там надто сильне для нас магнітне поле, може бути велике опромінення. Тож треба дістатися до Європи та одразу проникнути під лід, де є хороша вода - плавай, купайся (сміється. - Авт.). Ще є льодяний супутник Юпітера - Ганімед, який

розташований вже далі від цієї планети, радіації там менше, води також вистачає. Біля Сатурна є три-чотири об'єкти, які теж можна заселяти. А ще доволі несподіваним варіантом є Венера» (*Національна академія наук України* (<http://www.nas.gov.ua>). – 2018. – 09.08).

Здобутки української археології

На початку серпня цього року в урочищі Бармацьке біля м. Рівного почалися археологічні дослідження стоянки доби верхнього палеоліту віком 15 тисяч років.

Проект має назву «Верхній палеоліт Волино-Люблінської височини». Він проводиться спільно українськими та німецькими археологами і фінансується Фондом наукових досліджень Німеччини та Національною академією наук України.

На сьогодні вже є знахідки наконечників металевих дистанційної зброї, якою тодішні люди полювали на тварин. Основна фауна, рештки якої виявлено розкопками, це – північний олень. Серед знахідок також – крем'яні знаряддя праці та відходи від їх виробництва. А ще – прикраси з мушель викопних молюсків, які нашивали на одяг.

Триватимуть розкопки до кінця серпня. Загалом дослідження цієї території має зайняти два роки. До робочої групи входять троє німецьких археологів та фахівці з Інституту археології НАН України.

Більше про проект можна дізнатися з відеосюжету телеканалу «UA: Рівне» (*Національна академія наук України* (<http://www.nas.gov.ua>). – 2018. – 15.08).

У липні цього року Гайсинська експедиція Науково-дослідного центру» Рятівна археологічна служба» Інституту археології(НДЦ «РАС» ІА) НАН України завершила дослідження пам'ятки археології місцевого значення – кургану «Кладова могила», розташованого у м. Гайсині Вінницької області.

Одним із основних викликів було те, що пам'ятка розкопувалася та грабувалася впродовж більше сотні років. Як наслідок – відсутня зведена та систематизована інформація про курган. Експедиція працювала під керівництвом молодшого наукового співробітника НДЦ «РАС» ІА НАН України Б. Сала. До її складу також входили: к.і.н. Т. Милян, к.і.н. О. Шелехань, І. Назар, Я. Ковальський-Білокрилий, О. Крютченко.

«Найраніші згадки про цей курган подає відомий місцевий краєзнавець Ю. Сіцинський на початку ХХ століття і вже тоді зазначає, що його розкопували. На жаль, жодних відомостей про ці роботи немає. Наступною є згадка про дослідження у 1978 році вінницьким археологом Б. Лобаєм. Однак, повної інформації про обсяг проведених тоді робіт немає, особливо, зважаючи на той факт, що курган мав бути повністю розкопаним. У

документації того часу зафіксовано, що пам'ятка постійно грабувалася, – розповів начальник експедиції Б. Сало. – На сьогодні збереглися рештки відвалів та давніх насипів кургану, що вказує на збереження частини пам'ятки. Нашим завданням було встановити межі дослідженої ділянки та завершити вивчення кургану, розкривши недосліджену частину».

Під час робіт було встановлено межі та розміри курганного насипу, первинний діаметр якого становив 40 м. Проведено детальну аеро- та топографічну зйомку кургану та прилеглої території, у результаті якої виявлено невідомі до цього частини давнього могильника. На цьому етапі також було виявлено грабіжницькі розкопи на одному із останців та в центральній частині кургану. Загалом досліджено 1387 м² площі пам'ятки.

Вдалося встановити, що із західної та східної сторін насипу залишились останці кургану, вздовж яких і було закладено контрольні профілі. Також повторно дослідили залишки попередніх розкриттів, що дало можливість встановити межі кургану в південному та північному напрямках. Контрольні профілі показали в центральній частині останця залишки давнього великого грабіжницького розкопу, що підтверджує згадка у звіті Б. Лобая про велике заглиблення в центрі кургану перед початком робіт 1978 р.

Під час досліджень вдалося виявити рештки кількох археологічних об'єктів. З них чотири – це вогнища, які розташовувались навколо поховальної камери. Найбільше зацікавлення викликали рештки поховальної камери, яка було повторно розкрита. Формою вона наближена до прямокутника, розмірами 8,7 x 8,4 м. По периметру зафіксований «пояс» із 56 стовпових ям, на яких трималась конструкція поховальної камери. Окрім цього, в південній частині зафіксовано ще 4 стовпових ями. Під час досліджень зафіксовано грабіжницькі ходи: давній – в центральній, а також сучасний (сер. 2000-х. рр.) – у північно-східній частині.

Окрім фрагментів ліпного керамічного посуду, на увагу заслуговують виявлені дослідниками давні прикраси та елементи одягу – бронзова підвіска та ворворка, а також два фрагменти кам'яних свердлених сокир пізньобронзового часу. На основі виявлених знахідок та особливостей конструкції кургану можна стверджувати, що час спорудження припадає на пізньоскіфський час, останню третину V – початок IV ст. до н. е. (*Національна академія наук України (<http://www.nas.gov.ua>). – 2018. – 02.08*).

Ще одну сенсаційну знахідку виявили археологи на знаменитому Більському городищі скіфської доби, що в Котелевському районі на Полтавщині. Про це йдеться у статті «Намисту з Барвінкової гори – два з половиною тисячоліття...», опублікованій у газеті Верховної Ради України «Голос України».

Учасники четвертої міжнародної літньої польової археологічної школи під час розкопок на тамтешній Барвінковій горі натрапили на два поховання дітей скіфського часу.

За словами керівника Більської археологічної експедиції, старшого наукового співробітника відділу археології раннього залізного віку Інституту археології НАН України кандидата історичних наук Д. Гречка, йдеться про знахідку, на яку фахівці чекали 110 років, тобто протягом усього періоду досліджень цього величезного городища. Раніше поховання виявляли тут зазвичай у курганах, де, зрозуміло, знаходили свій вічний спочинок представники скіфської знаті, заможні громадяни їхньої держави.

А де тоді ховали пересічних скіфів і їхніх дітей? Чи відрізнялися здійснені при цьому обряди для різних верств суспільства? Археологи сподіваються, що на ці та чимало інших подібних питань їм допоможе знайти відповіді саме цей «дитячий» некрополь, який вони попередньо датують V-IV століттями до нашої ери. На місці відкритих ними поховань виявлено ще й бронзовий наконечник стріли, залізний браслет і низку намистин.

Дослідники навіть не сподівалися натрапити там саме на могильник. Перед тим, як розкопувати квадрати площею сім на сім метрів, фахівці провели попередні геофізичні дослідження. Сигнали з-під землі засвідчували наявність там певних об'єктів, але вони були дуже схожими на ті, які «випромінює» скіфське житло – землянки та напівземлянки. Реальні знахідки перевершили їхні очікування. Розкопки на Барвінковій горі ще тривають і обіцяють нові відкриття (*Національна академія наук України* (<http://www.nas.gov.ua>). – 2018. – 31.07).

Поблизу с. Тягинка Бериславського району Херсонської області вчені Інституту археології (ІА) НАН України досліджують залишки фортеці Тягин, яка входить до переліку пам'яток археології національного значення.

Про це кореспонденту газети «День» розповіла начальник Південної Середньовічної експедиції, співробітник відділу давньоруської та середньовічної археології ІА НАН України доктор історичних наук С. Біляєва: «Роботи біля фортеці Тягин тривають уже третій рік. Один із цікавих фактів - ця фортеця - найпівденніше укріплення Великого Князівства Литовського і Руського. По ній фактично проходив кордон із Золотою Ордою. Ми виявили тут матеріали XIV-XV століть: кераміку, фрагменти глиняних труб водоводу, монети Золотої Орди та Кримського ханства, а також характерні накладки на шкіряні гаманці, які мають повну аналогію у Литві і датуються кінцем XIV століття. Це свідчить про литовський слід часів князя Вітовта».

Вона також зазначила: «Цього року ми будемо розкривати частини самої фортеці: стіни і вал. Це може бути чудовий туристичний об'єкт. Для півдня України - це справжня знахідка. Крім того, вона важлива і в

політичному сенсі. Адже артефакти розкривають історію наших князівств, які потім входили до Великого Князівства Литовського і Руського».

Ще одне археологічне дослідження на Херсонщині почалося у с. Веселе теж Бериславського району. Вчені ведуть розкопки під вежею Вітовта. Їх мета - науково встановити точнішу дату закладки цієї споруди. Перші яруси вежі датують XIV століттям, а останні були зведені вже у XIX столітті.

«Ми починаємо заглиблюватись до фундаменту вежі, щоб встановити час спорудження найдавніших шарів, - прокоментував журналістам «Дня» провідний науковий співробітник відділу археології раннього залізного віку ІА НАН України доктор історичних наук О. Симоненко. - Сподіваємось знайти там речі, які датують якийсь період. Якщо таких не буде, то за характером кладки, за складом будівельного розчину можна встановити орієнтовний час».

Зі статтею можна ознайомитися на офіційному інтернет-сайті газети «День» за посиланням: <https://day.kyiv.ua/uk/article/taum-aut/doslidzhennya-tyagyni-i-vezhi-vitovta> (*Національна академія наук України* (<http://www.nas.gov.ua>). – 2018. – 24.07).

Розробки та дослідження для агропромислового комплексу

На сторінках суспільно-політичного тижневика «Дзеркало тижня» вийшла стаття завідувача відділу економіки та політики аграрних перетворень Інституту економіки і прогнозування НАН України члена-кореспондента НАН України О. Бородіної та старшого наукового співробітника цього ж відділу кандидата економічних наук В. Ярового, присвячена актуальним питанням регулювання ринку землі.

Спільна аграрна політика (САП) та європейські підходи до регулювання земельних відносин часто за межами спільноти вважаються взірцевими щодо ефективної реалізації та захисту як загальноєвропейських пріоритетів, так і національних інтересів окремих країн - членів ЄС.

Але практика останніх років свідчить, що європейські механізми та інструменти виявилися не дуже ефективними у забезпеченні декларованих цілей аграрного та сільського розвитку. У цьому контексті для України, яка продовжує земельні реформи та імплементує положення Угоди про асоціацію з ЄС у частині сталого розвитку, корисними та актуальними є усвідомлення сучасних європейських тенденцій в аграрному землекористуванні та земельній політиці, пов'язаних із концентрацією та захопленням угідь, а також оцінка рекомендацій різного роду «радників» у контексті можливих ризиків і загроз land grabbing у вітчизняних умовах. Адже компанії з держав ЄС є інвесторами і на українському земельному ринку - на них припадає 21 угода із земельними ділянками загальною площею понад 1,8 млн га (із 35 зареєстрованих в Україні до 2017 р., інформація про які є в базі даних Land Matrix).

Загрози та виклики європейської практики регулювання земельних відносин у своїй статті спеціально для тижневика й аналізують вчені-експерти з Інституту економіки і прогнозування НАН України.

Автори публікації переконані, що регулювання ринку землі, який ґрунтується лише на чотирьох свободах (вільне переміщення товарів, осіб, послуг і капіталу), недостатньо для подолання ризику дискримінації та маргіналізації, пов'язаних із специфікою доступу до сільськогосподарських угідь, контролем над ними та їх використанням (*Національна академія наук України (http://www.nas.gov.ua). – 2018. – 25.07).*

Нещодавно на сторінках тижневика «Дзеркало тижня» (Випуск №29, 11-17 серпня 2018 р.) вийшла стаття старшого наукового співробітника Інституту геологічних наук НАН України доктора геологічних наук О. Ремезової та старшого наукового співробітника цієї ж установи доктора геолого-мінералогічних наук Д. Хрущова під назвою «Агроруди розвідано й підготовлено до експлуатації».

У публікації вчені піднімають важливе питання щодо необхідності відновлення й підвищення родючості українських ґрунтів і пропонують власне бачення його вирішення шляхом забезпечення всього вітчизняного агропромислового комплексу (АПК) повним комплексом мінеральних добрив.

Так, на початку статті науковці констатують: «Нормальне функціонування АПК базується на певних визначальних ресурсних чинниках: матеріально-технічне і технологічне забезпечення, енергетичні й трудові ресурси, родючість ґрунтів. Останній чинник і є базовим для самого існування АПК. Родючість - це потенціал продуктивності рослинництва як визначальної галузі всієї сільськогосподарської діяльності.

Виходячи з цього, ключовою умовою нормального функціонування АПК є стан ґрунтів. Який же він на сьогодні?

На території України констатується майже повсюдне виснаження ґрунтів, пов'язане зі зниженням застосування добрив і меліорантів».

Враховуючи зазначене вище, вчені пропонують стратегію розв'язання проблеми, яка, на їх думку, полягає у забезпеченні АПК повним комплексом мінеральних добрив та інших засобів підвищення родючості земель шляхом відновлення, становлення і розвитку національної галузі виробництва на основі вітчизняної сировини з метою створити визначальні умови для підвищення ефективності рослинництва й пов'язаних із цим галузей сільського господарства (передусім тваринництва) з очікуваним результатом доведення результативності АПК до рівня передових країн, з перспективою позбутися імпоротної залежності та реалізувати експортний потенціал за окремими видами добрив.

Автори публікації визнають, що таке завдання є досить амбіційним, але переконані у його реалістичності при дотриманні низки умов державної підтримки.

Експерти вказують, що в Україні є основні передумови для досягнення намічених цілей: наявність величезних площ ґрунтів, придатних для землеробства, зокрема знаменитих українських чорноземів; збережені інфраструктури виробництв базових мінеральних добрив; наявність сировинної бази для виробництва майже всіх видів добрив; інтелектуальний, науковий, технологічний і робітничий потенціал країни.

На основі наявних даних вчені роблять важливий висновок: майже з усіх видів добрив Україна має власну сировинну базу.

Багатство надр нашої держави науковці демонструють детальними числовими характеристиками й розрахунками: «Балансові запаси калійних солей України становлять 2349989 тис. тонн. Це дуже великі запаси, і раніше вважалося, що їх має вистачити на століття роботи підприємств. Нині ці цифри подають як застарілі, але в кожному разі (навіть у разі їх перегляду й скорочення) можна розраховувати на багато десятиліть діяльності підприємств калійної галузі. На євразійському континенті таких родовищ, що вирізняються безхлорним (сульфатним) складом, практично не залишилося.

Крім родовищ Передкарпаття, про які йдеться, в інших регіонах України також є поклади калійних і магнезійних солей, які потребують додаткової розвідки, що наразі не актуально.

Група доповняльних і нетрадиційних видів агрономічної сировини охоплює мінерали й породи з високою сорбційною здатністю: цеолітові туфи, цеолітвмісні (рос.: цеолитсодержащие) кременисті породи, перліт, бентоніти, сапоніти, палигорскіт, вермикуліт, алуніти діють як меліоранти, стимулятори росту і врожайності провідних культур, як добрива.

Більшість з них можна використовувати для кормових добавок худобі, а також при гідропонній технології в рослинництві.

На території України є сировинна база зазначених видів агросировини, вона представлена як дрібними родовищами, які можуть мати місцеве значення, так і середніми й великими родовищами, які можна використати для централізованого виробництва.

В Україні є родовища самородної сірки, вони також зосереджені в Прикарпатті. Сірка використовується для виробництва добрив, а також як самостійне добриво. Урожай картоплі при внесенні сірки збільшується на 14%. Запаси сірки за промисловими категоріями становлять близько 252 млн тонн.

Особливий інтерес становлять торф і сапропель як альтернатива органічним добривам: вони можуть замінити навіть гній. Запаси торфу досить великі - 373387 тис. т (770 родовищ), сапропелю - 76130 тис. т (234 родовища).

Природні меліоранти потрібні для вапнування кислих ґрунтів (у північних і західних областях) і гіпсування солонцюватих ґрунтів. Родовища вапняків, крейди, мергелів, доломітів поширені в багатьох регіонах України. Достатні запаси гіпсів є в Донбасі, Придністров'ї й інших регіонах. Освоєння родовищ меліорантів становить лише організаційно-фінансову й технічну проблеми.

Природні мікродобрива - бор, мідь, марганець, молібден, церій, рідкісноземельні тощо - істотно впливають на підвищення ефективності рослинництва. Приміром, застосування церію й лантану забезпечує 10–20% приросту врожаю. На території України є великі родовища марганцю, є перспективи створити сировинну базу рідкісноземельних добрив».

Як же розпорядитися цим багатством у світлі поставлених завдань? Експерти зазначають: «На нашу думку, ця проблема належить до життєвих інтересів країни, збігається з пріоритетами сталого розвитку і тому заслуговує на ранг національної програми. Ми, звичайно, віддаємо данину ініціативності приватного підприємництва, але останнє зазвичай діє у своїх вузьких інтересах, без системного ув'язування. Масштаби й національна значущість проблеми потребують стратегічної організації й постійного державного контролю на всіх етапах реалізації. Інвестиційні проекти, звичайно, слід закласти в таку програму, але вони діятимуть у рамках загальної стратегії.

У цьому зв'язку слід нагадати, що навіть у багатьох розвинених країнах агропромислова діяльність є дотаційною. І одне з нелегких завдань - переконати наші державні структури в докончній потребі надати певну фінансову підтримку, принаймні на початкових етапах розвитку програмних дій.

Наш НТК (науково-технічний колектив) уже розробив структуру національної програми «Агрономічні руди України», яка включає визначення стратегії основних напрямів, передумов (науково-методологічних, законодавчих, організаційних, фінансово-економічних, сировинних і матеріально-технічних, технологічних і соціальних) і заходів щодо відновлення й розвитку галузей виробництва мінеральних добрив (зокрема інвестиційних проектів). Орієнтовний строк реалізації програми - до 15 років.

Особливо слід відзначити інноваційний внесок вітчизняної науки у сферу поставлених завдань розвитку АПК. На тлі напрацювань Академії аграрних наук у царині агротехніки, відомих за публікаціями і патентами, інститути Відділення наук про Землю представляють два перспективні напрями. Для освоєння сировинної бази агроруд призначено інноваційний методологічний комплекс «Прогнозно-палеорекоконструктивне ретроспективно-статичне моделювання геологічних об'єктів» - розробка, доведена до функціонального рівня технології інформаційного забезпечення всіх етапів освоєння родовищ (від прогнозування, пошуків і розвідки до експлуатації та екологічно прийняттого закриття).

Для забезпечення перспектив розвитку прецизійного землеробства (яке вже діє в розвинених країнах) готується спеціалізована система моніторингу й оцінки стану посівних площ на основі дистанційного зондування землі, що включає, зокрема, новітні технології оцінки ризику (розробки наукового центру аерокосмічних досліджень Землі НАН України)» (*Національна академія наук України (<http://www.nas.gov.ua>). – 2018. – 16.08*).

Проблеми розвитку соціальних комунікацій

М. Закіров, д-р політ. наук, заввідділу СІАЗ НБУВ

Взаємозв'язок політичного міфу і суспільного наративу в контексті еволюції соціальних комунікацій

Сучасний світ характеризується парадоксальним поєднанням стрімкого технологічного прогресу з архаїзацією суспільно-політичної свідомості, що формує певні електоральні настрої і зумовлює проведення цілеспрямованих масових політичних акцій. Аналіз політичного міфу ґрунтується на встановленому взаємозв'язку суспільного наративу і міфу як віддзеркалення ментальних і світоглядних уподобань. Міф і суспільний наратив як особлива форма осмислення та інтерпретації історико-політичної реальності перебувають у діалектичному зв'язку. За своєю комунікативною функцією міф і наратив виконують завдання визначення сенсів, а не пошуку і встановлення істини. Розвиток інформаційно-комунікативних технологій сприяв перетворенню політичних міфів і наративів у ефективний засіб реалізації геополітичних проектів.

Ключові слова: політичний міф, наратив, інформаційно-маніпулятивні технології, соціальна комунікація, політичний дискурс.

Актуальність звернення до проблеми політичного міфу зумовлюється істотними змінами комунікативної дійсності сучасного світу, осмислення якої вже не піддається традиційним засобам опису символічного конструювання і політичної легітимації. На глобальному рівні еволюція комунікативної дійсності є безпосереднім і об'єктивним наслідком розвитку інформаційно-комунікативних технологій. На регіональному рівні зазначене явище викликане пострадянськими соціально-політичними трансформаціями, що характеризується актуалізацією традиційних політичних міфів і народженням нових, які, у пошуках власної державної ідентичності, активно продукує політична еліта новостворених країн. Слід підкреслити, що, незважаючи на глобальний характер трансформації комунікативного простору, на практиці гуманістичні якості й ідеологічна спрямованість політичної міфології здебільшого залежать від наявного суспільного наративу, який відтворюється у тому чи іншому суспільстві і віддзеркалює національні традиції та світоглядні вподобання.

Відображенням теоретичної цінності та актуальності досліджень окресленої проблеми є значний обсяг різнопланових досліджень і зростаючий інтерес вітчизняних і зарубіжних дослідників. Зокрема, нові теоретичні підходи до вивчення ролі поняття «політичний міф» у соціальному конструюванні сучасних політичних комунікацій досліджує К. Завершинський [1]. Г. Почепцов висвітлює проблему наративу як типового інструментарію соціального інжинірингу, який дає змогу як утримувати стабільність соціальної системи, так і дестабілізувати її [2]. Локально-регіональні рівні вітчизняного наративу досліджує Я. Верменич [3]. Дослідниця проводить ретроспективний аналіз вітчизняного бачення гранд-нاراتиву як простеження у «великому форматі» основних етапів еволюції України. Наративи як чинники, що впливають на суспільно-

політичну свідомість та дають можливість маніпулювати й конструювати реальність, вивчає О. Щурко [4]. Соціально-філософські аспекти сучасної політичної міфології, що впливають на формування ціннісних і смислових орієнтацій буденної політичної свідомості аналізує Г. Суріна [5, 6]. Дослідниця проводить порівняння міфу і наративу, виявляє у них спільні і відмінні риси з метою визначення і розуміння природи їх впливу на масову свідомість.

Отже, виходячи з наявної потреби всебічного пізнання сучасної політико-комунікативної реальності в сукупності динамічних змін, вбачається за необхідне розширення контексту проблеми взаємозв'язку суспільного наративу і політичного міфу як складових трансформації комунікативного простору.

Незважаючи на тривалу історію створення і використання міфів, що супроводжують людство від часів зародження розумово мотивованої поведінки, проблема наукового осмислення явища перманентно набуває нових якісних характеристик і наповнюється модерним змістом. Значну актуалізацію політичний міф отримав з активним залученням до міфотворчості засобів масової інформації. Черговий етап якісної еволюції засобів конструювання символічних форм пов'язується з розвитком нових інформаційних каналів комунікації і сучасних мережевих систем.

Сучасні міфи найчастіше характеризуються як міфи політичні, під якими розуміється особливий тип міфологічних наративів, покликаних оформляти і зберігати в колективній пам'яті народу його соціально-політичний досвід. Сучасний політичний міф стає елементом буденної політичної свідомості, тому що ірраціонально-чуттєве сприйняття політичної реальності витісняє і заміщує собою раціонально-логічне її розуміння. Міфологія нашого часу транлює сучасній колективній свідомості головним чином наративно-ідеологічні конструкти і кліше, стаючи тим самим засобами обслуговування ідеології, які перетворюють фабулу різноманітних подій на завершений міфо-політичний сюжет [6, с. 9].

Політичний міф можна визначити як соціально-психологічну парадигму, що моделює політичну дійсність за допомогою певного наративу, сповненого символів та архетипів. Міф несе у собі певні політичні ідеї, уявлення та цінності, що як на інтелектуальному, так і на ірраціональному рівні виражають прагнення, почуття та інтереси тієї чи іншої соціальної групи. Політичному міфу властиві наративність, семіотична (символічна) насиченість та «сакральність», що може бути описана як сприйняття тверджень міфу як беззаперечної істини певною соціальною спільнотою [7, с. 31]. Отже, політичний міф виконує важливу соціально-комунікативну функцію шляхом створення певного наративу, що сприймається і засвоюється суспільством як до певної міри спрощене і тому загальнозрозуміле пояснення політико-історичної реальності, що сприяє зміцненню суспільної єдності на основі спільної моделі світосприйняття.

Наратив – міждисциплінарне поняття, що виникло й сформувалось як частина наукового дискурсу історіографії у філософії постмодернізму. У

соціальної психології наратив – це «текст, що містить інформацію про певну подію або низку подій, які відбулися в минулому чи очікуються в перспективі ... через наратив людина осмислює та конструює себе й своє життя» [4, с. 13]. Тобто наратив виконує важливу комунікативну функцію забезпечення взаємодії всередині соціуму у часі і просторі. Він акумулює та транслює власні системи смислів і досвід у цілому за допомогою оповідей у вигляді міфів, легенд, казок, епосу, драм і трагедій, історій, розповідей, жартів, анекдотів, романів тощо. Слід підкреслити, що, з одного боку, здатність бути носієм культури невід’ємна від знання ключових смислів її оповідей; з іншого – ступінь соціалізації індивіда також пов’язаний із рівнем його мовної компетенції, вирішальним фактором якої є здатність розповідати та переказувати історії. Таким чином, на думку дослідників, без наративу не можливі соціальна взаємодія, створення та трансляція різних видів знання, а також становлення особистості [8, с. 30].

Події останніх років показують, що характерною рисою глобалізованого світу і провідним трендом сучасного політичного процесу стає використання цілеспрямованих і спеціальних інформаційних технологій. У контексті нової реальності початково неполітичні суб’єкти соціокультурного процесу та їхня діяльність наповнюються політичним змістом. Досягнутий на сьогодні рівень розвитку інформаційно-комунікаційних технологій дає можливість якісно змінювати традиційні форми, способи і методи політичного впливу на соціально-політичний простір як у середині держав, так і на міжнародній арені, що, у свою чергу, істотно корегує політичні відносини як такі.

Отже, зважене ставлення до практичних проявів зазначеного тренду має виключне значення з огляду на те, що стратегічним напрямом інформаційно-маніпулятивних технологій є забезпечення громадського визнання певних суб’єктів політики, а також відповідних політичних програм, світоглядних ідей, які можуть набувати характеру зовнішньої інформаційної експансії [9, с. 9].

Останнє має виняткове значення для українського суспільства, яке внаслідок трагічних подій останніх років знов переживає стан аномії, який Е. Дюркгейм визначав як: «ціннісно-нормативний вакуум, притаманний для перехідних кризових періодів і станів у розвитку суспільств, періодів коли старі соціальні норми і цінності перестають діяти, а нові ще не встановилися» [10, с. 556]. У таких умовах суспільство починає шукати точки опори у перевірених часом і до певної міри усталених, хоча іноді і примарних, уявленнях, у тому числі і міфах.

Як наголошує Е. Кассірер, «міф завжди поруч з нами і лише ховається в темряві, чекаючи свого часу. Ця година настає тоді, коли всі інші сили, що цементують соціальне життя, з тих чи інших причин втрачають свою міць і більше не можуть стримувати демонічні, міфологічні стихії» [11, с. 60].

Аналіз політичної реальності показує, що історична та політична міфологія у сукупності із сучасними інформаційними технологіями, що дають змогу у найкоротші терміни практично безперешкодно поширювати

інформацію, дедалі більш активно використовується для конструювання певного суспільного нарративу, який включає і згадувані Е. Кассіером «демонічні, міфологічні стихії».

Сучасні конфлікти між державами перетворюються на нарративні конфлікти за свідомість, де важко визначити конкретного супротивника, його стратегічні цілі й передбачити подальші дії, де актори використовують множину маніпулятивних прийомів конструювання реальності, створюють контрольований хаос для доведення суспільства до точки біфуркації, коли воно змінить напрям свого цивілізаційного розвитку. У ХХІ ст., на переконання науковців, «воювати потрібно опосередковано, без формальних декларацій ...здійснюючи “реконструкцію реальності” як альтернативу “нанесення шкоди”, творити нові знання та смисли, “колонізувати державу через колонізацію розуму й свідомості”» [4, с. 14].

Проте ефективно протистояти зазначеним процесам цілком імовірно. Як зазначає Е. Кассіер, зруйнувати політичні міфи неможливо, оскільки вони нечутливі до раціональних аргументів. Але вони можуть допомогти нам зрозуміти противника. «Щоб перемогти ворога, – наголошує Е. Кассіер, – ми повинні знати його. У цьому полягає один із принципів правильної стратегії. Зрозуміти міф – означає зрозуміти не тільки його слабкості і уразливі місця, а й усвідомити його силу» [11, с. 65].

Однак, слід зауважити, що процес політичної міфологізації є неоднозначним явищем. Характер впливу політичних міфів здебільшого залежить від мети, з якою певні політичні міфи відтворюються і розповсюджуються. Позитивний ефект забезпечують міфи, які підтримують історичну наступність, формують та розвивають державну ідентичність, спрямовану на консолідацію громадянського суспільства. Водночас нерідко міфологізація політичної реальності використовується як складова стратегії встановлення політичного домінування на регіональному, загальнонаціональному або геополітичному рівні. Тим самим проблема життєвості міфу часто редукується до обговорення «істинності» того чи іншого академічного дискурсу міфічного, визначення взаємозв'язку міфічного нарративу з ідеологічним. Зокрема, Р. Барт наголошував: «Міфу немає потреби звертатися до несвідомого» або щось «красти», оскільки він являє собою вторинну семіологічну систему, яка перетворює історію в природу, і цікавий людям не власною справжністю, а придатністю до застосування [1, с. 19].

Отже, головна цінність політичного міфу і відповідного суспільного нарративу полягає у його здатності впливати на громадську свідомість і забезпечувати тим самим підтримку конкретних політичних сил. Водночас історична відповідність інформації, яку несе у собі політичний міф, має другорядне значення або взагалі не враховується. Невипадково сучасні дослідники зазначають, що міф і нарратив на сьогодні сприймаються як інструменти обґрунтування особистих і суспільних інтересів, глибоко вкорінених у наших пізнавальних психолінгвістичних структурах.

Характеристики міфу і наративу збігаються перш за все за їх основною функцією – смислоутворенням, а не пошуком істини [6, с. 9].

Вищезазначене приводить нас до логічного висновку, що політичний міф – завжди наратив «конкретної групи». У такому сенсі політичний міф обґрунтовує і підтверджує на практиці претензії певної політичної групи на гегемонію, артикулює на практиці її політичну суверенність, заохочує політичний опір меншості і аргументацію практичних дій для скасування небажаних установ. Таким чином, міф може «драматизувати» політичну історію, освячувати політичний устрій з минулого або сьогодення, надихати членів політичної спільноти за допомогою відсилання до героїчного майбутнього. Отже, будь-яка група, яка позбавлена можливості політичного існування і прагне його знайти, може за допомогою політичного міфу почати виправдання насильницьких дій (змови, війни і т. п.), залучаючи при цьому в політичне життя раніше неполітичні за своєю життєдіяльністю групи [1, с. 20].

Екстраполяція зазначеної моделі поведінки уявної політичної групи на світову історію дає змогу наочно пересвідчитися, що саме за таким сценарієм розвивалися події всіх без винятку революцій або інших, не менших за своїми наслідками соціально-політичних потрясінь. Протягом століть, від лозунгу Великої французької революції 1789–1794 рр. «Мир – хижинам, війна – палацам!» до сучасності, механізм організації політичних акцій регіонального або геополітичного масштабу у своїх основних рисах залишився незмінним. Спочатку створюється політичний міф, який містить у собі більш-менш чітко сформульовані пояснення існуючих у суспільстві проблем і визначає винуватців. Згодом, на основі пропонованого політичного міфу, який активно поширюється в інформаційному просторі, формується певний суспільний наратив як інструмент осмислення політичної реальності і керівництво до дії.

З огляду на вищезазначене, важливою ланкою дослідження комунікативних процесів і виникнення політичних ідентичностей є дослідження міфічних підстав політичної пам'яті, яка стає основою формування певних політичних міфів і створення відповідного суспільного наративу. Причому детальний аналіз конкретного наративу, який з більшою або меншою цілеспрямованістю декларується політичними або соціальними елітами, свідчить, що вони намагаються не лише створювати певним чином декорований варіант дійсності, але і намагаються вкласти у нього конкретні ідеї.

Як вказує Ж. Ліотар, мета існування подібного наративу – розповідь про успіхи або невдачі, які вінчають героїв і надають свою легітимність громадським інститутам. «Таким чином, оповідання дозволяють, з одного боку, визначити критерії компетентності, властиві суспільству, в якому вони розповідаються, а з іншого – оцінити, завдяки цим критеріям, результати, які в ньому досягаються або можуть бути досягнуті» [12, с. 323–324].

Причому за певних обставин мова може йти про наратив, який має змусити людей оцінювати події з позиції або доволі віддаленої від

реальності, або принаймні однобічної і спрощеної. З історичної точки зору відправним пунктом зазначеної форми осмислення минулого може служити певне виділене із загального контексту явище і його, відповідним чином, інтерпретовані наслідки, які наратив, що формується, має розповсюдити і закріпити у суспільній свідомості.

Зокрема, Л. Нагорна підкреслює, що застосування схеми «метрополії – колонії» до українських реалій, дихотомій «свій – чужий», «імперія – колонія», «гнобитель – гноблений», ідеї народу-жертви і «топосу поразок», стали лейтмотивом національного наративу. Дослідниця наголошує, що вони прищеплюють суспільній свідомості систему стереотипів і міфів: «... які в сумі створюють викривлену картину буття української нації у часі і в просторі, її взаємин із сусідами й імперськими структурами, її статусу на той момент, коли Україна увійшла у коло незалежних держав» [13, с. 148].

Таким чином, з одного боку, політична влада намагається позиціонувати себе як захисницю від ворожих зазіхань, загрози поневолення, а з іншого – пояснює наявні негаразди минулим поневоленням становищем. Крім того, політична влада не лише шукає підтримки як переможниця протиправного режиму, а й намагається залучити суспільство у співавторі всього як позитивного так і, головне, негативного, що відбувається у реальності. Поряд із зазначеними, доволі прозорими, політичними поясненнями виникнення саме такого наративу у вітчизняному історико-політичному дискурсі існує й інше, безпосередньо пов'язане з механізмом формування політичного міфу, який має ірраціональну природу.

Зокрема, як зазначає Я. Верменич, «коли спільноті середньовіччя чи раннього нового часу приписується здатність до раціонального цілепокладання (на зразок “одвічного прагнення” українського народу до “возз’єднання” з російським чи послідовного обстоювання українцями на всіх етапах свого розвитку ідеї власної національної державності), такий суб’єктивізм здатен знецінити навіть серйозне прирощення наукових знань. Коли ж при цьому у фокусі виявляється протиставлення “ми – вони”, і “наше” наділяється найвищими чеснотами, а “чуже” представляється як смертельна загроза, історія взагалі втрачає раціональну основу» [3, с. 9]. Саме небезпека поринути в ірраціональне світосприйняття, втратити об’єктивне бачення історичного минулого може стати на заваді виробленню ефективної державної політики, адекватної сучасним викликам і такої, що враховує не лише безперечно загрозливі і відверто ворожі зовнішні зазіхання, але з неменшою прискіпливістю визначає внутрішні проблеми.

Як зауважує А. Баумейстер, «... нашу історію ми й досі розуміємо як послідовність трагічних подій: пригнічення, придушення, криваві повстання та війни, трагедії ХХ ст. Звичка до трагічного погляду на історію створила в українцях комплекс жертви. Навіть здобувши незалежність, ми не бажаємо розлучатися із цим комплексом і підтримуємо його теоріями змов, концепціями внутрішніх і зовнішніх ворогів» [14].

Аналіз інформаційного простору показує, що зазначений Я. Верменич суб’єктивізм уже став реальністю і значною мірою впливає на формування

суспільного наративу і таким чином здатний негативно впливати на формування соціуму. Ж. Ліотар наголошував: «... Наратив здійснює свою компетенцію не тільки в сфері денотативних, які розкривають істину, висловлювань, але також і прескриптивних, що претендують на справедливість» [11, с. 326]. Тобто оцінки, настанови і цінності, які містить у собі наратив не лише пояснюють реальність через спрощене, однобічне пояснення складних і неоднозначних явищ, але і формує відповідний сценарій суспільної поведінки, визначає вектор розвитку, формує суспільний і, певною мірою, навіть науковий дискурс. У випадку формування негативно спрямованого наративу ми отримуємо і відповідний негативний сценарій соціально-політичного розвитку.

Зокрема, А. Баумейстер наголошує: «... Якщо у нас немає опори в минулому, нам дуже важко ставити позитивні цілі на осяжне майбутнє. Сила прикладів є дуже великою. Якщо минуле не пропонує нам надихаючих зразків, ми втрачаємо впевненість. Виникає фаталістичне відчуття неминучості провалу всіх добрих починань. Але насправді все зовсім не так, як нам це малює трагічна уява нашої традиційної історіографії. Наші розмови про “молоду державу”, про те, що українські еліти не мають державницького мислення (адже в нас ніколи не було своєї держави), досить спритно “привласнюють” собі на користь російські ідеологи» [14]. Отже, необхідність створення позитивної політичної міфології, що сприятиме відповідним змінам суспільного наративу зумовлюється не лише внутрішніми потребами формування позитивного способу політичного мислення, але й відповідає інтересам ефективної протидії зовнішнім впливам. Разом з тим, вибудовуючи основу нового суспільного наративу, слід зберігати максимально можливий рівень самоіронії як запоруку збереження адекватності самооцінки і світосприйняття як у минулому, так і сьогодні.

Невипадково Я. Верменич підкреслює надзвичайну важливість того, щоб у творенні «національних історій» не збиватися на манівці некритичного «країнолюбства», національної мегаломанії. Дослідниця нагадує застереження відомого німецького історика-теоретика Й. Рюзена: набуття ідентичності й самоповаги шляхом відмежування свого життєвого простору від простору інших і наділення «свого» позитивними, а «чужого» негативними оцінками в історієписанні здатне призводити до оцінного маніхейства, репроективної телеології, знецінювальної маргіналізації інших [3, с. 8]. Намагання вибудовувати історичну самоповагу на основі зневажання історії і досягнень інших країн, безпідставного завищення цінності окремих здобутків власного минулого у підсумку виявиться не менш шкідливим за наратив «топосу поразок».

Отже, міф і суспільний наратив як особлива форма осмислення і інтерпретації історико-політичної реальності перебувають у діалектичному зв'язку. За своєю комунікативною функцією міф і наратив виконують завдання визначення сенсів, а не пошуку і встановлення істини. Політичні міфи продукуються окремими соціальними групами з метою організації певних політичних дій, а також для легітимізації політичної влади шляхом

формування на їх основі певного суспільного інтегрального наративу. Розвиток інформаційно-комунікативних технологій сприяв перетворенню політичних міфів і наративів з інструменту обґрунтування і реалізації політичних і соціальних інтересів у середині держави в ефективний засіб реалізації геополітичних проєктів. Таким чином, важливою частиною ефективної державної інформаційної політики є штучне й цілеспрямоване конструювання політичних міфів і відповідних суспільних наративів. З огляду на зазначене, важливим виглядає подальше дослідження прикладних аспектів поставленої проблеми.

Список використаних джерел

1. *Завершинский К. Ф.* Политический миф в структуре современной символической политики / К. Ф. Завершинский // Вестн. СПбГУ. – 2015. – Вип. 2. – С. 16–25.
2. *Почепцов Г.* Наратив як інструментарій: від літературознавства до боротьби з тероризмом / Г. Почепцов // Політ. менеджмент. – 2008. – № 4. – С. 3–11.
3. *Верменич Я.* Локально-регіональні виміри вітчизняного наративу / Я. Варменич // Укр. іст. журн. – 2013. – № 5. – С. 4–23.
4. *Щурко О.* Роль і значення наративу у сучасних гібридних конфліктах / О. Щурко // S.P.A.C.E. – 2017. – № 7. – С. 13–16.
5. *Суріна Г.* Міфологізація буденної політичної свідомості в українському соціумі / Г. Суріна // Актуальні проблеми філософії та соціології. – 2015. – Вип. 3. – С. 155–160.
6. *Суріна Г.* Функціонування міфу і наративу в сучасній масовій свідомості / Г. Суріна // Грані. – 2016. – № 3. – С. 6–10.
7. *Захаров Д.* Сутнісні характеристики політичного міфу / Д. Захаров, Н. Ніколаєнко // Вісн. Донец. нац. ун-ту ім. Василя Стуса, Сер.: Політичні науки. – 2017. – № 2. – С. 30–33.
8. *Кондрико А.* Новітні тенденції функціонування особистісних наративів у сучасному мас-медійному дискурсі / А. Кондрико // Образ. – 2014. – Вип. 15. – С. 29–35.
9. *Закіров М.* Сучасні інформаційно-комунікативні технології як фактор еволюції соціально-політичних відносин / М. Закіров // Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського. – Вип. 46. – 2017. – С. 7–20.
10. *Дюркгейм Э.* О разделении общественного труда / Э. Дюркгейм // Метод социологии. – Москва, 1990. – 575 с.
11. *Кассирер Э.* Техника современных политических мифов / Э. Кассирер // Вестн. МГУ. Сер. 7, Философия. – 1990. – № 2. – С. 58–65.
12. *Гірін Є.* Особливості вияву наративів Жана-Франсуа Ліотара у соціально-політичному дискурсі сучасної України / Є. Гірін // Вісн. Львів. ун-ту. Серія філос.-політолог. студії. – 2015. – Вип. 6. – С. 322–328.
13. *Нагорна Л.* Соціокультурна ідентичність: пастки ціннісних розмежувань / Л. Нагорна. – Київ, 2011. – 272 с.

14. *Баумейстер А.* Новий погляд на історію, або як нам позбутися комплексу жертви [Електронний ресурс] / А. Баумейстер // День. – Режим доступу: <https://day.kyiv.ua/uk/blog/suspilstvo/novu-poglyad-na-istoriyu-abo-yak-nam-pozbutysya-kompleksu-zhertvy>. – Назва з екрана.

До уваги держслужбовця

Ю. Фіх, завідувач сектору НБУВ

Історія України у виданнях видавництва «Темпора»: Список літератури з фондів Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського (2002–2017 рр.)

1. Авраменко Н. Спомини запорожця / Н. Авраменко. – Київ : Темпора, 2007. – 456 с.

ВС47032

2. Архирейський Д. В. Махновська веремія. Тернистий шлях Революційної повстанської армії України (махновців) 1918-1921 рр. / Дмитро Архирейський ; худож. Тарас Штик. – Київ : Темпора, 2015. – 294, [8] с. : іл. – (Militaria Ucrainica).

ВС60172

3. Бжеський Р. Прелюдія поступу (вістниківський доробок 1924–1934 років) : [праці] / Роман Бжеський ; Ін-т історії України НАН України ; упоряд.: В. Бойко, Т. Демченко ; відп. ред. Г. Боряк. – Київ : Темпора, 2016. – 471, [12] с. : іл.

ВА804137

4. Бондар-Терещенко І. У задзеркаллі 1910-30-их років / Ігор Бондар-Терещенко. – Київ : Темпора, 2009. – 519, [8] с. : іл.

ВС49753

5. Бояновська Е. М. Микола Гоголь: між українським і російським націоналізмом / Едита М. Бояновська ; пер. з англ. А. Бондар. – Київ : Темпора, 2013. – 608 с. – Бібліогр.: с. 589-602. – Пер. изд.: Nikolai Gogol. Between Ukrainian and Russian nationalism / Edyta M. Wojanowska. – 2007.

ВА767404

6. Брехуненко В. А. "Дивна то і несказанна мужність...". Козаки у Хотинській війні 1621 року / Віктор Брехуненко ; [худож. Сергій Шаменков]. – Київ : Темпора, 2013. – 119 с. : іл. – (Militaria Ucrainica).

ВС56450 ; Онищенко О.С. ВС360

7. Брехуненко В. А. Програна битва виграної війни. Битва під Берестечком 1651 року / Віктор Брехуненко ; худож. Сергій Шаменков. – Київ : Темпора, 2013. – 115 с. : іл. – (Militaria Ucrainica).

BC56449 ; Онищенко О.С. BC378

8. Брехуненко В. А. Східна брама Європи. Козацька Україна в середині XVII – XVIII ст. / В. А. Брехуненко; НАН України, Ін-т укр. археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського. – Київ : Темпора, 2014. – 503 с.

BC58741

9. Брюховецький В. Віктор Петров: верхи долі – верхи і долі : [збірник] / В'ячеслав Брюховецький. – Київ : Темпора, 2013. – 167 с. : фот.

BC56660

10. Вирок Українській революції: "Справа ЦК УПСР" / НАН України, Ін-т історії України, Галуз. архів Служби безпеки України ; упоряд. Тетяна Осташко, Сергій Кокін ; [наук. ред. Р. Пиріг]. – Київ : Темпора, 2013. – 686 с. : фот.

BC57566

11. Вронська Т. Упокорення страхом: сімейне заручництво у каральній практиці радянської влади (1917–1953 рр.): [наук. дослідж.] / Тамара Вронська. – Київ : Темпора, 2013. – 630 с. : іл.

BC57565

12. Галаган М. М. З моїх споминів : (1880-ті- 1920р.) / М. М. Галаган ; передм., комент. Т. Осташко, В. Соловійова. – Київ : Темпора, 2005. – 656 с. : фот.

BC40998

13. Галушко К. Ю. Консерватор на тлі доби. В'ячеслав Липинський і суспільна думка європейських "правих" / К. Ю. Галушко. – Київ : Темпора, 2002. – 288 с. : іл. – (Vita Memoriae).

AO264189

14. Галушко К. Ю. Народи, етноси, нації...Знайди відмінності / К. Ю. Галушко. – Київ : Темпора, 2007. – 72 с. – (Серія "Likbez-Абетка").

BA708849

15. Галушко К. Украинский национализм: ликбез для русских, или Кто и зачем придумал Украину / Кирилл Галушко. – Изд. 2-е, доп. – Киев : Темпора, 2012. – 635 с. : рис., 1 схема.

BC53975

16. Генеалогія української шляхти. Послужні списки погарської шляхти 1772–1781 рр. "Описаніє" ніжинської шляхти 1784 р. / упоряд. та вступ. ст. І. Ситий ; Чернігів. іст. музей ім. В. В. Тарновського. – Київ : Темпора, 2008. – 232 с.

ВА708854

17. Гетьман : нариси до історії мазепіани [в 2 т.]. – Київ : Темпора, 2009.

Т. 1 : Шляхи / упоряд.: О. Ковалевська, О. Кресін, С. Паленко [та ін.]. – 270 с. : іл.

Т. 2 : Осмислення / О. Ковалевська, В. Панченко, В. Станіславський ; упоряд. О. Ковалевська. – 365 с. : іл.

В352424/1–2

18. Громадська думка : щоден. політ., екон. і літ. газета, 1905–1906 : анот. сист. покажч. / упоряд.: І. М. Старовойтенко, Ю. С. Горбач, Л. І. Кузьменко; НАН України, Ін-т укр. археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. – Київ : Темпора, 2011. – 452 с.

ВС52198 ; Онищенко О.С./ВС223

19. Дашкевич Я. "...Учи неложними устами сказати правду" : іст. есеїстика (1989–2008) / Ярослав Дашкевич ; авт. передм. І. Гирич ; НАН України, Ін-т укр. археографії та джерелознав. ім. М. С. Грушевського, Львів. від-ня. – Київ : Темпора, 2011. – 828 с. : фот.

ВС51467

20. Договори і постанови = Договоры и постановления / розчитка тексту та упоряд. О. Алфьоров. – К. : Темпора, 2010. – 152 с.

ВС49772; Лук'яненко Л.Г. ВС13

21. Донцов Д. І. Рік 1918, Київ / Дмитро Донцов. – Київ : Темпора, 2002. – 206, [1] с. : фот. – (Vita memoriae).

Коваль В.С. А07

22. Дорошенко Д. І. Історія України 1917–1923 рр. : в 2 т. / Д. І. Дорошенко ; упоряд., авт. передм. та комент. К. Ю. Галушко. – Київ : Темпора, 2002. – (Vita Memoriae).

Т. 1 : Доба Центральної Ради. – 320 с. : фот.

Т. 2 : Українська Гетьманська Держава 1918 року. – 351 с. : фот.

В346967/ 1–2

23. Дорошенко Д. І. Мої спомини про давнє минуле (1901–1914 роки) / Д. І. Дорошенко ; ред. А. Троскот ; передм. К. Галушко. – Київ : Темпора, 2007. – 272 с. : іл.

ВА685944

24. Дорошенко Д. І. Мої спомини про недавнє минуле (1914–1920 роки) / Д. І. Дорошенко ; ред. А. Троскот. – Київ : Темпора, 2007. – 632 с. : іл.

ВА685945

25. Дорошенко Д. Слов'янський світ у його минулому й сучасному / Дмитро Дорошенко. – Київ : Темпора, 2010. – 783 с. : іл.

ВА728715

26. Єфремов С. О. Щоденник (1.01.1895 – 4.02.1896). Про дні минулі (1876–1907) : спогади / Ін-т укр. археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського НАНУ, Ін-т рукопису НБУ ім. В. Вернадського ; Єфремов Сергій Олександрович ; упорядкув., вступ. ст.: І. Гирич. – Київ : Темпора, 2011. – 790 с.

ВС52454; Онищенко О.С./ВС221

27. Жданович. О. Воїни степів. Гуни на території України / О. Жданович. – Київ : Темпора, 2017. – 76 с.

ВС63754

28. Жданович. О. Зі Скандинавії у Причорномор'я. Військове мистецтво готів на теренах України / О. Жданович. – Київ : Темпора, 2017. – 96 с.

ВС63753

29. Залізник Л. Л. Стародавня історія України / Л. Л. Залізник. – Київ : Темпора, 2012. – 541, [10] с. : іл.

ВС53974

30. "Історія України-Русі" у листуванні Миколи Аркаса з Василем Доманицьким. 1906–1909 рр. / упоряд.: І. Старовойтенко ; ред.: Ю. Олійник ; НАН України, Ін-т укр. археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського. – Київ : Темпора, 2009. – 343 с.

ВС49791 ; Онищенко О.С./ВС205

31. Казакевич Г. Відгомін карниксів. Військові традиції давніх кельтів на землях України IV – I ст. до н.е. / Г. Казакевич. – Київ : Темпора, 2008. – 112 с. – (Militria Ucrainica).

ВС46973

32. Капустянський М. Похід українських армій на Київ-Одесу в 1919 році / М. Капустянський ; Уривки зі спогадів / Є. Маланюк. – Київ : Темпора, 2004. – 558 с.: іл. – (Vita Memoriae).

BC40033

33. Кентржинський Б. Мазепа / Богдан Кентржинський ; [пер. Олег Король]. – Київ : Темпора, 2013. – 495 с. – Бібліогр.: с. 414-420. – Пер. изд.: Mazepa / Bohdan Kentrschynskij. – Stockholm, 1962.

BA781026

34. Ковалевська О. Іконографія Івана Мазепи в образотворчому мистецтві ХХ- поч. ХХІ ст. / Ольга Ковалевська ; НАН України, Ін-т історії України. – Київ : Темпора, 2013. – 419 с. : іл.

BC56470

35. Ковалевська О. Іван Мазепа: у запитаннях та відповідях / О. Ковалевська. – Вид. 2-ге, допов. і випр. – Київ : Темпора, 2008. – 200 с. : іл.

BA715956

36. Ковальчук М. Невідома війна 1919 року: українсько-білогвардійське збройне протистояння : монографія / М. Ковальчук. – Київ : Темпора, 2006. – 576 с.

BC43172

37. Кулаковський П. Чернігово-Сіверщина у складі Речі Посполитої (1618–1648) : Моногр. / П. Кулаковський ; Нац. ун-т "Остроз. акад.". – Київ : Темпора, 2006. – 496 с.

BA678732

38. Кульчицький С. Червоний виклик : історія комунізму в Україні від його народження до загибелі : в 3 кн. / Станіслав Кульчицький. – Київ : Темпора, 2013 .

Кн. 1. – 503 с.

Кн. 2. – 627 с.

Кн. 3. – 386 с.

V354905/1–3

39. Кучерук О. Київ 1917–1919. Адреси. Події. Люди : [путівник] / О. Кучерук. – Київ : Темпора, 2008. – 155с. : іл. + дод. (1 арк. карт).

BA708822

40. Кучерук О. С. Хронічка мала, або опис подій до шкіл Братських Київських, зовумих нині Академією, дотичних, во славу превелебних отців наших митрополитів Київських Кир Ісаї Копинського та Кир Петра Могили,

а також вічнопам'ятної пані Галшки Гулевичівни маршалкової Мозирської Стефанової Лозчиної, писаної в монастирі Печерському Київському недостойним братом Тарасієм року Божого... / О. С. Кучерук. – Київ : Темпора, 2005. – 129 с.

ВА663726

41. Кушпет В. Старцтво: мандрівні співці-музиканти в Україні (XIX – поч. XX ст.) / В. Кушпет. – Київ : Темпора, 2007. – 592 с.

ВС43783

42. Левицька М. Коротка історія тракторів по-українськи / Марина Левицька ; пер. [з англ.] Олекса Негребецький. – Київ : Темпора, 2013. – 301, [1] с. – Бібліогр.: с. [302]. – Пер. изд. : A short history of tractors in Ukainian / Marina Lewuska. – 2005.

ВА767518

43. Леп'явко С. Чернігів. Історія міста / Сергій Леп'явко. – Київ : Темпора, 2012. – 431 с. : іл. – Бібліогр.: с. 425–431.

ВС53311

44. В'ячеслав Липинський та його доба : наук. зб. : [в 4 кн.] / під ред. Юрія Терещенка ; упоряд.: Т. Осташко, Ю. Терещенко ; Союз гетьманці-державників, Центр соціогуманіт. дослідж. ім. В. Липинського. – Вид. 2-ге, доопрац. та допов. – Київ : Темпора, 2010–2015.

Кн. 1. – 2010. – 559 с. : фот.

Кн. 2. – 2010. – 623 с.

Кн. 3 / Укр. вільна акад. наук у США. – 2013. – 795 с. : фот.

Кн. 4 / Східноєвроп. дослід. ін-т ім. В. К. Липинського (Філадельфія), Укр. нац. музей у Чикаго. – 2015. – 823 с.

В352403/1 – 4

45. Лободаєв В. М. Революційна стихія. Вільнокозацький рух в Україні 1917–1918 рр. / В. М. Лободаєв. – Київ : Темпора, 2010. – 671 с.

ВС49315

46. Мазепа І. Україна в огні й бурі революції 1917–1921 / Ісак Мазепа. – Київ : Темпора, 2003. – 608 с. : іл. – (Vita Memoriae).

ВС38125

47. Іван Мазепа та його доба: історія, культура, національна пам'ять : матеріали міжнар. наук. конф., 15–17 жовт. 2008 р., Київ, Полтава / Нац. ун-т "Києво-Могилян. акад." ; ред.: В. Брюховецький. – Київ : Темпора, 2008. – 486 с.

ВА710558

48. Мазепіана: матеріали до бібліографії (1688–2009) / уклад.: О. Ковалевська; Ін-т історії України НАН України. – Київ : Темпора, 2009. – 248 с.

ВА719136

49. Марков Є. Нариси Криму. Картини кримського життя, історії та природи / Євген Марков ; пер. з рос. С. Іванюк ; ред. А. Троскот. – Київ : Темпора, 2007. – 584 с.: іл.

ВС44201

50. Михайловський В. Еластична спільнота. Подільська шляхта в другій половині XIV – 70-х роках XVI ст. / Віталій Михайловський. – Київ : Темпора, 2012. – XXI, 448, [18] с. : фот.

ВС53378

51. Мозолевський Б. М. Скіфський степ / Б. М. Мозолевський. – Київ : Темпора, 2005. – 192 с. : іл.

ВС42674

52. Монолатій І. Українські легіонери. Формування та бойовий шлях Українських Січових Стрільців 1914–1918 / І. Монолатій. – Київ : Темпора, 2008. – 88 с. – (Militria Ucrainica).

ВС46972

53. Нестеренко П. В. Історія українського екслібриса : монографія / П. В. Нестеренко. – Київ : Темпора, 2010. – 328 с.

СО30074

54. Новікова К. На перехресті світу і духу : корот. нарис про сакрал. живопис України / Катерина Новікова. – Київ : Темпора, 2013. – 326, [1] с. : кольор. іл.

ВА767409

55. Однороженко О. Українська руська еліта доби Середньовіччя і раннього Модерну: структура та влада / О. Однороженко ; ред.: Ю. Олійник, Ю. Желєзна. – Київ : Темпора, 2011. – 421 с.

ВА741896

56. Орлик П. С. Діаріуш подорожній, який в ім'я Троїці найсвятішої, розпочатий в року 1720 місяця жовтня дня 10-го : в 5 т. / Пилип Орлик ; упоряд. О. Ковалевська. – Факсим. вид. – Київ : Темпора, 2013.

Т. 1 / передм. О. Ковалевська ; вступ. ст. І. Дмитришин. – 571 с.

Т. 2. – 819 с.

Т. 3. – 861 с.

Т. 4. – 899 с.

Т. 5. – 1009 с.
В355175/1–5

57. Пагіря О. Карпатська Січ: військове формування Карпатської України / О. Пагіря. – Київ : Темпора, 2010. – 152 с. – (Militaria Ucrainica).
ВС49788

58. Палієнко М. Г. Архівні центри української еміграції (створення, функціонування, доля документальних колекцій) : монографія / М. Г. Палієнко ; Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. – Київ. : Темпора, 2008. – 688 с.
ВС46955; ВС46306

59. Палієнко М. Г. "Кієвская старина" у громадському та науковому житті України (кінець ХІХ – початок ХХ ст.) : монографія / М. Г. Палієнко ; Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. – Київ : Темпора, 2005. – 384 с.
ВА672367

60. Палієнко М. Г. "Кієвская старина" (1882–1906) : сист. покажч. змісту журн. / М. Г. Палієнко ; Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. – Київ : Темпора, 2005. – 606 с.
ВА672369

61. Палієнко М. Г. "Кієвская старина" (1882–1906) : хронол. покажч. змісту журн. / М. Г. Палієнко ; Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. – Київ : Темпора, 2005. – 480 с.
ВА672210

62. Примост В. Єврей – це фах : нариси історії євреїв в Україні : неполіткоректні історії / Валерій Примост. – Київ : Темпора, 2014. – 614, [1] с.
ВА775356

63. Розумовська М. Розумовські. Родина при царському дворі / Марія Розумовська ; пер. з нім. Ігор Андрущенко. – Київ : Темпора, 2015. – 319 с. – Бібліогр.: с. 315-319. – Пер. изд.: Die Rasumovskys. Eine Familie am Zarenhof / Maria Rasumovsky. – 1998.
Österr. Bibl. №7619

64. Семенюк М. Скульптурна Шевченкіана / М. Семенюк. – Київ : Темпора, 2007– .
Кн. 1 : Пам'ятники Т. Г. Шевченку, встановлені за кордоном. – 2007. – 68 с. : іл.
В350385/Кн. 1

65. Синиця Є. В. Перунові діти. Військова справа слов'ян на початку Середньовіччя / Євген Синиця. – Київ : Темпора, 2012. – 275, [2] с. : іл. – (Militaria Ucrainica).

BC53426

66. Ситий. І. Козацька Україна: печатки, герби, знаки та емблеми кінця XVI–XVIII століть / І. Ситий. – Київ : Темпора, 2017. – 972 с.

BC63817

67. Сідак В. Полковник Петро Болбочан: трагедія українського державника / В. Сідак, Т. Осташко, Т. Вронська. – Київ : Темпора, 2004. – 414 с. – (Vita Memoriae).

BA657322

68. Сідак В. Полковник Петро Болбочан: трагедія українського державника / В. Сідак, Т. Осташко, Т. Вронська. – Вид. 2-ге, допов. – Київ : Темпора, 2009. – 426 с.

BA729506

69. Сідак В. С. Спецслужба держави без території: люди, події, факти: військова розвідка та контррозвідка ДЦ УНР в екзилі 1926–1936 рр. / В. С. Сідак, Т. В. Вронська. – Київ : Темпора : Вид-во Нац. акад. СБ України, 2003. – 240 с. : іл. – (Vita Memoriae).

BA640875

70. Скоропадські. Родинний альбом : у 2 кн. / упоряд.: Т. Осташко, Ю. Терещенко. – Київ : Темпора, 2014.

Кн. 1. – 503 с. : фот.

Кн. 2. – 495 с. : фот.

B355195/1, 2

71. Скрипка Т. Родові гнізда Драгоманових-Косачів: їх устрій та культура / Тамара Скрипка. – Київ : Темпора, 2013. – 655 с. : іл.

BC56533

72. Смолій В. Богдан Хмельницький: соціально-політичний портрет / Валерій Смолій, Валерій Степанков ; Ін-т історії України НАН України. – 3-тє вид., допов. – Київ : Темпора, 2009. – 679 с.

BC49317

73. Смолій В. А. Петро Дорошенко: політичний портрет : [монографія] / Валерій Смолій, Валерій Степанков ; НАН України, Ін-т історії України. – Київ : Темпора, 2011. – 632 с. : портр.

BC51890

74. Сокирко О. Конотопська битва 1659 р. : триумф в час Руїни / О. Сокирко. – Київ : Темпора, 2008. – 69 с. – (Militaria Ucrainica).
BC46974

75. Сокирко О. Лицарі другого сорту. Наймане військо Лівобережної Гетьманщини 1669–1726 рр. / О. Сокирко. – Київ : Темпора, 2006. – 279 с. : іл.
BA697423

76. Сополига М. Українці Словаччини: матеріальні вияви народної культури та мистецтва / М. Сополига ; пер.: Л. Белей. – Київ : Темпора, 2011. – 336 с.
CO30685

77. Старовойтенко І. Євген Чикаленко: людина на тлі епохи : монографія / І. Старовойтенко; НАН України, Ін-т укр. археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського. – Київ : Темпора, 2009. – 544 с.
BC48547

78. Терещенко Ю. Український патріот з династії Габсбургів / Ю. Терещенко, Т. Осташко. – Київ : Темпора, 2008. – 382 с. : іл.
BC46308 ; Österr.bibl./№5954 ; BC46955

79. Терещенко Ю. І. Український патріот із династії Габсбургів / Ю. Терещенко, Т. Осташко. – Вид. 2-ге, допов. – Київ : Темпора, 2011. – 407 с. : іл.
BC52502

80. Тинченко Я. Ю. Війська Ясновельможного Пана Гетьмана. Армія Української Держави, травень-грудень 1918 р. / Ярослав Тинченко ; худож. Богдан Піргач. – Київ : Темпора, 2014. – 151, [6] с. : іл., фот. – (Militaria Ucrainica).
BC57753

81. Тинченко Я. Ю. Військово-морські сили України, 1917–1921 / Ярослав Тинченко ; худож. Богдан Піргач. – Київ : Темпора, 2012. – 114, [12] с. : фот., іл. – (Militaria Ucrainica).
BC53990

82. Тинченко Я. Ю. Герої українського неба : Пілоти Визвольної війни 1917–1920 рр. : [дослідження] / Ярослав Тинченко ; худож. Тарас Штик. – Київ : Темпора, 2010. – 192, [4] с. : іл., фот. – (Militaria Ucrainica).
Табачник Д.В./BC441

83. Тинченко Я. Ю. Новітні Запорожці. Війська Центральної Ради, березень 1917 – квітень 1918 / Ярослав Тинченко ; худож. Богдан Піргач. – Київ : Темпора, 2010. – 111 с. : іл., фотогр. – (Militaria Ucrainica).

Табачник Д.В./BC442

84. Тинченко Я. Офіцерський корпус Армії Української Народної Республіки (1917–1921) : біогр. довід. : в 2 кн. / Я. Тинченко. – Київ : Темпора, 2007–2011.

Кн.1. – 2007. – 535 с. : іл.

Кн. 2 . – 2011. – 422 с. : іл.

C10731/1

85. Тинченко Я. Ю. Панцирні потяги, панцирники та залізничні війська у Визвольній війні 1917–1920 рр. / Ярослав Тинченко ; худож. Тарас Штик. – Київ : Темпора, 2012. – 107, [4] с. : фот. – (Militaria Ucrainica).

BC53991

86. Тинченко Я. Ю. Під зіркою Давида. Єврейські національні формування в Україні в 1917–1920 роках / Ярослав Тинченко ; худож. Богдан Піргач. – Київ : Темпора, 2014. – 166, [4] с. : іл. – (Militaria Ucrainica).

BC57658

87. Тинченко Я. Символи нескореної держави. Нагороди уряду Української Народної Республіки : [іст.-краєзнав. нарис] / Ярослав Тинченко. – Київ : Темпора, 2016. – 210, [24] с. : фот. – (Militaria Ucrainica).

BC62207

88. Тинченко. Я. 1919. Дієва армія УНР, листопад 1918 – листопад 1919р. / Ярослав Тинченко. – Київ : Темпора, 2017. – 164 с.

BC63756

89. Тинченко Я. Українські збройні сили, березень 1917 р. – листопад 1918 р. (організація, чисельність, бойові дії) / Ярослав Тинченко. – Київ : Темпора, 2009. – 455, [22] с. : фот.

BC49318

90. Українська держава (квітень – грудень 1918 року). Документи і матеріали : у 2 т. / редкол.: В. Верстюк (відп. ред.) [та ін.] ; упоряд.: Р. Пиріг (керівник) [та ін.] ; НАН України, Ін-т історії України, Центр. держ. архів вищ. органів влади і упр. України. – Київ : Темпора, 2015. – (Серія "Джерела до вивчення історії Української революції").

Т. 1. – 789 с. : іл.

Т. 2. – 411 с. : іл.

B356030/1,2

91. Харук А. "Анатра". Літаки одеського авіабудівного підприємства 1910–1924 рр. / А. Харук, В. Кондратьєв, М. Хайрулін. – Київ : Темпора, 2008. – 80 с. – (Militria Ucrainica).

BC46975

92. Харук А. Мрія про крила : історія укр. авіац. пром-сті 1910-1991 рр. / Андрій Харук. – Київ : Темпора, 2010. – 295 с. : фот.

BA738337

93. Чеботарів М. Ю. Визвольні змагання очима контррозвідника : документальна спадщина Миколи Чеботаріва / М. Ю. Чеботарів ; упоряд. та авт. вступ. ст. В. С. Сідак. – Київ : Темпора, 2003. – 287 с. – (Vita Memoriae).

BA640852

94. Чикаленко Є. Х. Листування. 1902–1929 роки / Є. Х. Чикаленко, В. К. Винниченко; НАН України, Ін-т укр. археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського, Ін-т рукопису, Центр. держ. архів вищ. органів влади та упр. України. – Київ : Темпора, 2010. – 447 с.

BC50499

95. Чикаленко Є. Листування, 1903–1928 роки / Євген Чикаленко, Сергій Єфремов ; упоряд. та вступ. ст. І. Старовойтенко ; наук. ред. Н. Миронець ; НАН України [та ін.]. – Київ : Темпора, 2010. – 384 с. : рис., табл.

BC50189

96. Євген Чикаленко, Андрій Ніковський. Листування. 1908–1921 роки / уклад.: Н. Миронець, Ю. Середенко, І. Старовойтенко; НАН України, Ін-т укр. археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського, Ін-т рукопису. – Київ : Темпора, 2010. – 447 с.

BC50239

97. Чикаленко Є. Х. Спогади. (1861–1907) / Є. Х. Чикаленко ; передм. В. Шевчука. – Київ : Темпора, 2003. – 416 с. : фот. – (Vita Memoriae).

BC37727

98. Чикаленко Є. Є. Чикаленко. П. Стебницький. Листування. 1901–1922 роки / Є. Чикаленко, П. Стебницький ; упоряд. Н. Миронець [та ін.] ; наук. ред. І. Гирич ; вступ. ст. Н. Миронець, І. Старовойтенко ; НАН України, Ін-т укр. археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського. – Київ : Темпора, 2008. – 628 с. : фот.

BC46958 ; Онищенко О.С./BC53

99. Чикаленко Є. Щоденник : у 2 т. / Євген Чикаленко. – Київ : Темпора, 2004. – (Vita Memoriae).

Т. 1 : 1907–1917. – 428 с. : фот.

Т. 2 : 1918–1919. – 463 с. : фот.

В348233/1,2

100. Чикаленко Є. Х. Щоденник (1919–1920) / Євген Чикаленко ; упоряд., авт. передм. та комент. І. Старовойтенко ; наук. ред. В. Піскун ; НАН України, Ін-т укр. археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського, Укр. вільна акад. наук у Нью-Йорку. – Київ : Темпора, 2011. – 719 с.

Онищенко О.С./ВС220

101. Чуткий А. Микола Дашкевич (1852–1908) / Андрій Чуткий. – Київ : Темпора, 2008. – 528 с.

ВС47031

102. Чуткий А. Нариси з економічної історії України : в 2 кн. / Андрій Чуткий. – Київ : Темпора, 2013– .

Кн. 1 : На перехресті торгових шляхів. – 2013. – 615 с. : іл. + [3] арк. карт.

В355234/1